De hut van tante Klara

Johanna Desideria Courtmans-Berchmans

bron
Johanna Desideria Courtmans-Berchmans, *De hut van tante Klara*. Eug. Vanderhaegen, Gent 1865

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/cour006hutv01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

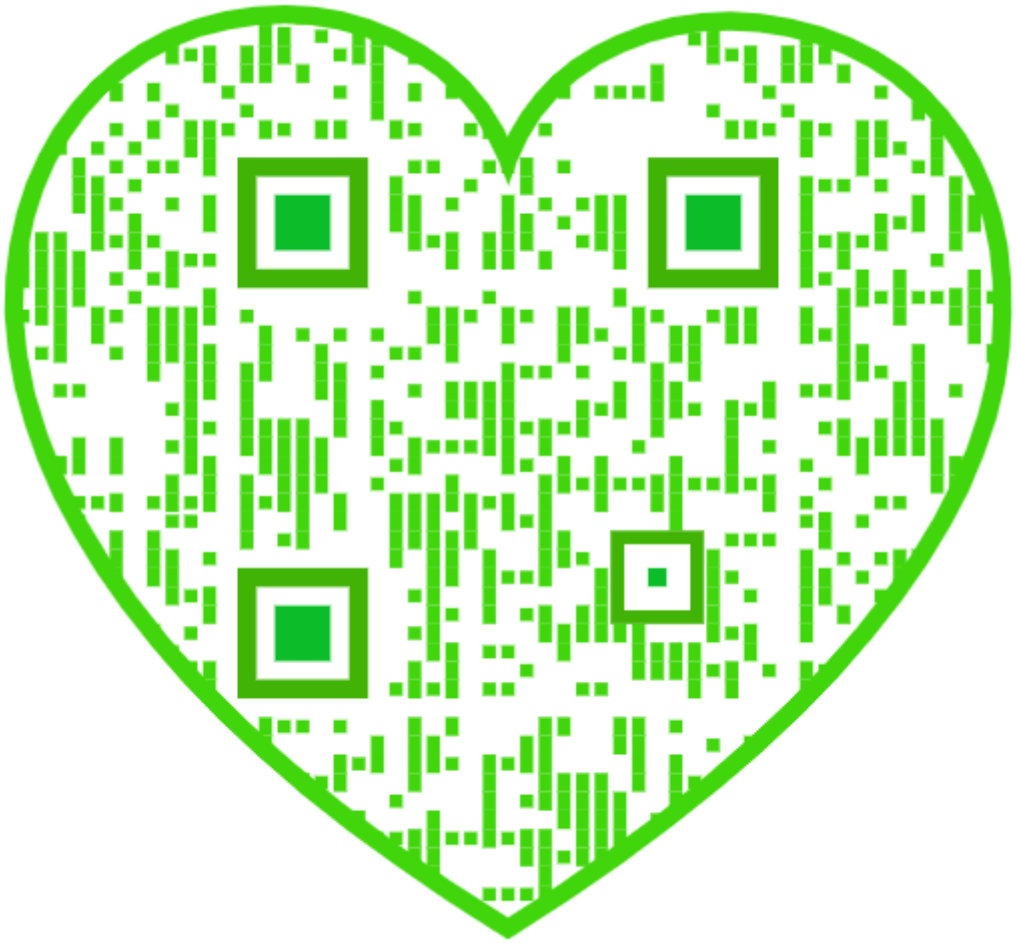

Voorwoord.

Dat er onder de talrijke kantscholen die zich in Oost- en West-Vlaanderen bevinden, scholen zijn die ten volle den naam van Liefdadigheidsgesticht verdienen, zal niemand betwijfelen. Ik ken persoonen in de beide Vlaanderen, die sinds vele jaren geld en tijd opofferen aan dergelijke inrigtingen, en dat alleen uit medelijden voor den onbeschaafden stand. Maar ik ken er, in tegendeel, die op eene schandelijke wijze hunnen invloed gebruiken om de kinderen der behoeftigen te hunnen voordeele te *exploiteren*; want niemand kan ontkennen, dat er in België kantscholen gevonden worden, die de schande uitmaken van een beschaafd land.

Alle Vlamingen, om het even tot welken stand der samenleving zij behooren, wenken te geven, zoo wel over de weldadigheid eener goede, als over de nadeelen eener slechte kantschool, zie daar de taak die ik mij bij het schrijven dezer novelle heb opgelegd.

Slechts handelende uit ware liefde tot de volksklas, heb ik het vertrouwen dat mijn gewrocht de goedkeuring zal erlangen van elken weldenkenden landgenoot.

V.C.

De hut van tante Klara.

I.

Het was schoon te zien, hoe de twee kleindochterkens der oude Klara Roman, die men algemeen Tante Klara noemde, rond de golvende korenakkers dartelden, om de roode kolbloemen, die in vollen bloei stonden, op te gâren. Het waren ook zulke lieve zesjarige tweelingzusterkens, met volle blozende wangen, helderblauwe oogjes en blond krulhaar. Hare gansche kleedij bestond in een kleedje van siamois met witte en roode streepjes, en een blauw linnen schortje, dat de grootmoeder opgestoken had om er de kolbloemen in te verzamelen. Zij hadden hare holleblokjes en zokken aan den hoek van een korenstuk uitgedaan en liepen blootvoets; en ook haar hoofdje had geen ander deksel dan eene kroon van blauwe korenbloemen, die zij zelve hadden samengestrengeld.

‘Mieken, mijne schorte is vol,’ zei Rozeken.

‘De mijne ook,’ antwoordde Mieken.

‘Grootmoeder!’ riepen de twee kinderstemmen te gelijk.

Tante Klara kwam met eene groote hoeveelheid enkele witte camillebloemen in den schoot, van tusschen de graanbedden. Zij goot haren voorraad in eenen linnen zak, en wendde zich dan tot de kinderen.

‘Wel, mijne lievekens, wat hebt gij er al veel geplukt,’ zegde zij, zoet glimlachend. ‘Mijnheer de apotheker zal er blijde om zijn, en als gij mij zoo naarstig blijft helpen plukken, krijgt gij tegen kermis elk een beste kleed.’

Zoo sprekende, legde zij de schoone roode bloemen, die de kleinen geplukt hadden, in een mandeken.

De kinderen hernamen hun vrolijk werk, en Tante Klara ging op nieuw, met groote voorzigtigheid, tusschen de bedden, om de heilzame bloemen te verzamelen, die, naar hare meening en ook naar de meening van den ouden apotheker, voor wien ze bestemd waren, zooveel menschenlevens zouden redden.

Terwijl de oude vrouw met de eene hand de bloemen plukte en met de andere tegen de lange korenaren vocht, die haar gedurig in het aangezigt sloegen, sprak zij tot zich zelven:

'Schooner kinderen dan ons Mieken en ons Rozeken zijn er toch in gansch de weereld niet. Ach! leefde mijne Lena nu nog. Kon zij haren lieven tweeling eens zien, zoo in volle gezondheid gelijk hij nu is. Arme! arme moeder! waarom zijt gij zoo vroeg gestorven? Gij waart toch zoo jong! zoo maar een-en-twintig jaren oud, en eerst sedert vier en twintig uren moeder zijn! En dan, dien lieven kleinen tweeling en eenen beminden man achterlaten, zonder van mij, die hare moeder ben, te spreken.'

De tranen biggelden ongestoord tusschen de rimpelen van Klara's ingevallen wangen, want de oude vrouw had gedurig de eene hand vol bloemen en de andere vol korenhalmen; waaruit volgde dat ze de smartdruppelkens niet kon wegstrijken.

'Maar ik doe misschien zonde met mij hierover te bedroeven,' zoo praatte zij voort. 'Onze lieve Heer weet toch alles beter dan wij, en zonder zijn toedoen beweegt er zich geen blad op den boom, geen bloemeken in de weide en geen graspijlken op het kerkhof.'

Maar niet tegenstaande die gedachten vol onderwerping, bleef Tante Klara toch voortweenen om het verlies van hare dochter.

De mannen zijn van gevoelen dat alle vrouwen praatziek zijn, en dit is ook wel mogelijk, want daar Tante Klara eene vrouw was, die zich met geene buurwijven ophield, praatte zij in hare eenzaamheid gedurig met zich zelve.

'Zie eens Rozeken, wat schoon, klein, wit katteken daar in de klaveren loopt,' zei Mieken.

'Minne, minne, minne!' riepen de kinderen op de witte poes,

en zij liepen over het afgemaaide klaverveld achter de kleine kat.

In hare alleenspraken verdiept, had de grootmoeder verscheidene malen haren voorschoot in den met bloemen gevulden zak geledigd, zonder te denken dat de kleinen haar sinds lang niet geroepen hadden om hun schortje te ijdelen.

‘Kinderen, waar zijt gij?’ riep ze en droogde hare tranen af. ‘Komt gauw bij grootmoeder: het is tijd om uw vieruren-boterhammeken te eten.’

Niemand antwoordde.

‘Mieken! Rozeken!’ riep Tante Klara tot driemaal toe, zoo luid zij roepen konde; maar niemand antwoordde dan de spotachtige echo in het dal.

Al de ledematen der grootmoeder begonnen te beven. ‘Indien zij eens langs den kant van het boschken gegaan waren, zuchtte zij. ‘Indien zij eens aan de sloot waren gaan biezen plukken; de eene zou kunnen in het water gevallen zijn, en heeft de andere er haar willen uittrekken, dan zijn ze misschien alle twee versmoord.

De ontstelde oude wilde vooruit loopen, maar hare voeten wogen loodzwaar, en nauwelijks was zij eenige stappen verre of zij moest stil houden om adem te scheppen; maar in den zelfden oogenblik hoorde zij in de verte een geluid, dat zeer goed aan kindergejubel geleek, en Mieken en Rozeken kwamen uit het elzen boschken te voorschijn, en hoe ver ook de afstand was, had de grootmoeder toch dadelijk hare lievelingen herkend. Ja, het was als hadde zij haar met blikken der ziel ontwaard, want met hare zwakke oogen kon zij toch zoo ver niet kijken.

Rozeken had het blanke katteken in den arm, en Mieken hield eene schoone witte waterlelie in de hand, die op eenen langen gebladerden steel prijkte.

‘Zie eens, grootmoeder, wat schoon katteken,’ zei Rozeken, wanneer ze naderbij waren gekomen.

‘Zie eens, grootmoeder, wat schoone bloem, zei Mieken; maar de goede oude antwoordde niet; het was als ware hare spraak in den blijden oogenblik des wederziens van den lieven tweeling in hare oogen overgegaan: zoo welsprekend waren hare blikken.

Plots verscheen er op het gelaat van Tante Klara eene droeve uitdrukking.

‘Och Heere! zij hebben hunne blauwe bloemenkroon door eene witte vervangen,’ stamelde zij. ‘Het zijn gelijk twee martelareskens, en bijzonderlijk ons Mieken met die zwaardlelie in de hand. Zij gelijkt *precies* de heilige Barbara.’

De kinderen hadden de korenbloemen weggeworpen en zich ieder een kroontje van witte woudroozen gevlochten; maar wat lag daarin? Geen van beiden kon verstaan waarom grootmoeder er zoo treurig uitzag.

‘Maar zie toch eens naar mijn poezeken,’ zeî Rozeken, terwijl zij het beestje met hare kleine hand op den rug streelde.

Mieken sprak niet, maar hare lieve oogjes schenen te vragen, hoe het kwam dat grootmoeder er veel ouder uitzag dan twee uren te voren.

En zoo stonden zij daar elkander te bekijken, wanneer er twee schoone jufvrouwen van achter het koren kwamen; zoo'n schoone jufvrouwen dat de kinderen nog nooit de weêrga hadden gezien. Zij hadden elk eenen hoed op van fijn wit stroo, waarover een groen sluijerken hing, en die hoeden waren onder de kin met een schoon rozekleurig lint toegebonden. En was dat nu geen wonder? die schoone jufvrouwen, van wie de kinderkens de oogskens niet konden afwenden, bekeken hen zoo vriendelijk alsof zij ze kenden, en toen vroegen zij:

‘Hoe oud zijn ze al?’

‘Zes jaar,’ antwoordde Tante Klara.

‘Wel dan zouden zij al oud genoeg zijn om te speldewerken, indien er hier eene kantschool ware,’ zei eene der jufvrouwen.

‘Neen, dat zijn ze niet,’ antwoordde de oude haastig. ‘Kinderen die zoo jong op het kantkussen zitten, groeijen ineen gelijk zeekrekels; dat heb ik in de school van Zwijbeke gezien, toen ik mijne zuster ben gaan bezoeken.’

De twee jufvrouwen schokschouderden.

‘Dezen keer oordeelt gij toch mis, al ziet gij er eene verstandige vrouw uit,’ antwoordde eene der jufvrouwen. ‘Er zijn kantwerksters die zoo rank zijn opgeschoten als een lansier.’ En toen zij

dit gezegd had, scheen het dat zij meende missproken te hebben; want zij bloosde als ware het van schaamte en de oogen, die zij uit gewoonte altijd nedersloeg, terwijl ze sprak, neep zij nog digter toe.

Het stond ook gewis niet schoon, dat eene zoo deftige jufvrouw den naam van eenen soldaat in den mond had; maar zij had dit zekerlijk zonder erg gedaan; de oorzaak daarvan was dat er de vorige week eene kompagnie lansiers waren voorbijgereden, die alle oudwordende juffers hadden bekoord, en zoo rees dan ook dit onbedacht woord uit het hart der jufvrouw op.

Tante Klara deed als of zij de verlegenheid der dertigjarige schoone niet bemerkte. ‘Ik ben ook jong geweest,’ dacht ze; want de goede oude was geenszins van die wezens die den splinter in een anders oog zien, zonder den balk in hunne eigen oogen te bemerken.

‘Gij zijt toch zeker niet van gedacht, hier eene kantschool op te rigten,’ antwoordde zij, als ware zij van zulk een ontwerp bevreesd.

‘Dit zou later kunnen gebeuren,’ was het antwoord; ‘'t is slechte tijd, en de kanten trekken goed. Zijn dat uwe kinderkens?’ en zij wees op den lieven tweeling.

‘God beware mij!’ riep Tante Klara, ‘mijne kinderen,’ en zij schudde het hoofd, als om te zeggen: ‘wie houdt gij voor den gek? Goeden dag, jufvrouwen,’ sprak zij verder, en zij nam de twee zakken met bloemen op en ging voort; want de oude kruidgaârster was eene vijandin van grove vleijerij.

De kinderen, het eene met de kat, en het andere met den lelietak geladen, volgden de grootmoeder.

‘Wie heeft ooit zoo iets geweten,’ ging de oude vrouw pratend voort, ‘ik ben in mijn zestigste en de kinderen zijn slechts zes jaar oud, en dan zie ik er nog veel ouder uit dan ik wezenlijk ben. Waar willen zij toch met die vleijerij heen?’

De twee jufvrouwen, die inderdaad van gedacht waren daar eene speldewerkschool op te rigten, gingen stil tot elkander sprekend voort. Het waren de twee dochters van eenen in ongenade gevallen notaris; en men vervalt toch zoo ligt in ongenade, wanneer men notaris is: voor eenen naam te stellen waar hij niet hoeft te staan, brengt men u voor de regtbank, enz., enz. En het was een

groot ongeluk voor die jufvrouwen zulk eenen vader te hebben, alhoewel zij als twee druppelen water aan hem geleken.

‘Ik ben nieuwsgierig hoe wij zullen ontvangen worden,’ sprak de oudste, die twee en dertig winters en drij en dertig zomers had beleefd.

‘Wat zonderling gedacht! Hoe zou zij ons ontvangen, nadat wij haar eenen dergelijken aanbevelingsbrief hebben overhandigd? Lijdt dat twijfel? Zulk eene personnagie doet meer met eenen enkelen pennetrek, dan wij met honderd duizend woorden.’

‘Het is waar,’ zei de oudste, die juffer Lutgarda heette; ‘het is waar, Rosanna, maar men zegt dat zij nog al zonderlinge gedachten heeft, voor zulk een liefdadig mensch. Zie, bij elken stap die ik doe, verdubbelt mijn harteklop.’

‘Ik zou nog geen harteklop krijgen, al stond geheel het dorp in brand,’ zei de jongste der zusters. ‘Harteklop! wij hebben immers al voor heeter vuren gestaan.’

‘Ja, dat hebben wij, zuster, maar ik kan er niet aan doen; sedert ons ongeluk kan een *niet* mij verschrikken.’

Rosanna lachte. ‘Hoe kunt gij zoo spreken, nu wij eene zoo hooge *protectie* hebben,’ zeî ze. ‘Wel, lukt het hier niet, zoo zal het elders gelukken. Wij staan er voor, en wij moeten er door.’

‘Zie! het is daar, in dat prachtig oud huis met die hooge tralievensters,’ zei Ludgarda.

‘Ja, daar is het,’ antwoordde Rosanna; ‘laten wij onze zonneschermen open doen, vooraleer wij het dorp ingaan, dat geeft een beter voorkomen.’ En nu vlogen de zonneschermen open, en de twee zusters gingen zeer zedig, ja, zonder regts of links te zien, naar het aangewezen prachtig huis waar mevrouw Van Dooren woonde.

De dientsmaagd die voor de dochters van den oud-notaris open deed, was een lief, zeer net gekleed meisje; iets wat de twee gezusters zeer moest verwonderen, want zoohaast zij zich alleen in de spreekzaal bevonden, fluisterde Ludgarda:

‘Wie had ooit gedacht hier meiden te vinden, die de muts tot over de oogschelen niet laten dalen? Een dergelijk meisje in een zoo liefdadig huis! Zuster toch, wat heb ik den harteklop.’

Mevrouw Van Dooren trad met een vriendelijk gelaat in de spreekkamer Het was eene vrouw van vijftig jaren, gelijk er weinig te vinden zijn. Schoon was zij in hare jeugd niet geweest, en nu was zij zeer schoon betrekkelijk haren leeftijd. Hare gestalte was bevallig, hare haarlokken waren zeer weinig vergrijsd; in haren helderen oogopslag tintelde verstand en zelfs eenige mannelijke stoutheid, en in geheel haar wezen sprak de schoonheid harer ziel.

De dochters van den oud-notaris Devroede maakten eene eerbiedige buiging voor mevrouw Van Dooren, die deze zeer vriendelijk beantwoordde.

‘Mevrouw, ik heb de eer u eenen brief te overhandigen van.....’ en daar zij, terwijl ze begon te spreken, reeds het duurbaar schrift had vooruitgebragt, had mevrouw Van Dooren reeds den brief open getrokken, eenen blik op het handteeken geslagen en daarbij zoet glimlachend gezegd:

‘Ha!’

Uit dien ‘ha!’ bleek duidelijk dat jufvrouw Ludgarda zich de moeite mogt sparen den naam van den briefonderteekenaar, achter den *van* te noemen; en hierdoor kon de slimste luisteraar niet verklaren, of het eene vrouwelijke of eene mannelijke *protectie* was.

‘Gij weet waarschijnelijk, waarover er in dien brief gesproken wordt, mijne lieve jufvrouwen,’ sprak de bevallige mevrouw Van Dooren.

‘Om u te dienen, mevrouw,’ antwoordden de zusters met nedergeslagen blik.

‘Ik ben het plan niet vijandig,’ hernam de dame; ‘in het geheel niet, maar..... Er bestaat een groote maar. Ik wil mijn gebouw, dat vóor eenige jaren tot spinschool diende, gaarne afstaan. Ik wil de school beschermen, door het geven van geschenken, om het woord aalmoes niet te moeten gebruiken; maar, gelijk ik zeg, er is een groote *maar.* Maar dan moet het eene wezenlijke school zijn.’

‘Dat spreekt van zelf, mevrouw,’ zeî juffer Ludgarda, zeer eerbiedig.

‘Ik denk niet dat gij mij wel begrijpt,’ antwoordde de grondeigenares. ‘Reeds driemaal is de kwestie van hier eene kantschool op te rigten op het tapijt gebragt; driemaal heb ik beloofd jaarlijks twee duizend acht honderd franken aan de arme leerlingen van dit gesticht uit te deelen, maar telkens kwam er verschil in het opmaken van het Reglement; en zoo viel ook telkens mijn plan in duigen.’

‘Het zou ons zoo aangenaam als vereerend zijn, indien mevrouw zich met het opmaken van het Reglement wilde belasten;’ zeî de oudste der zusters; ‘en wij hechten er op voorhand onze goedkeuring aan.’

‘Dat is te betwijfelen,’ antwoordde de dame; ‘zulk een reglement heb ik van over vier jaren opgemaakt. Laat ons eens zien of het u zal bevallen.’ En zij ging naar een prachtig ouderwetsch meubel, een meubel dat welligt zoo oud was als het ouderwetsch huis. Zij nam een in vier geplooid schrift uit eene der menigvuldige laden, en overhandigde het aan Ludgarda, die met eenigzins beklemde stem luid begon te lezen:

‘Reglement en voorwaarden tot het inrigten eener kantschool.

Art. 1. De kantschool zal onder de bescherming staan van vrouwe weduwe Van Dooren, die zich het regt voorbehoudt al de handelingen der ondernemers te onderzoeken, zoowel betrekkelijk het onderwijs, als het gewin der kinderen en andere in- en uitgaven der kantschool.

Art. 2. Buiten het kantwerken zullen de leerlingen onderwezen worden in al de vakken van het lager onderwijs.

Art. 3. De leerlingen, beneden de negen jaar, mogen slechts drie uren daags aan het kantwerk gebezigd worden; de overige uren van den dag worden in onderwijs en speeltijden verdeeld.

Art. 4. De kanten zullen een door de factores opgegeven nummer dragen, dat door de ondernemers der school zal geëerbiedigd en op het handboek nedergeschreven worden, met het bijgevoegde staal.

Art. 5. De leerlingen zullen, bij den aanvang van elk nieuw werk, het loon kennen, dat zij voor den afgewerkten kant zullen bekomen.

Art. 6. De kantgarens worden, volgens prijs van factuur, aan de leerlingen geleverd, zonder eenig voordeel voor de ondernemers.

Art. 7. Van de zuivere opbrengst der kanten, wordt den ondernemers eene winst toegestaan van zeven ten honderd.

Art. 8. De kosten van het onderwijs en het leeren van het kantwerken, blijven ten laste der ondernemers.

Art. 9. Van haren kant verpligt zich vrouw weduwe Van Dooren tot het afstaan, zonder eenige vergelding, en dat voor den tijd van negen achtereenvolgende jaren, van het gebouw, voorheen gediend hebbende tot spinschool, met het bijgevoegde huis en erve.

Art. 10. Verder verpligt zich vrouw weduwe Van Dooren, elk jaar eene som van ten minste twee duizend acht honderd franken onder de leerlingen van voornoemde school te verdeelen. De verdeeling zal geschieden door haar, of door hare gevolmagtigden, volgens haar goeddunken.

Alles gedaan op 1 october 1840.'

Juffer Ludgarda Devroede plooide het schrift met trillende vingeren weder toe, en zegde:

'Inderdaad, Mevrouw, deze voorwaarden zijn onaanneemlijk.'

Dat was zeer beslissend gesproken.

Maar op nog meer beslissenden toon sprak Rosanna, de jongste zuster, die veel slimmer was dan Lutgarda, terwijl zij de in gezelschap bijna altoos gesloten oogen eens eventjes ophief:

'Wij nemen uwe voorwaarden aan, Mevrouw.'

'Maar Rosanna toch,' zeî de oudste zuster, 'gij spreekt zonder nadenken; gij hebt gewis alles niet verstaan.' En zij stak haar het geplooid geschrift toe; maar Rosanna schudde het hoofd.

'Ik heb alles zeer wel begrepen,' antwoordde zij, en zij glimlachte zoet op de toekomstige beschermster der nieuwe kantschool.

'Maar begrijp toch, zuster, dat wij geene hoegenaamde middelen van bestaan bezitten, en maar zeven ten honderd genieten; en dan zijn de kosten van onderwijs nog te onzen laste. Ook hebben wij geen profijt aan de garens, en wat nog het ergste van al is, zoo weinig werkuren voor de kleine kinderen. Neen, met zulk eene winst zouden wij niet kunnen leven, ten minste niet op den voet gelijk wij zijn opgebragt.'

Op dit laatste gezegde glimlachte de grondeigenaarster, die vroeger nog zaken met den notaris Bevroede had gedaan; doch de juffers bemerkten dit niet.

‘Wij nemen aan,’ herhaalde Rosanna.

Ludgarda meesmuilde.

‘Gij hebt tijd om u te bedenken, mijne lieve jufvrouwen,’ sprak mevrouw Van Dooren, met eene vriendelijkheid die eene onvriendelijke natuur te vergeefs zou poogen na te bootsen. ‘De zaak ligt in het vuur niet. Het spinhuis blijft toch ledig staan, en het is tegen het toekomend jaar even zoo goed als nu.’

‘Liefdadige ontwerpen kunnen niet te spoedig uitgevoerd worden,’ antwoordde Rosanna. ‘Wij nemen aan, Mevrouw.’ En zij gaf hare zuster eenen ligten duw met den elleboog, die mevrouw Van Dooren niet ontging.

‘Al de opofferingen die mijne zuster zal gelieven te doen, zal ik ook magtig zijn,’ antwoordde Ludgarda, onder den indruk van den stoot harer zuster.

‘Indien gij aanneemt, kunnen wij ook nog een woordeken verder spreken,’ zeî mevrouw Van Dooren; ‘er bestaan nog kleine voordeelen die gij welligt niet hebt berekend; want alhoewel ik verg dat het loon van den arbeid aan de werksters blijft, en niet voor het grootste deel door de ondernemers wordt opgeslokt, gelijk het op vele plaatsen het geval is; zou ik ook niet willen dat de ondernemers geene belooning genieten, naar evenredigheid hunner lastige taak; want ik begrijp zeer goed, dat eene dergelijke onderneming eene ware opoffering vergt, gelijk ik begrijp dat de vergelding die men de goede onderwijzers kan toekennen, nooit in evenredigheid kan staan met het goede dat zij verrigten. Ook is, volgens mij, de onderwijzersstand geen stiel, geene bediening, geen ambt; maar eene *toewijding;* en gij zoudt zelve de onderwijzeressen in de ontworpene kantschool zijn, meen ik.’

‘Zeker,’ antwoordde Rosanna, die vreesde dat hare zuster zich nogmaals zou misspreken. ‘Wij hebben ook sedert een jaar leeren kantwerken, om de kleinen te kunnen voorthelpen, zoo dat wij slechts eene enkele speldewerkmeesteres zouden moeten nemen.’

‘Dan zal het zich wel schikken,’ antwoordde de dame. ‘Zoo als gij welligt weet is het woonhuis, dat bij de school gevoegd is, een lief burgerhuis. Ik zal het op nieuw laten behangen en laten opschilderen, opdat gij er een aangenaam verblijf hebt. De bijgevoegde erve zal in twee deelen worden verdeeld; de helft daarvan krijgt gij voor den moestuin en aardappelland, en dat zal u zeer profijtelijk zijn. De andere helft der erve moet natuurlijk voor speelkoer dienen.’

‘Daar gij slechts eene meesteres te betalen zult hebben, zult gij omtrent de vijf zevenden der winst mogen behouden; en ik verspreek daarenboven dat ik, indien uwe zuivere winst geene twaalf honderd franken 's jaars in de eerste tijden zou bedragen, u uit mijne eigene kas het hieraan ontbrekende zal opleggen.’

‘Dit zijn zeer schoone voorwaarden,’ verhaastte zich Rosanna te zeggen. ‘Mevrouw, wij achten ons gelukkig dezelve te mogen aannemen.’

‘Gij hebt toch wel den geest mijner voorwaarden verstaan, hoop ik,’ sprak de grondeigenares, die bij een groot pligtbesef, eene buitengewoone liefdadigheid en zeer vrije denkbeelden bezat. ‘Ik versta dat de speeluren zullen dienen tot de lichamelijke ontwikkeling der kinderen, die ons worden toevertrouwd, terwijl de leeruren aan de zedelijke ontwikkeling zijn toegewijd. De werkuren kunnen tot op het twaalfde jaar slechts beschouwd worden als eene voorbereiding tot den arbeid van rijpere jaren; want niemand heeft het regt van kleine kinderen kleine slaven te maken, die zich als uit gewoonte in lateren leeftijd onderwerpen aan al de grillen van verfijnde beheerschers.’

‘Maar zal onze *protectie* met die voorwaarden te vreden zijn,’ viel Ludgarda misnoegd in.

‘Hemeltje lief! mijne lieve zuster, wat raast ge toch,’ antwoordde Rosanna. ‘Mevrouw, ik bid u, geef geen verder acht op haar. Onze *protectie* zal zich zeer gelukkig achten, dat gij ons uwe bescherming verleent, om 't even onder welke voorwaarden.’

Er werden verder nog eenige beleefde woorden gewisseld en toen maakten de drie dames eene bevallige buiging. De verstandige mevrouw Van Dooren begeleidde zelve de lieve jufvrouwen Devroede tot aan de deur.

Iemand die met de omstandigheden en het karakter van mevrouw Van Dooren niet bekend is, zou eene zoodanige handeling als onwaarschijnlijk kunnen beschouwen; want de opofferingen die zij voor de kantschool wilde doen, beliepen voor eene dorpsdame tot nog al eene aanzienlijke som; maar de zoogezegde opofferingen waren geene opofferingen voor die edelmoedige vrouw.

Mevrouw Van Dooren, die tot eene voorname maar gansch onbemiddelde familie behoorde, was vroeger met eenen rijken heer getrouwd geweest, die veel ouder was dan zij; en de gelukkige echtgenoot had zijne gade, uit dankbaarheid voor de schoone jaren die zij hem had toegewijd, geheel zijn vermogen bij testament geschonken; doch met die servituut, dat de opbrengst van zekere hoeve, die voor twee duizend acht honderd franken 's jaars was verpacht, ten eeuwigen dage ten voordeele van schamelen en armen moest besteed worden, en de edelmoedige dame vond er groot genoegen in, met het grootste gedeelte van haar eigen inkomen de ongelukkigen te helpen, en de wankelenden te ondersteunen. De goede grondeigenares had in hare kindsheid armoede en vernedering van naderbij leeren kennen, en hierdoor was zij zoo goed geworden; en daarom had zij, die geene kinderen bezat, de kinderen van anderen, en voornamelijk de kleine meisjes zoo lief. Daarom wilde zij zoo gaarne bijdragen om die kleine schepselkens te doen opleiden tot krachtige en goede huismoeders, want zij toch waren de grondzuilen van het toekomend geslacht.

II.

Vrolijk waren Mieken en Rozeken de grootmoeder voorbij gehuppeld, de eene om te huis het katteken te laten drinken, en de andere om den bloementak in eene flesch met gebroken hals in het water te zetten.

Tante Klare kwam in alleenspraak traagzaam achterna.

‘Neen, zij zullen ze niet krijgen’ babbelde zij. ‘Wat, zou ik die arme schaapkens voor eenige centen in de week daar laten ineenkrimpen, bleek worden en verkwijnen. Hoe het daar gaat

heb ik te Zwijbeke gezien. Heere toch! wat heb ik daar hooren hoesten. Het was als hadden zij allen de borstziekte. En welke bleeke magere gedaantekens! de tranen schoten er mij bij in de oogen, en het waren nogtans vreemde kinderen. En daar waren er ook die geel en opgeblazen waren, gelijk bleeke pompoenen; ik kon bijna niet gelooven dat die kinderen eene moeder hadden, want welke moeder zou haar kind zoo kunnen zien uitmartelen? Maar dan dacht ik ook weêr aan de aantrekkelijkheden van het geld. En het geld?... Maar onze kleinen krijgen ze niet, dat staat vast; zij zullen leeren stoppen en naaijen, wasschen en schuren, gelijk mijne dochters geleerd hebben; en daarenboven zal ik haar in de boeken en in het schrijven en rekenen doen onderwijzen. Ik zou het haar zelf wel leeren, maar ik heb mijnen tijd noodig voor het huiswerk en om kruiden te garen. En verder zullen zij op het veld werken, in den wiedtijd, in den oogst, in het aardappelen planten en in het uitdoen, alsook in het vlas trekken. En die veldarbeid zal haar gezondheid en vreugde geven; in de tusschenpoozen zullen zij des zomers met grootmoeder kruid garen voor onzen vriend den apotheker, die mijn man zaliger zoo lief had. Mijn arme Joos! mijn arme miskende man! Ja, kruiden zullen zij garen om het menschdom mede behulpzaam te zijn, en ook om er een stuiverken mede te verdienen. Kalmoes en smeerwortelen zullen zij steken, alsem en kazekenskruid zullen ze trekken; kamille- en holbloemen, vlinderbloemekens en vlinderbeziën zullen ze plukken; en ik zal ze ook siroop leeren maken. Zeggen de Begijntjes niet dat niemand zoo goed kan vlindersiroop en kweê koken als Tante Klara?

'Wat is dat allemaal? Nu willen zij gewis het spinhuis in eene kantschool veranderen, juist alsof onze lieve Heer de zaken niet kon doen keeren zoowel als de jaargetijden. Ligt er des winters niet een lijkkleed van sneeuw over het veld, en wordt dat lijkkleed in de lente niet door eene ongeziene hand weggenomen, om vruchten en planten weêr te laten uitbotten. Maar de menschen beginnen te handelen alsof er geen God ware, die alles bestiert; en daarom bederven zij alles. Voor spinsters en wevers is het sinds eenige jaren winter, maar het zal er nog wel eens

lente en zomer voor worden; dan, wanneer de menschen zullen bemerken dat al dat gemengd goed van katoen, gemalen luijers en slechte wol niet kan opwegen tegen het schoone vlaamsche vlas, dat men met de handen spint en weeft. Maar ook zal Vlaanderen armer geworden zijn eer men dit alles door ondervinding zal gelooven. Doch dan ook zal het groene vlaspijltje met zijne blauwe kroon koning zijn in zijn eigen land, dan zal men de kantkussens op den zolder steken en de scholen weder opvullen met spinwielen en haspelmolekens.'

Zoo praatte de goede Tante Klara voort, tot dat zij zich zelven niet meer scheen te verstaan, en eindelijk stil viel om adem te halen.

Tegen den avond riep de grootmoeder de kinderen uit den tuin, waarin men inlandschen rhubarber en kalissiehout kweekte, dat de oude aan den apotheker verkocht.

'Kom, mijne engeltjes,' riep zij, 'de zon is slapen, uw beddeken wacht u, en uw panneken aardappelen staat warm in den haard.'

En nu kwamen de zusterkens naar de lieve grootmoeder geloopen, die de verwelkte kroontjes van witte woudroozen van de blonde krullekopjes nam, en ze in het kinderbeddeken aan eenen nagel hing.

Na het eten deden Mieken en Rozeken te samen met grootmoeder hun avondgebed, een kort gebed voorwaar, maar waarin toch de zielen der afgestorvene moeder en grootouders werden herdacht; en terwijl de roozenkleurige kinderlippekens zich nog in gebed bewogen, vielen hunne oogjes toe; en toen droeg grootmoeder hare lievelingen op hun ritselend bed van gesneden stroo, waar zij versch gewasschen slaaplakens van grof, maar zeer wit linnen had over gespreid; en ook de gelapte katoenen bedsprei die men op de haag te verluchten had gehangen, geurde zoo aangenaam, dat het bedje van stroo meer aantrekkelijkheid bevatte dan menig prachtig ledekant, in de besmette slaapzalen van sommige rijken.

Wanneer Klara de kleinen had gezegend en in slaap gekust, liet zij hare blikken zeer vergenoegd rond de hut wandelen; want zij was fier op de reinheid die er in heerschte. Soms een oogenblik

al de armoedige pracht van hare wooning beschouwen, was Klara's grootste wellust.

De hut waar de oude vrouw met den weduwnaar van hare dochter en dezes twee kinderkens woonde, was zeker de schoonste werkmanswooning der gemeente. Wel was zij uit rijshout en kleiaarde gebouwd, maar zij stond zoo regt als menig steenen huis. Het stroodak was er niet onachtzaam overgehangen, gelijk over de andere hutten; het was uit lang uitgeschud tarwestroo gedreven, door den besten stroodekker der streek. Tusschen de twee vensterkens kronkelden de wijngaardtakken, in eenen breeden krans, rond het zindelijk dak, en langs wederzijden der stulp stond er een hooge vlinderboom, die den ganschen omtrek balsemde. In den tuin stonden groenten, medecijnkruiden en gemeene maar welriekende bloemen, waartusschen geen enkel onkruidje te vinden was, want Tante Klara had de gewoonte tot zich zelve te zeggen:

'Geen onkruid in den hof en geen stof in de wooning, dat maakt eene hut zoo schoon als een burgershuis.' Ja, was het daar buiten liefelijk, daar binnen was het aangenaam: elk stukje gemeenen huisraad had er zijne plaats, de muren waren wit gekalkt, en beneden dezelve was er een aschgrauwe boord getrokken die de witheid daarboven nog meer deed uitkomen, en aan die zindelijke muren hingen grove beeldekens van heiligen en lijsten van verguld papier. Op de schouwplaat pronkten schotels met roode en groene bloemen. Op iederen hoek stond een papegaai die uit kalk was gegoten, met groengekladde vleugels en eenen rooden kop; en tusschen dit alles staken eene menigte pauwpluimen, waarin, volgens de beweering van Tante Klara, de zeven kleuren van den regenboog waren te zien.

Wanneer de oude vrouw al die schoone dingen afstofte en weder op de plaats zette, dan prevelde zij wel eens:

'Het is toch zonderling dat mijn man zaliger dit alles niet beter wist te waarderen. Maar dat komt zeker omdat hij van in zijne kindsheid in een schoon huis had gewoond, met eene kerselaren kas daarin en bruine stoelen met biezen en veel andere schoone dingen, die den smaak der menschen zoodanig bederven dat zij de schoone kleinigheden als nietigheden beschouwen.

Hemeltje lief! wat zouden de arme menschen ongelukkig zijn, indien zij hunne gelapte rokjes niet zoo gaarne zagen als de rijke dames hare zijden kleêren!'

De echtgenoot van Tante Klara, een man die wel twintig jaren ouder was dan zij, had inderdaad zooveel eerbied niet gehad voor al de schoone zaken die zijne vrouw bewonderde. Hij, dien men Peetje barbier noemde, en die niet alleen barbier was, maar ook het ambt van heelmeester uitoefende, een man die eenigzins de denkbeelden der vorige eeuw bezat, liet zijne vrouw toch gaarne in hare edele eenvoudigheid; want alhoewel Tante Klara ten tijde van haren echtgenoot met hem in een steenen huis in het dorp woonde, versierde zij toch die wooning zoowel als hare tegenwoordige met al de mooije voorwerpen van haren smaak.

En als de oude vrouw aan het steenen huis dacht werd zij telkens weemoedig, want in dien tijd, dien zij den tijd van weelde had kunnen noemen, had zij toch zooveel uitgestaan; en dat enkelijk omdat haar man zich niet wilde schikken naar de denkwijze van sommige lieden uit het dorp.

'Maar dat is nu toch allemaal voorbij' zegde zij toen tot zich zelven, 'en mijn brave man leeft nu met onzen lieven Heer in het schoon Hemelrijk, en daar zal ik hem wedervinden.'

'Wat blijft Leo toch lang weg' dacht Tante Klara, 'het is zeker wel twee uren geleden dat ik de roozenkroontjens aan dien nagel heb gehangen, eer ik de kleinen slapen legde; wel heb ik de avondklok niet hooren luiden, maar wanneer ik mij zoo in gedachten verdiep, hoor ik nooit een enkelen klokslag.' En zij ging tot buiten de deur om te zien of haar schoonzoon niet aankwam, die toch zoo laat op de hofstede waar hij werkte niet kon blijven, en daar zij hem niet ontwaarde, zette zij zich neêr nevens het bed der kinderen en verzonk in stil gepeins.

Afgemat door de hitte van den dag, had de oude vrouw reeds verscheidene maal geknikt, en dreigde nu voor goed op den stoel in slaap te vallen, wanneer Leo binnenkwam.

'Gij zijt nog op, moeder!' zeî de jonge man.

'Is het dan zoo buitengewoon laat?' vroeg Klara.

'Over den twaalven.'

De oude vrouw trok als verschrikt hare oogen open.

‘Er is een ongeluk gebeurd, ik voel het’ stamelde zij en viel terug op hare zitting.

‘Het leven van den mensch is in Gods handen,’ zuchtte Leo; en zoo maakte hij de oude langzaam bereid om iets schrikkelijks te vernemen.

‘Leo, wat het ook zij, help mij uit de twijfeling, smeekte de angstige schoonmoeder. ‘Is het mijne Ursula of haar Karel of een harer kinderen?’

‘De ketel der stokerij is gesprongen.’

‘En Karel is dood!’ kreet Tante Klara. ‘Karel, mijn brave schoonzoon! O God! heb ik nog niet genoeg geleden.’

Leo greep de beide handen der moeder, die schielijk van haren stoel was opgestaan.

‘Moeder,’ sprak hij met gebroken stem, ‘waarom ontstelt gij zoo? gij die altoos uw betrouwen op God steldet en zoo vol onderwerping waart; de Heer is immers de meester.’

‘Dat is Hij,’ zuchtte Tante Klara, ‘en zelfs de grootsten der aarde zijn onmagtig tegen zijnen wil. Maar mijne Ursula en hare twee schaapkens van kinderen.’ En zij brak in een overvloedig geween los.

Zij was weder gaan zitten en Leo had zich tegenover de bedrukte oude gezet en hield nog altoos hare hand vast; en toen haar geschrei in gesnik was overgegaan, sprak hy:

‘Moeder, ik heb reeds een plan gemaakt, wij zullen uwe dochter en hare kinderkens innemen. Ween niet meer, lieve moeder,’ en hij kuste hare tranen weg. ‘Ik zal op den zolder slapen en Ursula zal in het kamerken woonen. Wij zullen elkander voorthelpen, wij zullen de sneedjes brood wat dunner snijden en de Heer zal onzen kleinen aardappeloogst zegenen, dat zult ge zien. De kinderen van Ursula zullen met ons Mieken en met ons Rozeken opgroeijen en het zal beter gaan dan ge meent.’

‘Arme goede jongen, dat past niet,’ zeî Klara; ‘Ursula is uwe zuster niet, maar uwe schoonzuster.’

‘Daar had ik niet aan gedacht,’ zuchtte Leo, ‘maar troost u toch, er zullen wel andere middelen gevonden worden.’

‘Wat blijf ik hier zitten jammeren,’ zeî de oude vrouw; en

zij wendde zich met wankelende schreden naar buiten om hare dochter, die in het dorp woonde te gaan troosten. Leo volgde haar, zoodat zij voor de eerste maal huns levens de kinderen alleen te huis lieten.

III.

Wanneer de twee jufvrouwen Devroede het huis van mevrouw Van Dooren verlieten, waren zij zoodanig in gedachten verzonken, dat zij verwaarloosden hunne zonneschermtjes open te steken.

‘Daar zijn al onze groote plannen schoon in duigen gevallen,’ zei Ludgarda wanneer zij eventjes buiten het dorp waren.

‘Zoo rekent men altijd wanneer men *rekent zonder den waard,*’ antwoordde Rosanna. ‘Maar zij zal ook zonder den waard rekenen, dat staat vast.’

‘Hoe zoo!’ zeî Ludgarda, ‘met zulke voorwaarden kunnen wij noch achterwaarts noch voorwaarts.’

‘Onnoozele! lachte Rosanna, ‘wij zullen die voorwaarden kneden gelijk peperkoekdeeg. Brussel en Gent zijn op geenen enkelen dag gemaakt. Daar wij toch zonder bestaan zijn, moeten wij elke voorwaarde aannemen. Maar gij zijt ook zoo traag van bevatting, zuster, gij verstaat nog niet eens dat mevrouw Van Dooren *leêr is om riemen uit te snijden.* Gij neemt altijd de dingen gelijk zij zijn en niet gelijk zij kunnen worden. Alles zal afhangen van onzen goeden overleg.’

‘Ik wilde wel dat wij reeds het schoon huis bewoonden met de opgeschilderde deuren en het vriendelijk meubelpapier.’

‘Wij moeten trachten de school in te rigten tegen den eersten october,’ zeî Ludgarda. ‘En wij hebben nog geen geld voor de kantkussens en voor de stoeltjes.’

‘Daar zal de *protectie* wel voor zorgen. De intrest komt er uit. Maar wij zullen toch den voorkeur aan mevrouw Van Dooren geven.’

Zoo samensprekend gingen zij terug naar hun dorp, dat slechts op kleinen afstand lag.

De zusters Devroede hadden aan mevrouw Van Dooren niet te

best bevallen. Zij zag die nedergeslagen oogschelen niet gaarne, die gelijk zonneblinden voor het licht der ziel hangen. ‘Het gedrag dier meisjes zal gewis zeer dubbelzinnig zijn zoowel als hunne woorden,’ dacht zij. ‘Ludgarda scheen aan te nemen wat zij niet wilde aannemen, en de andere neep telkens de oogen toe, wanneer zij met zekeren geestdrift haar “*Wij nemen aan*,” uitte. Ja, ja, het was als of hare blikken dien geestdrift hadden moeten logenstraffen.

“En toch zal ik de inrigting met haar beproeven, vermits zij de leerlingen tijd willen verleenen om te leeren en om te spelen; maar in het oog houden zal ik haar, daarvan mogen zij zeker zijn.”

Daar zij nu toch met de speldewerkschool bezig was, nam zij haren kapmantel en de sleutels van het spinhuis dat sedert een zestal jaren ledig stond.

In het woonhuis vertoefde zij niet lang. Met eenen enkelen oogslag zag zij wat daar te reinigen en te verbeteren was, maar in school zette zij zich neder op de trede waarop de spinmeesteres had gezeteld, en daar overstroomden haar een vloed van herinneringen. Zij dacht aan den tijd, op welken haar brave echtgenoot die schoone school voor spinsters had laten bouwen en hoe de lijnwaadnijverheid was ten onder gegaan; en het volk arm was geworden; en ook wat moeite het hun had gekost om van de spinmeesteressen ontslagen te geraken.

Al die bemerkingen verzwakten nogtans den ijver der krachtdadige grondeigenares niet. Zij was liefdadig genoeg om alle hinderpalen uit den weg te ruimen tot het inrigten van leer- en werkscholen, gelijk er nog geene bestonden; scholen die door eene wezentlijke liefdadige inrigting, al het onmenschelijke der reeds bestaande kantwerkhuizen des te beter zouden doen uitschijnen.

Nauwelijks was zij buiten het spinhuis, wanneer zij het volk zag samenloopen; en daar vernam zij het gebeurd ongeluk met den stokersknecht.

“Ongelukkige Tante Klara!” dacht zij. “Wat al rampen zijn u al overkomen sedert ik u ken. Over twee jaar verloort gij uwe dochter, en nu verliest uwe andere dochter op eene zoo vreese-

lijke wijze haren man. En dan die lange martelziekte en dood van uwen echtgenoot zaliger. Kon ik u maar helpen. Maar elke aalmoes zult gij weigeren. En toch moet ik er iets op uitvinden."

Wanneer de klok den volgenden morgend aankondigde dat de kerk open was, ging mevrouw Van Dooren haastig naar het gewijd gebouw; een snerpend wee beklemde haar; alhoewel zij rijk en gezond was, er waren haar in den vorigen slapeloozen nacht zooveel dingen door het hoofd gevlogen, die haar bedroefden, dat zij er week was bij geworden en eene groote behoefte gevoelde om te bidden.

De kerk scheen nog gansch ledig, wanneer de liefdadige mevrouw dezelve binnentrad; maar in een zijkoor boog zich reeds eene bedrukte ziel voor de beeldtenis van de troosteres der bedrukten; en de grondeigenares erkende dadelijk in de bedroefde Tante Klara.

Zij liet de lijdende vrouw voortbidden, tot dat zij eindelijk het hoofd ophief en hare tranen afdroogde; en dan trok mevrouw Van Dooren zachtjes aan den mantel der oude vrouw en wenkte ze mede naar haar huis.

Tante Klara keek de rijke dame in het aangezigt, en dat sprekend kijken was te zeggen:

"Kent gij mijn ongeluk?" En deze stomme vraag werd door een sprekenden handdruk van de liefdadige mevrouw Van Dooren beantwoord.

"Tante Klara," zeide zij toen, gij kunt mij eenen groeten dienst bewijzen: ik bezit eene som gelds die ik onder schamele lieden, die niet op het armenboek staan, moet uitdeelen; en in dat uitdeelen zoudt gij mij kunnen helpen.'

'Ik versta u wel,' snikte Tante Klara, 'maar ge weet niet, mevrouw, hoe hard het eerlijke lieden valt, iets aan te nemen dat men niet heeft verdiend.'

'Klara, gij zijt moeder en grootmoeder,' antwoordde de kinderlooze mevrouw; 'en Hij die ons geboden heeft elkander lief te hebben, heeft voor allen de pligten gelijk gemaakt. Ik moet *geven* omdat ik overvloed bezit, en gij moet *aannemen* omdat uw kind en uwe kleinkinderen in nood zijn.'

Die woorden waren met zooveel nadruk en overtuiging uitgesproken, dat de oude er eenen troostvollen indruk door onderging, en zonder dat zij schier scheen te bemerken hoe het gekomen was, stond zij met vier stukjes van twintig franken in de hand.

'Voor dit geld zult gij of Ursula dezen winter dertig hemdekens maken, gelijk aan dit model,' zegde mevrouw Van Dooren, en zij toonde de verbaasde vrouw een hemdeken dat een meisje van een tiental jaren moest passen.

'Hiermede zal onze rekening vereffend zijn; gij ziet het ik doe geene aalmoes.'

Het is voorzeker eene waarheid dat het geld altoos de bedroefdste arme menschen vertroost, want zelfs de onbaatzuchtige Tante Klara voelde zich verligt, door het bezit der goudstukjes; en daar het lijk van haren schoonzoon niet naar zijn eigen huis, maar naar het lijkhuis der verongelukten was gedragen, had zij hare dochter met de drie kinderen den vorigen nacht medegenomen. Nu waren al de ongelukkigen samen vereenigd in de hut van Tante Klara.

De oude vrouw vond hare dochter in stelpeloos geween met haren zuigeling aan de borst.

'Mijn lief kind, gij moogt zoo niet weenen,' sprak zij op eene wijze die hare eigen tranen verried.

'Maar, moeder, mijn *man*,' riep de jonge weduwe, en in het woord man, was zooveel droefheid gelegd, dat het een versteend hart had moeten bewegen.

'Hij zal tusschen vier ongeschaafde planken gelijk al de arme verongelukten moeten begraven worden,' huilde zij, 'want ik bezit noch kruis noch duit.' En op dien weeklank begonnen ook al de kinderen, Mieken en Rozeken medebegrepen, bitter te weenen.

'Wanhopige!' zeî Tante Klara troostend; 'uw man zal begraven worden in eene doodkist en met eene lijkmis gelijk uw vader zaliger en uwe zuster Lena. Bekommer u over niets, mijn kind, alles wordt door mij bekostigd. Waarom betrouwt gij u niet op den almogenden trooster der weduwen en weezen?'

En nu straalde er in het door tranen verduisterd oog der jonge

weduwe iets, dat naar blijdschap zweemde. Wat gaf zij, van 't oogenblik dat zij vernam dat haar echtgenoot naar zijnen staat zou begraven worden, om haar eigen leed?

IV.

Allengskens naderde de dag waarop de speldewerkschool zou geopend worden. De jufvrouwen Devroede bewoonden reeds het nieuw opgetooid huis en de kantkussens stonden, met de bouten en perkamijntjes er bij, op de leerlingen te wachten.

Tante Klara had hooren zeggen dat men de kinderen van tusschen de vijf en zes jaren aannam, en Mieken en Rozeken waren al tusschen de zes en de zeven jaar en nog had haar niemand aangesproken. Dit verheugde haar, want zij was nog altoos vast besloten de kinderen niet te laten speldewerken.

Een paar dagen voor de opening der school ontving zij het bezoek der jufvrouwen Devroede.

'Wij brengen u de groetenis van mevrouw Van Dooren,' zeî Rosanna, 'en wij zijn wel verwonderd dat gij de kinderen nog niet hebt laten opschrijven.'

Klara huiverde: 'Zou mevrouw Van Dooren aan die damen van de tachentig franken gesproken hebben?' dacht ze. 'Doch neen, daartoe is zij niet in staat. Maar waarom verstouten zij zich dan te zeggen: Wij zijn verwonderd.' De goede oude dacht niet dat een meisje gelijk Rosanna zich tot dingen dierf verstouten, waarvan eene vrouw gelijk Tante Klara zich geen denkbeeld kon maken.

Klara kon niet besluiten toe te stemmen.

'De tweeling kan toch het slagtoffer niet zijn van mijne zwakheid' dacht zij. 'Waarom heb ik het geld aangenomen? Nu ben ik niet meer vrij.' En met zekere aarzeling sprak zij:

'Ik zal met den vader spreken, maar de kinderen zijn nog zoo jong.'

'Het zijn immers die twee lieve meisjes met de witte roozenkroontjes, die wij eens hebben ontmoet,' zeî Ludgarda; 'die zijn groot genoeg.'

‘Tante Klara zoekt eenen uitvlugt,’ zeî Rosanna. ‘De bemerking op den ouderdom en dat spreken met vader zijn allemaal maar wisjewasjes; zij weigert mevrouw Van Dooren dat plezier.’

En bij deze woorden keerde zij zich om en verliet het huis.

‘Ik ben eene ondankbare,’ zuchtte Tante Klara; ‘waar zijn toch mijne droeve zinnen? ‘En zij snelde de jufvrouwen na, want op dit oogenblik herinnerde zij zich levendiger dan vroeger hoe zij Ursula en hare kleinkinderen met het geld van mevrouw Van Dooren niet alleen uit den bittersten nood had gered, maar ook een klein handelken aan hare dochter had verschaft, waarmede zij nu eerlijk den kost won.

‘Nog een oogenblik, als 't u belieft’ zeî de oude. ‘Jufvrouwen toch? wie zou iets kunnen weigeren dat in den naam van mevrouw van Dooren wordt gevraagd? Maar, ziet ge wel, de school van Zwijbeke, waar ik al die martelareskens heb gezien, speelt mij nog altoos in het hoofd.’

‘O! hier zal het geheel iets anders zijn,’ verzekerde Rosanna. ‘De kinderen zullen in de boeken leeren en spelen gelijk het kleine kinderen betaamt, en de jongsten zullen maar drie uren daags werken.’

‘Wel! wel!’ riep Tante Klara en zij sloeg van blijdschap de handen ineen, dat het klonk. ‘Dat zal eene weldaad voor de gemeente zijn. Maar wie had daar ook kunnen aan twijfelen? Al wat mevrouw Van Dooren verrigt, is goed en wel.’

Op den eersten october 1840 zaten Mieken en Rozeken, benevens nog acht en negentig andere kinderen, waarvan er eenige het kantwerk in het naburig Zwijbeke hadden geleerd, in de speldewerkschool. Het getal leerlingen was voor het eerste jaar op honderd bepaald.

Mevrouw Van Dooren nam de belangen der school zeer ter harte, ofschoon zij zich geenszins met de werkzaamheden bemoeide. Dikwijls bezocht zij het kantwerkhuis, en dan liet zij haar vriendelijk oog over de kindermassa gaan gelijk den blik van den engel der bescherming; en met elken dag groeide deze belangstelling nog aan. Na verloop van eenige maanden was het, alsof zij geheel voor die kleine kinderen leefde, die, eens groote menschen gewor-

den, ieder haren rol moesten vervullen op het tooneel der groote weereldmaatschappij.

‘En de rol der moeders is geene der geringsten in het groot bont komediespel,’ dacht mevrouw Van Dooren. ‘Hoe oneindig is het goed dat eene deugdzame verstandige moeder in het hart der kinderen legt, en wat al kwaad kan er moederlijke domheid en onwetenheid in printen? De invloed der moeder alleen kan het weereldtooneel herscheppen. Wel, mijne lieve meisjes! hoeveel goed verwacht ik van u?

‘Indien er overal goede scholen waren, dan zou ik na een paar honderd jaren rustens nog wel eens willen wederkeeren, om nog eens van achter de schermen te kijken; want mij dunkt dat het er dan veel liefelijker zou uitzien. Overal waar er nu nog schaduwen zijn, zou het dan licht wezen.’

Niettegenstaande al hare goede inzigten, werd mevrouw Van Dooren wegens het reglement der kantschool sterk beknibbeld.

De gemeene menschen zegden:

‘Wat! de kinderen maar drie uren daags laten werken, daar kan niets van komen. Te Zwijbeke is het geheel iets anders, daar werken zij van ten vijven van den morgend tot acht uur 's avonds; en daar komt een schoon stuiverken van. Wel blijft er veel aan den strijker en aan de maat, want er wordt schoolgeld afgehouden en ook het garen wordt er duurder dan hier verkocht: maar van niets kan er toch niets af, ziet-ge-wel. Mevrouw Van Dooren denkt: Kindergewin is kattegespin. En wij moeten het eindeken afwachten.’

De burgerij zegde: ‘Weêral eene kantschool! Het ware beter dat men de kinderen leerde stoppen, naaijen en breijen. Wat is eene kantwerkster? Wanneer de speldewerksters getrouwd zijn, moet haar man dan niet gedurig het oude liedeken zingen:

> De zwarte kraaije,
> Kan stoppen noch naaijen,
> Hare handen staan verkeerd.

‘In den buiten kantwerken, wel het is om er mede te lachen. In den zomer is er hier werk genoeg op het veld, en des winters moet er genaaid en gebreid worden:

> Naald en draad,
> Houdt het huishouden in staat.

‘Speldewerken is goed in de vervallen steden. In die steden waar noch koophandel noch nijverheid bestaat, en waar bij gevolg de vaders der werkende klas niet genoeg kunnen winnen voor een talrijk huisgezin. Daar moeten de kinderen helpen, dat is zeker. De ouders behelpen zich dan met het gering kindergewin, maar die kleine meisjes, och arme! zijn er de slagtoffers van; want later zijn zij tot niets goed.’

Ja, zoo sprak de burgerij, en de burgerij die zoo dikwijls gelijk heeft, had dit maal ook gelijk. Doch wij moeten er bijvoegen, dat zij niettegenstaande die bemerkingen niets van den eerbied verloor, dien zij mevrouw Van Dooren toedroeg. Het helder verstand der burgerij begreep ten volle de inzigten der edelmoedige dame, gelijk zij begreep dat alle menschen kunnen falen.

De notabelen der gemeente hadden nog ernstiger bemerkingen te maken.

‘Waarom moet het klein volk in de boeken leeren,’ riepen zij verontwaardigd uit. ‘Geld moeten zij winnen en anders hebben ze niets noodig. Door hun geld te doen winnen, houden wij het des winters van de deur. Arme geleerden zijn geleerde deugenieten of geleerde bedelaars. En dan nog geleerde arme meisjes! wel het is om er mede te lachen! Meenen zij misschien dat onze lieve Heer de gebeden niet zoo goed verstaat van den paternoster als uit het kerkboek.’

Zoo spraken de notabelen over het algemeen, maar mijnheer Hardies, een der invloedrijkste mannen der parochie, nam de zaak nog ernstiger op; ja, zoo ernstig dat hij op zekeren namiddag het besluit nam mevrouw Van Dooren te gaan spreken, en haar al de vreeselijkheid van hare onbezonnen daad voor oogen te leggen.

‘Mevrouw,’ zegde hij na de gewoone pligtplegingen, op eenen toon die sommige menschen hadde kunnen ontstellen. ‘Mevrouw! gij hebt daar iets aangevangen dat gij u later bitter zoudt kunnen beklagen. Maar ik houd mij verzekerd, allerliefste, dat gij het zonder erg, ja, zonder te begrijpen wat ongelukkige gevolgen er moeten en zullen uit voortkomen, hebt gedaan.’

‘Wel wat heb ik gedaan?’ vroeg de dame verwonderd.

‘Wat gij gedaan hebt? Wat gij doet? Gij laat de arme meisjes in de boeken leeren!’

‘Wel is het anders niet, mijn goede heer Hardies, van zulke zonde zal er wel vergiffenis te bekomen zijn,’ antwoordde de dame vriendelijk. ‘Ik meende dat gij mij gingt ten laste leggen dat ik een staatsaanslag had begaan.’

‘Wat gij gedaan hebt is nog erger. Gij ondermijnt de grondzuilen der samenleving. Gij jaagt de kleinen naar boven om de grooten neêr te ploffen. Gij wilt het ongedierte vleugelen geven, om met den arend naar boven te stijgen, en gij schijnt nog niet eens te begrijpen dat een enkele slag van zijnen klauw duizende van die insekten kan verpletten.’

Mevrouw Van Dooren schoot in eenen hartelijken lach.

‘Mijnheer Hardies,’ sprak zij, ‘ik zou niet durven denken dat ik uwe beeldspraek versta. En gij schijnt mij ook wat opgewonden; wij zullen te samen een glazeken wijn drinken, en daarbij de zaak op ons gemak bepraten.’ En de goede Mevrouw trok eventjes de kamerdeur open, die aan de keuken paalde, en zeî:

‘Martha, breng eene flesch witten van 't jaer elf.’

Het voorhoofd van mijnheer Hardies ontrimpelde zich, en mevrouw Van Dooren meende zelfs te bemerken dat hij zijne lippen lekte, want hij was een liefhebber van ouden wijn. En wanneer zij elkander een paar malen bescheed hadden gedaan, waarbij de heer den diepen roomer telkens tot op den bodem ledigde, terwyl de dame er slechts de lippen aan bracht, verzocht de bedaarde vrouw den kalmer geworden heer de zaak wat duidelijker uiteen te willen zetten.

Mijnheer Hardies nam twee snuiven achtereen, draaide toen de zilveren snuifdoos verscheidene malen in de hand rond, terwijl hij zijne zinnen scheen te scherpen en begon:

‘Vooreerst, Mevrouw, maakt gy die arme kinderen ongelukkig. Gy geeft haar een moordtuig in de handen, waarmede zij zich zelven moeten doodmartelen, want indien ik wel onderrigt ben, leert gij niet slechts in boeken om de letteren tot woorden te leeren maken, maar gij leert haar de *comma,* de *punctum*, de

signum interrogationes, ja zelfs de *signum exclamationes* kennen. Is dat niet duidelijk opdat zij zouden weten wat zij lezen!!!'

En de brave mijnheer Hardies was bij het ontleden van het schelmstuk van mevrouw Van Dooren, zoo zeer in geestdrift geraakt, dat er hem het zweet bij uitbrak.

'Maar, mijnheer Hardies,' onderbrak de dame.

'Laat mij uitspreken,' zei mijnheer Hardies, en hij was zoodanig ontsteld, dat hij in zijne verwarring zijnen roomer nog eens boordvol schonk en hem in eenen teug ledigde.

'Het zal nog verder gaan, mevrouw,' riep hij, en hij hief den wijsvinger in de hoogte, en klopte er tot driemaal toe zachtjes mede op de tafel. 'Ja, het zal verder komen, dat voorzeg ik. Van kunstmatig lezen zal men tot geestontwikkelende oefeningen overgaan; en dan, wat zal er dan van de samenleving geworden, wanneer het eens zoo verre gekomen is? O, mevrouw, ik ben bedroefd, bedroefd tot in de ziel wanneer ik er aan denk.' En de krachtvolle man sloeg de handen voor het gelaat en deed als of hij wezenlijk weende.

Mevrouw Van Dooren wist geen beter troostmiddel dan dat van nog eens in te schenken, en mijnheer Hardies dronk en luisterde dan aandachtig op de woorden der liefdadige dame, die sprak:

'Ik zie er in het geheel geen kwaed in dat de meisjes leeren lezen om zich zelven te verstaan. En ik zie er ook in het geheel geen kwaad in dat men hare geestgaven zoo veel mogelijk ontwikkele, en dat komt omdat ik hier omtrent denkbeelden bezit die de uwe niet zijn. Ik meen dat elk redelijk wezen regt heeft op beschaving, en dat betwist gij. Hieruit volgt dat wij over dit onderwerp nooit eensgezind zullen zijn. Laat ons diensvolgens van wat anders spreken.'

'Ik moet u nogtans nog eene bemerking maken,' zei Hardies.

'Weet ge wel dat die kinderen door in de boeken te leeren, eene weereld zullen leeren kennen, waarvan zij zich thans geen denkbeeld kunnen vormen. En weet ge ook wel, dat zij eens

zoo ver gekomen, alle moeite zullen aanwenden om ook iets van die dingen te bekomen, die men zoo schoon beschrijft.'

'En die de Schepper ook voor haar heeft geschapen,' zoo bracht de goede dame hem tot zwijgen. 'Zij die in staat zijn dit te begrijpen, zullen zich wel den weg weten te banen tot iets in overeenstemming met de krachten van hunnen geest. Ik ben zoo zelfzuchtig niet, mijnheer; ik gun gaarne aan anderen wat ik bezit. Wat! de mensch zoekt de paarlen op die de Almagtige in de diepten der zee heeft gezaaid, en hij zou de kostbare paarlen der ziel, de heerlijkste lichten der schepping, als dwaalsterrekens laten verloren gaan? Neen, neen, mijnheer Hardies, wij kunnen elkander niet verstaan.'

De liefdadige man was bij de begeestering van mevrouw Van Dooren geheel van zijn stuk geraakt, en nu stond hij daar met beklemde tong en gapenden mond. Hij voelde zich verslagen.

'Mevrouw,' zegde hij, terwijl hij met bevende hand zijnen roomer nam, 'er zal een tijd komen op welken gij Hardies zult komen opzoeken en zeggen: Had ik maar naar uwen raad geluisterd. Maar dan zal het te laat wezen. Dan zal de samenleving in vlam en vuur staan. Dan vergaat de weereld!'

'Och, mijnheer Hardies,' zei de dame vriendelijk lachend, 'wanneer er in de oude weereld geen deugen meer zit, laat ze dan maar vergaan, om plaats te maken voor eene betere. Ondertusschen blijf ik met de school volgens het opgevatte voornemen voortgaan, tot dat de ondeugdelijkheid ervan een feit geworden zij. Dit belet nogtans niet dat wij elkander soms als goede vrienden wederzien, om onder het ledigen van eene flesch van den oudsten over aengenamer dingen te spreken.

'Hoe gaat het met de artischokken, mijnheer Hardies?'

'Zij staan overheerlijk, mevrouw, overheerlijk. Nog nergens heb ik de weêrga gezien.'

'En gij zijt er een groote liefhebber van, niet waar, Mijnheer?'

'Ja, een groot liefhebber, alsook van spergiën en tomaten; gij moet mijnen hof eens komen zien, mevrouw. Het is er schoon in als in een aardsch paradijs.'

Zoo bleef de bezoeker voortpraten zoo lang er een druppelken in de dikgebuikte witte wijnflesch was, en dan nam hij een beleefd afscheid.

V.

Terwijl mevrouw Van Dooren in de spreekkamer met mijnheer Hardies over volksbeschaving twistte, was juffer Rosanna Devroede in de school bezig met hare leerlingen de letterklanken te leeren.

Een voor een deed zij de kleinen de klinkletters noemen, die zij in de plank had geschoven, en sprak toen, terwijl haar magtige blik de geheele kinderschaar beheerschte:

'Allen gelijk!' En bij dit gezegde spraken de kinderen als uit eenen mond:

aa, ee, ie, oo, uu, y.

'Gij hebt gezien,' hernam de onderwijzeres, 'dat ik bij het zeggen: Allen gelijk, een teeken met den vinger heb gedaan. Nu, wanneer ik dergelijk teeken doe, dat wil zeggen: Allen gelijk.'

En weêr bracht zíj het wijsstokje aan de klanken, deed weêr de beweging met den wijsvinger, en weêr klonk het uit vijftig kindermonden als met eene stem:

aa, ee, ie, oo, uu, y.

Juffer Rosanna moest bekennen dat er waarlijk veel bevatting in die arme meisjes stak, en zij roemde vooral de twee lieve kleindochters van tante Klara.

Wanneer zij den volgenden morgend aan mevrouw Van Dooren verslag over hare leerlingen deed, voegde zij er bij:

'Het is veel gemakkelijker de behoeftige kinderen iets in te printen dan de rijken. De rijken gevoelen de behoefte niet van iets te leeren. Men weet hen door niets op te wekken, door niets aan te moedigen, omdat zij alles bezitten, omdat zij te gelukkig zijn zoo als zij zijn. De armen, integendeel, zijn door eene kleinigheid, door eenen niet opgewekt. Een teeken

van goedkeuring doet hun oog tintelen van geluk, en hun hart kloppen van vreugd. En wat geeft het kind der weelde om de goed- of afkeuring zijner meesters? Wat zijn zijne meesters voor hem? Niets meer dan betaalde knechten. Voor wat het lager onderwijs betreft, moesten alle kinderen op den zelfden voet behandeld worden. Zij moesten op de zelfde banken zitten en dezelfde lessen leeren. Zoo zou het kindergenie der armen den sluimerenden geest der rijken wakker schudden en mederukken in den helderen leerkring.'

Mevrouw Van Dooren luisterde met welgevallen op den lof dien de juffer hare leerlingen gaf, en toen zij ophield te spreken, drukte zij haar de hand: 'Juffer Rosanna,' zegde zij, 'gij toont u tevreden over de kinderen, en ik moet u ook mijne tevredenheid, mijnen dank betuigen. Ik weet niet hoe gij in zoo korten tijd de verbeterde leerwijze aldus hebt kunnen begrijpen. Gij die toch tot iets anders zijt opgebracht.'

'Gij zijt al te welwillend jegens mij, mevrouw,' antwoordde de juffer met eene ligte buiging; 'en het zal steeds mijn grootste geluk zijn, mij uwer goedheid waardig te maken.'

Zoo gingen de zaken omtrent drie jaren voort. De kinderen leerden dat het een vermaak was om zien, en daar mevrouw Van Dooren de kantkussens aan de leerlingen had geschonken, zoodat er niets van het werkloon moest afgehouden worden, hadden de kinderen reeds verscheidene malen met het loon van hunnen arbeid hunne schamele moeder verblijd.

Mevrouw Van Dooren was zoodanig voor de jufvrouwen Devroede ingenomen, dat zij zich zelve verweet de twee zoo lieve meisjes zoo slecht beoordeeld te hebben. Slechts een ding mishaagde haar in de twee zusters, die zij reeds met weldaden had overladen, namelijk dat telkens wanneer zij hare blikken op de meisjesoogen wilde rigten tot een stom gesprek, dezelve altoos moesten terugbotsen op geslotene oogleden. Maar de goede mevrouw begon die fijne achterhoudenheid voor zoete ingetogenheid te nemen; met een woord, de jufvrouwen Devroede hadden geheel haar vertrouwen gewonnen.

Het was valavond. Tante Klara had reeds verscheidene malen

den weg opgekeken om te zien of zij Mieken en Rozeken nog niet zag aankomen, en zij begon ongerust te worden, dat hoorde men aan hare alleenspraak:

'Waar blijven zij toch, die zoete meiskens? Er moet iets voorgevallen zijn, want nog nooit hebben ze grootmoeder ongerust gemaakt, altijd waren zij pront op hunnen tijd te huis, en nu staat de koffij reeds koud in den haard. Maar ik zal wat kooltjes aanblazen. Koud drinken is ongezond. Wel, mijne lieve kinderen, waar toeft ge toch zoo lang?'

De deur vloog open, en daar stoven Mieken en Rozeken binnen, met een gelaat waarop er een onuitsprekelijk geluk glinsterde.

'Zie eens, grootmoeder, wat wij gewonnen hebben,' zeî Rozeken.

'Twee stukken van vijf franken en eene geheele handvol centen,' riep Mieken, schoon zij reeds buiten adem geloopen was.

De grootmoeder klapte in hare handen als van blijde verrassing; doch die teekenen van vreugde waren meer geuit om de kinderen te verrukken, dan om eigene vreugd te kennen te geven.

'En nu zijn wij ook opgeschreven om te leeren naaijen en breijen. De juffer heeft op het register gekeken. Wij zijn negen jaar geworden, en al die negen jaar zijn, blijven drie uren daags kantwerken en moeten een uur minder spelen om handwerk te leeren, volgens dat de ouders het verkiezen.'

'Welk een zegen is die mevrouw Van Dooren voor de parochie,' riep tante Klara uit. 'Zij geeft de kinderen eene geleerdheid, laat hun geld winnen en doet hun ook handwerk leeren tot nut van lateren leeftijd. Gij, Mieken, zult leeren breijen en Rozeken zal leeren naaijen, en later zal Mieken leeren naaijen en Rozeken leeren breijen. Wel, kinderkens toch! wat zal grootmoeder het schoon krijgen, wanneer gij zelve vaders kleederen kunt verstellen en voor zokken en koussen zorgen.'

Wanneer de vader te huis kwam, vernieuwde zich het blijde tooneel. De twee stukken van vijf franken en ook de centen

werden getoond. Mieken en Rozeken werden op het voorhoofd gekust en tante Klara en vader jubelden om prijs.

Maar plots ging de vreugde van den nog jongen weduwnaar in stillen weedom over.

'Ware mijne Lena nu nog hier,' zuchtte hij; 'kon zij hare kinderen zien gelijk zij thans zijn, zij zou met mij den Heer danken voor zoo veel zegen. O, wat ben ik blijde dat ik onze kinderen geene stiefmoeder heb gegeven; want er zijn toch zoo weinig goede stiefmoeders, en eene slechte zou de vreugde van ons huis stooren. Zij zou de vreedzame hut van tante Klara in eene hel kunnen veranderen.' En bij de gedachten aan zijne echtgenoote had hij moeite om zijne tranen te wederhouden.

Nu werd het avondmaal genomen en de kinderen werden slapen gelegd; en wanneer de oude vrouw met den weduwnaar alleen was, vroeg de schoonmoeder:

'Leo, waarom werd gij voor het avondeten zoo mistroostig?'

'Ik dacht aan Lena, moeder.'

'Ik heb er ook aan gedacht, mijn zoon, en tot mij zelven gezucht: Ach! mogt zij thans in onze blijdschap deelen. Kon zij met ons gevoelen hoe zoet het is het gewonnen loon uit de kinderhandjes te ontvangen, en daarbij eene vreugde op het gelaat der arme kleinen te bespeuren, gelijk er nog nooit op het gezigt van een edelmanskind verschenen is. - Maar dan zegde ik weêr:

'Waar zijn nu toch mijne droeve zinnen? Lena is immers bij ons, van in den Hemel ziet zij hoe wij elkander beminnen, hoe wij gelukkig zijn.'

'Ja, wij zijn gelukkig, moeder,' antwoordde de weduwnaar met tranen in de oogen. 'En wij zullen nog gelukkiger worden, hoop ik. Wanneer de kinderen nog wat grooter zijn, zult gij ook zoo hard niet meer moeten arbeiden, maar eene rust mogen genieten, gelijk het voor uwe jaren past.'

'En gij dan, Leo. Maar het begint reeds te beteren. Neen, wij mogen thans niet klagen, dat ware ondankbaar zijn; doch het is nu al negen volle jaren dat gij, op eene kleinigheid na, alles moet winnen voor mij en voor de kinderen, dat gij in den

dag op de hoeve den zwaarsten arbeid verrigt en in den maneschijn onzen tuin en ons aardappelland bewerkt.'

'Het is zoet te arbeiden voor degenen die men lief heeft, moeder.' En bij dit gezegde pinkte hij twee tranen weg, ging naar het bed der meisjes, zegende en kuste haar en meende zich ook ter ruste te begeven, wanneer zijn oog op de verdorde witte roozenkroontjes viel, die nog altoos aan eenen nagel in het bed hingen.

'Moeder, waarom blijven die kroontjes daar hangen?' vroeg hij; 'telkens dat ik ze bezie word ik treurig.'

'Is dat waar, jongen?' sprak de vrouw met veel beteekenenden blik. 'Ik ook word weemoedig wanneer ik ze beschouw. Maar ik kan er toch niet van afscheiden; ik heb er wel al tien keeren van gedroomd.'

'Wat hebt gij er van gedroomd, moeder?'

'Telkens droomde ik dat de bloemen weder leefden en geurden, en dat de kroontjes weêr op de krullekopjes der kinderen stonden, die reeds groote meisjes geworden waren.'

'Dat heb ik ook eens gedroomd' zei Leo. 'Maar op welke hersenschim geef ik toch acht! Het is schande van zoo kinderachtig te zijn voor een grooten manskerel. Wij zullen morgen ochtend koffij over de kroontjes koken. Slaap wel, moeder.'

'Slaap wel, beste jongen. God zegene en beware u.'

Des anderdaags had Leo waarschijnlijk de kroontjes vergeten, en de koffij werd over rijshout gekookt; doch wanneer de weduwnaar naar de hofstede, en de meisjes naar de school waren, nam tante Klara een vast besluit.

Achter den bloemtuin kronkelde eene snelvlietende beek, die met het watergetij op en afging, en aan deze wilde zij de kroontjes toevertrouwen; want zij vreesde dat Leo waarlijk de zoo lang bewaarde kroontjes aan het vuur zou offeren.

Ingetogen als ging zij ter bedevaart, naderde zij de beek, en wanneer zij het eentoonig gemurmel begon te hooren, werd hare weemoedige ziel nog weemoediger. Lang keek zij op den bodem van den klaren waterloop, wiens stemme zich als eene eentoonige rouwklagt met het geritsel der populieren mengde. De oude

vrouw liet eene glinsterende traan van hare vergrijsde wimpers op de dorre kroontjes vallen, en slingerde ze toen met bevende hand in het helder water.

Lang bleef haar vochtig oog de herinneringen der kindsheid van den lieven tweeling nastaren, terwijl hare zielezuchten zich mengden met het gezucht van den stillen zuiderwind in het geboomte, en de klagende stemme der vliet: en wanneer zij weder in de hut kwam, hingen er nog tranen op hare wangen.

Des anderdaags ging tante Klara vroeg naar de beek om water te halen voor den wasch, maar wanneer zij zich voorover boog om te scheppen, ontviel haar van verbaasdheid de kruik; daar hingen de kroontjes die zij den vorigen dag zoo verre had nagestaard als hare oogen konden reiken, juist aan haar watertrapken in het lisch. De groote stroom, waarin de beek zich loste, had de kinderkroontjes niet willen verzwelgen, en de tij had ze terug gebracht waar ze te huis behoorden.

Het scheen tante Klara toe, dat de kransjes daar als bij mirakel waren terug gekomen; en wat de groote stroom had geëerbiedigd, en wat de tij had terug gedreven, bracht zij met eerbied weêr in de hut.

Des avonds vertelde de oude vrouw het voorgevallene aan Leo, en ook deze vond het geval zonderling; en er werd besloten dat de kroontjes, die in plaats van met geurige woudroosjes, thans omzet waren met opgeraapt watergroen, daar aan het nagelken zouden blijven hangen, tot dat Hij, die de orkanen doet loeijen, den donder doet knetteren, het vervaarlijk bliksemvuur over aarde en zee doet vlammen, en ook den loop der stille wateren regelt, duidelijk zou aantoonen waarom de kransjes daar waren terug gevlot. En het was zoet te hooren hoeveel poëzij er in de woorden van de twee eenvoudige hutbewooners lag, wanneer zij over zulke dingen spraken. Hoeveel dichterlijk gevoel, hoeveel geloof en betrouwen op God!

VI.

‘Er hangt ons een groot ongeluk boven het hoofd’ sprak jufvrouw Rosanna Devroede, op zekeren vroegen morgend van het volgend jaar, tot mijnheer Hardies. Mevrouw Van Dooren heeft eene verkoudheid die misschien nooit zal eindigen. Zij hoest geheele nachten om zich het hart te breken, en is daarbij zoo neêrslagtig dat zij in geene zes weken meer in de school is geweest. Het is waar, dat zij volle vertrouwen in ons mag stellen, maar toch, ge weet hoe geerne zij vroeger de speldewerksters bezocht.’

‘Ik had reeds iets van die ongesteldheid gehoord, allerliefste,’ zeî de oude heer, die zeer gemeen met die benaming was. ‘Moest mevrouw Van Dooren sterven, dat waar een verschrikkelijk verlies voor den arme, een verlies dat zou moeten ingewonnen worden met de kinderen meer te doen werken.’

‘Zoo meen ik het ook,’ antwoordde Rosanna, en zij was zoo verrukt over het gezegde van mijnheer Hardies, dat zij vergat hare blijdschap achter hare oogschelen te verbergen, en den verstandigen spreker regt in de diepe grijze oogen keek.

‘Zij zal toch voor u zorgen,’ zeî de oude heer.

‘Dat denk ik,’ antwoordde Rosanna.

‘Heeft zij reeds testament gemaakt?’

‘Ik denk het niet, mijnheer.’

‘O! zij zal u de school vermaken.’

Rosanna schudde het hoofd. ‘Die vermaakt ze gewis aan het armbestuur,’ zegde zij.

‘Neen, dat nooit,’ antwoordde mijnheer Hardies met zekere hevigheid. ‘Dat nooit, al moest er de *protectie* tusschenkomen. Het armbestuur hangt natuurlijk aan den riem van het gemeentebestuur, en al wat aan den riem van het gemeentebestuur hangt, deugt niet; en zoo zouden wij ten laatsten ook aan den riem van het gemeentebestuur hangen, en dan waren wij weêr even verre.

‘De tijd zal leeren’ zegde de juffer.

Daar mevrouw Van Dooren opgehouden had hare gewoone bezoeken in de school te geven, werd er het reglement minder toegepast. Op voorwending dat het werk spoedigen voortgang vereischte, werd er minder gespeeld, en op een zoogezegd verlangen der ouders, werden er ook minder lessen gegeven en meer gewerkt.

Desniettegenstaande droegen de boeken der gezusters Devroede op het einde der maand, omtrent dezelfde cijfers als in den verloopen tijd; en wanneer de kanten afgesneden waren, was het dagelijksch loon der kleine arbeidsters ook niet vermeerderd; waaruit bleek, dat de lieve jufvrouwen Devroede eene zeer eigenaardige manier van rekenen bezaten.

De gezusters hielden zoo omtrent een gansch jaar vrije handen, doch dan werd de kwijnende mevrouw Van Dooren eenigzins beter. Haar benevelde geest klaarde op, zij voelde reeds lust om hare werkzaamheid te hernemen en had reeds vast besloten met den eersten warmen zonneschijn de school te bezoeken; want het was in de maand maart. Maar de liefdadige vrouw had zonder den doktor gerekend: Doktor Staalman verklaarde ronduit, dat hij voor de gevolgen van zulk eene gevaarlijke onderneming niet instond; dat het minste windeken haar op nieuw kon doen hoesten en.... zij nog altoos gevaarlijk ziek was.

‘Ik ben niet ziek meer,’ riep mevrouw Van Dooren met misnoegdheid; ‘er ontbreekt mij niets dan lucht en voedsel. Het regiem dat gij mij voorschrijft, bevalt mij niet meer. Morgen zal ik vleesch en soep eten en een wandelingsken tot aan de school doen.’

Mijnheer Staalman was over dit besluit als verslagen, want hij zag zich op het punt betaald en bedankt te worden. Er was goede raad noodig, en daarom ging hij zijnen vriend Hardies spreken; en hij gaf ook een bezoek aan de jufvrouwen Devroede; want hij leefde niet alleen in goede verstandhouding met dien heer, maar had daarenboven, ofschoon hij nog niet voornemens was te trouwen, een oog op de lieftallige Rosanna geslagen.

Het ontbrak mevrouw Van Dooren dien dag aan geen gezelschap. In den namiddag vertoonde zich het blozend gelaat van mijnheer Hardies in de ziekenkamer, en nauwelijks was hij neêrgezeten, wanneer ook juffer Ludgarda binnenkwam; en de oude huisvriend en de jonge huisvriendin verklaarden met eenparige stemmen dat de geliefde allerliefste er een weinig bleeker uitzag. Zoo dat de goedtrouwige dame zelve begon te twijfelen of hare hoop op eene volledige herstelling geen zelfsbedrog was. Geenszins verstond zij dat er eene samenzwering tegen haar bestond.

Den volgenden morgend was er veel sneeuw gevallen; er was dus aan geen uitstapje tot aan de school te denken, en als de sneeuw gesmolten was en de kwijnende vroeg om te wandelen, antwoordde de doktor nu eens, dat de wind in het noorden zat, en dan eens dat hij noord-oost was. En wanneer de zuiderwind in den zomer den balsemgeur der bloemen in de lucht dreef, was mevrouw Van Dooren zeer ziek; en wanneer de invloedhebbende wind in het late najaar weêr in het noorden zat, en de laatste bladeren van de boomen ik weet niet waar blies, kwam een zeer schoone ooijevaar op het groot huis van mevrouw Van Dooren neêrgestreken, en daar bleef hij uitrusten tot aan het ochtendkrieken en vertrok toen naar een beter oord. En des anderdaags stonden al de kinderen der kantschool op den speelkoer voor de gesloten deur te weenen, tot dat eindelijk jufvrouw Ludgarda op den stoep verscheen, met eene krippen rouwmuts op, die haar veel te groot was.

‘Kinderen,’ sprak zij, ‘gij hebt allen een groot verlies ondergaan. Mevrouw Van Dooren, de weldoenster der arme kinderen, is naar den Hemel. Gij moet overmorgen ten tien uren allemaal hier zijn, om in reijen geplaatst te worden, en zoo het lijk te volgen. Zoo heeft zij het besproken. ‘En nu begonnen al de kinderen nog veel luider te weenen, en juffer Ludgarda deed de deur toe, en ging met den sneeuwwitten zakdoek voor de oogen weder binnen.

Bij haar testament had de al te vroeg ontslapene menschenvriendin inderdaad de kantschool met het er bijgevoegd huis aan het armbestuur vermaakt; maar onbekend met de veranderingen die de

jufvrouwen Devroede, in den laatsten tijd, aan de werkschool hadden toegebracht, had zij deze, als eene blijk van erkentenis, nog zes achtereenvolgende jaren pacht gegeven, zonder vergelding, en haar het geheel schoolmateriaal geschonken. Daarenboven moest de opbrengst der gekende hoeve, te weten twee duizend acht honderd franken 's jaars, gedurende die zes jaren in hare handen worden gestort, om de armen behulpzaam te zijn en de school te ondersteunen.

VII.

Na de dood van mevrouw Van Dooren bleef er van het schoolreglement, dat door die edelmoedige dame was opgesteld, en waarvan de uitvoering zonder hare kennis zooveel had geleden, volstrekt niets meer over.

De gezusters Devroede waren nu volkomen vrij te handelen zoo als zij begeerden, en vonden dat eene werkschool zonder geschreven reglement veel beter was, dan eene werkschool met een geschreven reglement. En waartoe zou dat schrift voortaan dienen, daar zij volstrekt de leeruren en de speeluren hadden afgeschaft?

Met deze, volgens haar zoo heilzame verandering, ten gunste der arme volksklas, wenschte mijnheer Hardies de lieftallige gezusters geluk.

‘Zekerlijk heb ik daar geen belang bij,’ zegde hij zich de handen wrijvend; ‘maar het is de uitvoering van mijn sijsteem; en mijn schoolsijsteem verschilt hemelbreed van het schoolsijsteem van mevrouw Van Dooren zaliger.

Ook doktor Staalman wenschte de jufvrouwen geluk over de gedane veranderingen.

‘Zoo eene inrigting zal veel voordeel bijbrengen,’ zegde hij tot de geliefde Rosanna. En stil voegde hij er tot zich zelven bij:

‘De geneeskunst zal er ook veel bij winnen. De verzwakking van het volk bereidt de artsenijkunde den luisterrijksten zegepraal.’

De jufvrouwen Devroede maakten van den invloed, dien mevrouw Van Dooren haar op de volksklas had gegeven, een breed gebruik.

Al de arme meisjes waren verpligt naar de kantschool te gaan, of ze de moeders te huis gebruiken moesten of niet. Weigerden zij, dan werden zij bedreigd met het intrekken der gewoone giften van de opbrengst der hoeve, en zij schaamden zich niet te zeggen, dat zij die hunne kinderen niet lieten kantwerken, nooit het brood der armen aan den disch mogten afhalen, na de lijkmissen.

Op die wijze zat het voormalig groot spinhuis welhaast vol kantwerksters; omtrent eene maand na de dood der beschermster, telde men er vier honderd. En nu berekenden Rosanna en Ludgarda hunne zuivere winst tegen twintig ten honderd, iets wat omtrent eene winst gaf van veertig franken daags, zonder de winst op het garen te rekenen, dat thans zeer hoog was gekwoteerd. En daar het thans de geniale gezusters op geene kleinigheid aankwam, hadden zij een gepolijsten arduinsteen boven de schooldeur doen stellen, waar in gouden letteren op geprint stond:

LIEFDADIGHEIDSGESTICHT.

Tante Klara was in het geheel over de school niet meer te vreden.

'Ik weet niet wat er daar omgaat,' babbelde zij tot zich zelven. 'Men leert niet meer in de boeken, men naait of breit niet meer, en de kinderen worden nietdeugen.

Ons Rozeken is nauwelijks te herkennen: zij is eigenzinnig, achterhoudend en zelfzuchtig geworden. Zij luistert naar mij niet meer, klaagt gedurig over Mieken, en ziet daarbij, uit geene andere oogen dan uit die van de jufvrouwen en van de geslepene meesteres.

Mieken is lui,' zegt zij. 'Ik wil het gelooven, het kind kan tegen het gedurig kantwerken niet, zij wordt mager en bleek, hare oogskens krijgen blauwe randen, en zij kucht den ganschen nacht. De mistroostigheid der zwakheid nemen zij voor gebrek aan moed; onmagt, nemen ze voor kwaden wil en luiheid; en hierdoor wordt ons arm Mieken op eene onbetamelijke wijze gestraft. Maar het zal zoo niet blijven duren; ware ik meester, ik deed ze alle beî te huis blijven. Maar neen, dat mag niet zijn, ik ben mevrouw Van Dooren te veel dankbaarheid verschuldigd gebleven; en het is toch die goede dame die de school heeft ingerigt, en ik mag ook

mijne Ursula niet ongelukkig maken. Zij is, och arme! door de aardappelziekte zooveel ten achter gegaan, en de jufvrouwen hebben het ongelukkig schaap reeds bedreigingen gedaan, omdat zij haar Klaratje nog niet wil ter school zenden.'

Tante Klara was nog aan het babbelen wanneer de tweeling binnenkwam.

'Wat is er alweêr gebeurd?' vroeg de grootmoeder, want de kinderen bleven aan de deur, gelijk vreemdelingen staan.

Mieken liet de nat bekreten schorte zinken, die zij voor de oogen hield en nokte:

'Grootmoeder, ik heb mijne taak niet,' en zij viel in eenen moeijelijken hoest.

Rozeken stond daar met eenen glimlach op de lippen die scheen te zeggen:

'En ik ben nog nooit gestraft geweest.'

'Rozeken, wat is er met uwe zuster gebeurd?' vroeg de grootmoeder.

De leerlinge der jufvrouwen Devroede schokschouderde, maar hief de oogschelen niet op. Want zij had reeds goed begrepen hoe eene zedige dochter behoort te kijken.

'Zeg mij wat Mieken gedaan heeft? Ik gebied het u.'

'Wel, wat doet zij alle dagen? Ongehoorzaam en lui zijn.'

'Op welken toon zegt gij dat? men zou gelooven dat gij er behagen in schept dat uwe zuster bekeven wordt. Kind! kind! wat zijt gij veranderd.'

'Ik weet wel dat gij Mieken liever ziet dan mij,' was het antwoord. 'En toch breng ik zoo veel stuivers te huis als zij centen; maar in de school heeft zij toch niets in te brengen.'

'Dat gaat te verre,' riep de grootmoeder, en de tranen sprongen uit hare oogen. 'Wat! gij durft reeds van uw gewin spreken, gij stout ding, met uwe kwezelstronie, en dat tegen uwe grootmoeder, die zoo veel nachten voor u heeft gearbeid, dat zij er bijna blind van is. Maar ik zal uw lesken tegen vader spellen, daar moogt ge zeker van zijn.' En nu keerde zij den rug naar Rozeken, want zij was beschaamd over hare tranen.

Mieken greep de hand der weenende vrouw:

‘Zeg toch niets tegen vader,’ sprak zij, ‘dat zou hem bedroeven. Rozeken zal weder goed worden, wanneer ze uit de school blijft. Daar wordt zij opgehitst tegen u, tegen mij en tegen Tante Ursula. Neen, zeg niets, morgen zal ik misschien zooveel niet hoesten, en dan zal ik mijne taak wel krijgen. Och! God, het is toch zulk eene groote taak, een geheel francijn.’

‘En ik werk een francijn en twee bloemekens van denzelfden kant,’ zeî Rozeken.

Tante Klara was zoodanig in hare droefheid verdiept, dat zij die laatste bemerking niet hoorde; en als of zij gansch alleen was, babbelde zij:

‘Wel dat stout ding! zoo durven spreken en zoo zelfzuchtig zijn. Heeft zij appelen of noten, zij verbergt ze om hare zuster niet te moeten mededeelen. Verdeel ik haar iets, zij neemt altoos het grootste stuk. In alles bezwaart zij Mieken en des winters trekt zij in het bed het deksel van hare zuster weg. Waar is de tijd, wanneer de twee zusterkens elkander geen oogenblik konden missen! De tijd, wanneer zij met die witteroozenkroontjes op het hoofd, kolbloemen in den koornakker gaarden, en zelve schooner waren dan de schoonste bloemen van het veld! Dan geleek de hut van Tante Klara eenen hemel, waar nooit een wolksken aan verscheen; en nu?.... Die speldewerkschool heeft alles bedorven; zij heeft onzen huiselijken vrede gestoord. Zij heeft de twee zusterharten gescheiden, en de grootmoeder de liefde harer kleindochter ontroofd.’

De karnemelkpap was gekookt en de tafel was gezet. Mieken zette zich op hare gewoone plaats, aan de linkerzijde der grootmoeder, naast de schouw; en de lepel van Rozeken lag aan grootmoeder's regterzijde; maar de zelfzuchtige meid voelde zich door de bemerkingen van Tante Klara in haren hoogmoed gekrenkt. Zij wilde niet eten, en ging alleen in het kamerken aan haren paternoster bidden, en toen vader binnenkwam, was zij reeds, zonder iemand goeden nacht te wenschen, slapen gegaan. En de grootmoeder en Mieken gingen ook ter ruste, zonder den afgesloofden werkman door hun geklag te bedroeven.

De dauw hing nog aan de graspijlkens, wanneer tante Klara

zich des anderdaags naar de kantschool begaf, om over Mieken te spreken.

Hoe verschrikte de oude vrouw, wanneer zij de groote zael binnentrad, waar de helft der vier honderd werksters zaten? Hoeveel kinderen bemerkte zij daar niet, met dezelfde lijktint op het gelaat als haar Mieken? Hoe menig betraand oogsken keek er schuchter op naar de opperspeldewerk-meesteres, die op hare trede aan het uiteinde der school zat? Hoeveel kinderen zaten daar pijnelijk nokkend, en in zenuwachtige aandoening voortwerkend, met de *zottekap*, eene hooge muts van rood papier met een schandschrift opgeplakt, op het hoofd. En buiten dat alles waren er nog wel twintig die de *lange tong*, een lange lap rooden baai, in den vorm van eene tong gesneden, op den rug droegen. Dit schandmerk droegen meest al de kinderen van vijf en zes jaren, die onder het werken van spelen of van speelgoed hadden geklapt. ‘Zoo jaagt men er de schaamte uit,’ zuchtte de oude Klara.

‘Arme schepselkens! die, juist in den leeftijd, wanneer zij als de vogelkens zouden mogen dartelen, van 's morgens vroeg tot lang na het wegzinken der zon, op het kantkusjen gebogen, met de teedere vingeren, op eene kunstige wijze in de kantbouten moeten krabbelen; en zelfs den zondag niet vrij hebben, want na dat zij hunne kerkelijke pligten hebben volbragt, moeten zij naar Lucia en Godelieve, om het A.B.C. tot verminkte woorden te vormen; voor hen geene zoete kindervreugde, geen kindergestoei. En bij dit alles is het duidelijk, aan de met menigvuldige bonte lappen verstelde kleederkens der kleinen, te zien, dat het kantwerk de ouders nog niet rijker heeft gemaakt. Arme uitgemartelde schepselkens! zoo voor uwen tijd moeten wegsterven,’ zuchtte Tante Klara. ‘En dan zijn zij nog de gelukkigsten die vroeg naar den Hemel gaan, want zij die de kinderslavernij overleven, zullen toch later slechte huismoeders zijn, met verdraaide handen. Ware de goede mevrouw Van Dooren maar blijven leven! Dan leerden de kinderen ook naaijen, breijen en in de boeken lezen.’

Al die bemerkingen had de oude vrouw gemaakt, terwijl zij

met vochtige oog haar treurig Mieken tusschen de werksters zocht; maar hare lievelinge was niet te ontdekken. Zij stapte voort tot in de zaal der grootere leerlingen.

Mieken zat op de rei der luijaards, juist op den trok der achterdeur, langs welke men gedurig uit- en inging; zonder acht op jufvrouw Rosanna te geven, die juist in een vertrouwelijk gesprek met Rozeken was, snelde de grootmoeder naar het zwakke meisje, dat, met den blos der warme koorts op het gelaat, rustig zat voort te werken.

'Wat! men zet dat ziek schepselken hier zoo op den deurtrok!' riep Tante Klara met geestdrift.

Mieken sprong onwillekeurig op, wanneer zij de ontstelde stem harer grootmoeder tusschen het eentoonig gerammel der speldewerkbouten hoorde klinken.

'Stil, grootmoeder,' snikte zij. 'Juffer Devroede zou mij nog zwaardere straf opleggen.'

'Wat!' zeî Tante Klara, 'u nog schandelijker straffen, gij gaat met mij naar huis.'

'Denk toch aan Tante Ursula, grootmoeder lief,' zeî het kind.

De oude vrouw zuchtte, en in den tusschentijd was juffer Rosanna daar.

'Dag, Tante Klara,' sprak zij zeer lieftallig.

'Juffer, ik ben in het geheel niet tevreden. Is dat nu eene plaats voor een kind dat onophoudelijk hoest?' zeî de oude.

'Wij kunnen haar toch niet zachter kastijden, dan met haar van plaats te doen veranderen, Tante Klara.'

'Mieken heeft de koorts, en....' Hier trok Mieken aan grootmoeder's rok om haar tot zwijgen te vermanen, want het kind was schrikkelijk bang. En grootmoeder hield inderdaad hare gramschap in, bij die stomme bemerking en de gedachte aan hare arme dochter Ursula, en luisterde verder op de snijdende stem van juffer Rosanna, die sprak:

'Wij moeten de kinderen toch kastijden; waar zou het heenleiden indien wij hier luijaardij en kinderpraat gedoogden. De weereld is reeds slecht genoeg; dat weten wij, die de gazetten lezen, het best. Tante Klara, wij moeten er voor bidden.'

En wat kon de oude vrouw nu nog inbrengen? Niet alleen moest hare dochter Ursula, die in den winter eene groote ziekte had gedaan, en die geenen enkelen aardappel bezat, de aalmoes die zij van de jufvrouwen Devroede, uit de nalatenschap van mevrouw Van Dooren ontving, als eene weldaad beschouwen, maar ook zij, de werkzame Tante Klara, begon te gevoelen dat zij eenigzins aan den riem der jufvrouwen hing. Niet door het verkrijgen van gunsten, maar door het werkloon van den tweeling, want haar schoonzoon Leo had den ganschen winter een flerecijn gehad, dat hij ten gevolge van het in de vlasroot staan, op eenen killigen dag had gekregen; en moest Leo nog lang zonder werken blijven, dan moesten zij allen van het kantwerk leven.

Verward in al deze en andere bemerkingen, ging Tante Klara troosteloozer terug naar hare hut, dan zij die verlaten had.

'Waar zijn nu al mijne schoone droomen over de toekomst,' zuchtte de oude vrouw, terwijl zij den sleutel op de deur der eenzame hut stak, die reeds al hare aantrekkelijkheid had verloren. 'Een voor een zijn zij verzwonden, en alles wat ik in het verschiet beschouw, is nog zwarter dan de nacht.' En de grijze vrouw zette zich met de handen vóór het gelaat, bij den uitgedoofden haard te weenen. Zij was zoo bedroefd, dat zij zelfs den moed niet bezat tot hare gewoonlijke alleenspraken.

VIII.

Sedert meer dan vier jaren was mevrouw Van Dooren overleden, en nog waren de gezusters Devroede tot geen besluit gekomen, op welke wijze zij zich een nieuw schoolgebouw zouden aanschaffen. Met het gemeentebestuur over een te komen voor het gebouw dat zij in bezit hadden, was onmogelijk; want men had besloten er een gesticht voor arme ouderlingen van te maken.

Op eenen donkeren avond, terwijl de regen op de digtgesloten vensterluiken van het lief huizeken der jufvrouwen Devroede knetterde, die in de keuken over een nieuw schoolge-

bouw zaten te praten, en het eene ontwerp na het andere verwierpen, werd er zeer zachtjes gebeld.

‘Wie mag dat zijn?’ zeî Rosanna; ‘zuster, zijt gij iemand te verwachten?’

‘Waarlijk niet. Het is buiten uur voor de kantwerksters, en voor den briefdrager is het sinds lang te laat. Het zal gewis een straatjongen zijn; laat ze nog eens klinken.’

Nog eens luidde het zachtjes: tin, tin, tin. Rosanna nam de lamp op, en ging, door hare zuster gevolgd, naar de deur.

‘Wie daar?’ riepen zij.

‘Goed volk,’ was het zacht wederwoord.

‘Die stem heb ik nog gehoord, zuster,’ zei Ludgarda; ‘doe maar open.’

Rosanna opende, en terwijl haar eene onbekende, in eenen langen mantel gehulde gedaante voorbij schoof, vloog het licht uit.

Het angstig geschreeuw der gezusters weêrgalmde door het hoog gewelfd huis, maar werd weldra afgebroken door een luid gelach van den laten bezoeker.

‘Herkent gij mij niet?’ schaterde hij.

‘Mijnheer Hardies,’ riepen de jufvrouwen. ‘God! wat hebt gij ons verveerd gemaakt.’

‘Ik heb het licht uitgeblazen omdat ik vreesde dat die klappij van hierover, die altoos in het donker voor haar venster zit te turen, mij bij u zou zien ingaan. Gij weet, de menschen zijn zoo achterdochtig, zoo kwaadsprekend.’

Rosanna ging licht halen, en hare zuster stak de kamerdeur open.

‘Wel, wat lief salontje, ‘zeî mijnheer Hardies. ‘Jufvrouwen, ik ben verheugd dat gij het hier zoo goed getroffen hebt; al wat ik hier zie getuigt van voorspoed. Een bronzen pendule en vergulde kandelabers op de schouw, een tapijt op den vloer, stoelen met kussens, een tafel met marmeren blad en kruisgordijnen! zonder van de schoone kachel en al de fraaije kleinigheden te spreken, die van weelde en goeden smaak getuigen. Ja, allerliefste, gij hebt het hier waarlijk getroffen.’

Intusschen had Ludgarda den mantel van mijnheer Hardies weg-

gehangen, en Rosanna de kachel aangestoken; want het was een koude novemberavond. Er werd eene flesch wijn ontstopt en men sprak eenigen tijd over onverschillige dingen, tot de oude heer eindelijk de reden van zijn bezoek verklaarde.

'De oude heer' zeg ik, en misschien doe ik hem onregt, want ik heb hem nooit hooren zeggen of hij in het laatste der vorige eeuw of in het begin der tegenwoordige geboren is. Hij ziet er redelijk goed uit, zijn gang is vast en stout, en zijne oogen stralen met jeugdig vuur. Wel is zijn hair vergrijsd en een weinig uitgevallen; zijn voorhoofd is wel met diepe rimpelen doorreten, maar zijne wangen zijn blozend en vol.

De reden van het bezoek van mijnheer Hardies was, dat hij de jufvrouwen eens over haar voornemen tot het bouwen van de nieuwe school kwam toetsen.

'Jufvrouwen,' zegde hij, 'hebt gij reeds eens gedacht hoe gij aan een nieuw lokaal komt.'

'Wij denken er dag en nacht aan,' antwoordde Ludgarda haastig.

'En dat zonder tot een besluit te komen hoe wij de zaak zullen aanvangen,' onderbrak Rosanna, die vreesde dat hare zuster zich zou misspreken.

'Gij zoudt iemand moeten vinden die bouwen wil.'

'Wij kunnen immers zelve bouwen,' zeî Ludgarda.

Rosanna schudde het hoofd.

'Wij stellen vertrouwen in u, mijnheer Hardies,' sprak zij, 'en daarom durf ik u wel bekennen dat de zaak moeijelijk is. Mevrouw Van Dooren heeft ons in de gelegenheid gesteld van geld te winnen; zij heeft ons bevoordeeligd, maar....'

'Tut, tut, tut, maak zooveel komplimenten niet,' zeî mijnheer Hardies. 'Zegt liever dat gij sedert hare dood meer geld vergaârd hebt, dan zij u in veertig jaar zou hebben laten verdienen. Ik weet, jufvrouwen, en weet zeer goed, dat gij reeds in staat zijt een groot stuk grond te koopen, en eene school te bouwen waar de weêrga niet van te vinden is, maar.....'

'Hoe kunt gij dat weten?' onderbrak Ludgarda, zoet glimlachend.

‘Men zegt mij vele dingen daar een ander moet naar raden,’ zeî mijnheer Hardies; en hij trok zijne lippen in eene plooi die ook een glimlach moest verbeelden. ‘Maar, zoo genomen dat het eens zoo ver kwame dat gij zelve bouwdet, wat zouden de menschen daarvan zeggen? Zij weten hoe gij hier gekomen zijt.’

‘Het geld dat wij bezitten is eerlijk gewonnen,’ antwoordde Ludgarda.

‘Dat is niet te betwisten, maar de menschen zouden anders denken, en het oordeel der menschen heeft groote beteekenis.’

‘Wat gij daar zegt heb ik al wel twintig maal overwogen,’ antwoordde Rosanna, ‘en het is om der menschen wille dat wij tot geen besluit geraken. Wij zouden eenen persoon moeten vinden die in zijnen naam voor onze rekening bouwt.’

‘Hm!’ deed mijnheer Hardies, ‘de menschen zijn tegenwoordig zoo slecht, ware Judassen zijn het. Men mag niemand meer betrouwen. De beste vrienden verkoopen elkander voor eene kleinigheid; de goede trouw is uit de weereld. Weet ge wel wat ge hebben moest? Een deelnemer die met u de kosten draagt en met u de voordeelen geniet.’

De gezusters sprongen beiden van hunnen stoel op.

‘Dat meent ge toch niet,’ riepen zij te gelijk, want zij bemerkten duidelijk dat het de oude Hardies was die deelnemer wilde worden. ‘Mijnheer, toch!’ riep Rosanna, ‘wij hebben al de kosten en lasten der inrigting gedragen, alle moeijelijkheden overwonnen, en nu! nu zou er een man opdagen die ons de helft der winst vraagt.’

‘Sust! sust!’ siste mijnheer Hardies. ‘Wie heeft de kosten en lasten gedragen? Dat was mevrouw Van Dooren, *s'il vous plaît.* Gij weet wel, allerliefste, dat gij mij geene appelen voor citroenen kunt verkoopen.’

De twee jufvrouwen gaapten den ouden man, om wiens mond er thans een wezenlijke glimlach speelde, verbaasd aan.

‘Wat wilt gij van ons?’ zuchtte Rosanna bijna onhoorbaar.

‘U eenen deelnemer bezorgen, die door zijnen invloed het getal uwer leerlingen vermeerdert, en onder wiens bescherming gij uwe winst bijna zult kunnen verdubbelen. Een man *enfin*, die al de moeders, die over het klein gewin hunner kinderen klagen, met eenen enkelen oogslag den mond zal stoppen.’

‘En wie is die man?’ vroeg Rosanna; ‘spreek maar regtuit.’

De oude heer nam zijne zilveren snuifdoos, klopte er een paar malen met de vuist tegen, schudde ze eens, kuchte en nam bedaard eenen snuif.

‘Wie die man is,’ zegde hij toen, ‘wel wie zou hij anders zijn dan uw vriend Hardies?’

‘Gij, mijnheer!’ riepen de twee gezusters.

‘Ik,’ was het antwoord. ‘Ontstelt u zoo niet, allerliefste, overweegt de zaak eens goed. Wij hebben nog een beetje tijd. Gij kunt binnen acht dagen eens naar mijnent komen, om te overleggen waar wij den grond krijgen, en uwe meening te zeggen over het plan dat wij zullen doen teekenen. Wij zouden tegen nieuwjaar de aanbesteding moeten kunnen doen, om het gebouw droog te krijgen. Tegen dien tijd zoudt gij uwe boeken kunnen sluiten, want ik versta dat onze associatie met nieuwjaar beginne.’ En wanneer de oude heer deze alleenspraak gestaakt had, boog hij zich nederig voor de gezusters, die zoo verbaasd waren, dat zij er in het geheel niet aan dachten volgens hunne gewoonte de oogen neder te slaan. De ‘goede nacht’ dien zij mijnheer Hardies toespraken, geleek ook beter op twee zuchten dan op twee woorden.

‘Wie heeft van zijn leven van zulke dingen gehoord!’ zeî Rosanna en drukte hare vuisten op de heupen, want wanneer de jufvrouwen Devroede alleen waren, hadden zij zeer gemeene manieren. ‘Die man wil ons ruïneren, ons uitplunderen; wij zijn gansch in zijne magt. Hij weet en verstaat alles, dat hebt gij gehoord, hé?’

‘Gewis,’ zeî Ludgarda, ‘maar ik zou naar hem niet luisteren.’

‘Niet luisteren, zuster; weet ge niet dat die man onze welvaart kan vernietigen, als bij tooverslag? Kent gij het vertrouwen niet dat onze eenvoudige dorpelingen in hem stellen? Laat de overmoedige ons niets reeds verstaan dat wij het groot getal leerlingen dat wij bezitten, aan zijne geheime tusschenkomst verschuldigd zijn.? In eene maand tijds kan hij de school ledig krijgen. En nu hij eens op het gedacht gekomen is de kant-

werksters ten zijnen profijte te *exploiteren*, is hij in staat ons konkurrentie te doen.'

De min doorziende Ludgarda stond als verslagen.

'Wat gaan wij aanvangen,' zuchtte zij eindelijk.

'Wat moeten wij aanvangen?' zei de slimme Rosanna.

'Wij moeten buigen gelijk het riet voor den rukwind. Wij moeten ons onderwerpen, en alles aannemen wat hij ons voorstelt. Maar wij moeten tevens ook op onze hoede zijn. Het is in dees geval een groot geluk voor ons dat ik zoo lang op vaders kantoor geschreven beb. Dat heeft mij voorzichtig gemaakt. Wij moeten er ons aan houden, dat wij pront de helft van al de kosten willen dragen, zoo wel voor den bouwgrond als voor het gebouw. Anders vindt hij met der tijd nog middel om ons buiten te cijferen. Gewis zullen de akten der associatie onder geheime handteekens gesloten worden, en hierbij zal vader's voorzigtigen raad alweêr te pas komen; want, zoo als mijnheer Hardies zelf zegt, steekt er geen deugen meer in de weereld, en in hem zit er gewis nog min deugen dan in al het overige.'

'Zoo! moeten wij ons onderwerpen, zuster?' vroeg Ludgarda zuchtend.

'Zeker, zuster,' was het antwoord, 'en dat nog al zeer bevallig. Wie weet wat er kan gebeuren, wanneer wij slim en vooral zeer lieftallig jegens hem zijn. Het is gevaarlijk voor oude mannen met jufvrouwen om te gaan. Misschien maakt hij ons zijn testament.'

'Hoe kunt gij in zulke droeve omstandigheden gekscheeren!' zei Ludgarda.

'Het is in het geheel geene gekscheerderij,' sprak Rosanna; 'zulke dingen heeft men nog meer gezien. Daarenboven betrouw ik mij altoos op het toeval, dat weet gij wel.'

Ondertusschen wankelde de zwaarlijvige Hardies door de donkere straten huiswaarts, en het was zoo stil in het dorp, dat men er niets hoorde, dan het gerucht van den blaasbalg in de naburige smis, en de slagen van den hamer op het aambeeld van den hoefsmid, die langs de andere zijde der kerk woonde.

Op het gelaat van den zelfzuchtigen man lag eene uitdrukking

van zegepraal; maar niemand bemerkte die, want zijne huisgenooten waren reeds slapen.

In den gang deed hij zijne schoenen uit, om de witgeschuurde trappen niet te bevuilen, en sloop toen als een dief in zijne slaapkamer, ontstak het nachtlicht, trok zijnen tabbaard aan en ging nog wat in zijnen zetel zitten, om in stilte zijne toekomende winsten te berekenen.

‘Min dan vier honderd kantwerksters zullen wij nooit hebben,’ zegde hij; ‘en min dan vijftien centimen daags zal ieder meisje ons niet opbrengen.

400 maal 15 centimen is 6000 centimen of 60 fr.; dus voor iedere twee partijën 30 franken daags. Bah! het zal met ter tijd nog wel vijftig franken worden, door den aangroei van het getal leerlingen.

Vijftig franken daags, dat maakt drij honderd franken in de week en er zijn twee en vijftig weken in het jaar. Heere God! welke schoone som maakt dat uit. Maar zie, ik kan bijna niet meer voortrekenen, mijn hart klopt te zeer van blijdschap.... Zou zulke groote winst geene woekerij zijn? maar wat geeft dat, er zal immers toch nooit iemand iets van weten.’

Zoo rekende en praatte de gierigaard tot lang na middernacht, en stond den volgenden morgend met een zwaar hoofd op.

IX.

Tante Klara's Mieken scheen gansch van hare ziekte hersteld te zijn, ofschoon zij van tijd tot tijd nog kuchte. De grootmoeder was integendeel zoo verouderd en verzwakt, dat zij in den laatsten zomer geene medecijnkruiden had kunnen garen voor haren vriend den apotheker.

De meisjes waren vroeger dan gewoonte van de speldewerkschool gekomen, want het was Allerheiligenavond en op dien avond werd er met geen lamplicht gewerkt.

De ziekelijke vader Leo was met het vallen van den avond te

bed gegaan; grootmoeder roerde de pap, Mieken stopte kousen en Rozeken teekende een kantperkamijn door.

Reeds brandde de avondlamp en het was slecht weder, en toch hoorden zij voetstappen onder het venster van hunne eenzame hut. In den volgenden oogenblik werd de deurkling opgeheven, en nu trad er een blozende knaap binnen, die met eene zware mand appelen geladen was.

'Dat is voor u. Tante Klara,' zeî de vriendelijke jongen, die een paar jaren ouder dan de tweelingzusters was, en deze waren er vijftien. 'Maar ik zou wel vergeten de komplimenten van moeder te doen, en te zeggen dat dit eene kleinigheid is, voor het plezier dat gij ons gedaan hebt, wanneer wij allemaal ziek waren. Als het verken geslagt is, zal moeder uwe vriendschap nog eens gedenken.'

'Wel, Paulus jongen, dat is onverdiend,' zeî Tante Klara. 'Moest ik ook eens ziek worden, dan zouden de geburen ook zorg voor mij dragen. Maar moeder is toch hartelijk gedankt voor het geschenk. Zet u neêr, mijn jongen, en warm u wat.'

Paulus liet het zich geen tweemaal zeggen, maar in de plaats van bij den haard te schuiven, waar de oude nog altoos in den karnemelkpap roerde, plaatste hij zijnen stoel nevens Mieken.

Rozeken meesmuilde en Mieken glimlachte. De oogen van Paulus draaiden verstrooid rond, en het duurde lang eer hij een enkel woord sprak, Ondertusschen stak hij zijne hand een paar malen in den diepen vestzak, langs onder zijnen blauwen kiel, zonder dat het iemand scheen te merken; en eindelijk vroeg hij hoe het met vader Leo ging, lachte nog eens vriendelijk en wenschte allen den goeden avond.

'Die Paulus is toch een goedhartige jongen,' zei Mieken, 'daar werpt hij mij langs onder de tafel vier schoone peeren in den schoot. Dat is juist voor ieder een, de twee schoonste voor vader en voor grootmoeder.' En na de twee beste afgezonderd te hebben, schoof zij de grootste der overblijvende naar hare zuster toe, en hield de kleinste voor zich.

Rozeken dreef de peer met eene rasse beweging van zich af.

'Wat voor u gegeven is, kunt gij zelf gebruiken,' zegde zij; 'wanneer ik lust naar peeren heb, kan ik er koopen.'

‘Roze! Roze!’ riep de grootmoeder, ‘weet ge wel dat uwe dwarsdrijverij mij begint te verdrieten; waarom zoekt gij altoos ruzie tegen uwe zuster?’

Roze trok de bovenlip op, maar gaf geen antwoord, en ook de overigen spraken geen woord meer. Juist hadden zij geavondmaald, wanneer de doodsklok begon te luiden; en toen brak de grootmoeder het stilzwijgen af.

‘Kinderen,’ zegde zij, ‘de geloovige zieltjes roepen dat wij hunner zouden gedachtig zijn. Wij moeten bidden, eerst voor uwe moeder zaliger, en dan voor de twee grootvaders.’

‘Was grootvader Roman geen jacobijn?’ vroeg Roze.

Een luide gil van Tante Klara dreunde door de hut, de oude vrouw hief smeekend de handen ten Hemel, als om Hem haar leed te klagen en zonk toen bleek en bevend op den stoel, van welken zij in ontzetting was opgesprongen.

‘Grootmoeder, lieve grootmoeder,’ kreet Mieken en sloeg den arm om den hals der geliefde, ten einde haar te ondersteunen. ‘Luister naar Roze niet, grootmoeder lief; het is in de speldewerkschool dat men haar al die schoone dingen wijs maakt.’

Omtrent een half uur bleef de oude vrouw sprakeloos en zonder eenige beweging, gelijk het beeld der dood, voor zich heen staren. Zij was doof voor de zoete woorden en gevoelloos voor de liefkozingen van het stil weenende Mieken, en wanneer deze haar een dronk verfrisschend water aan de lippen bracht, ontsloot zij den mond niet.

Eindelijk dreven er overvloedige tranen over haar gelaat en steeg er een diepe zucht uit hare borst, en als antwoordde zij op eene daar zoo even gedane vraag, sprak zij:

‘Dat hebben zij van hem gezegd, met die benaming hebben zij hem zijne pratijk ontnomen, hem arm gemaakt, hem vervolgd tot aan het graf. Jacobijn! jacobijn! Maar ik vergeef het hun uit den grond des harten.’

En nog luider begon zij te schreijen, en nog overvloediger rolden de tranen uit haar door lijden en kommer zoo diep ingezonken oog.

‘Arme lieve grootmoeder,’ snikte Mieken, ‘voor al uw ver-

driet zal onze lieve Heer u den schoonen Hemel schenken; en wat God aan de kinderen belooft die hare ouders eeren, zal Roze nooit genieten, of zij moet sterk veranderen.'

'Die kantwerkschool! die kantwerkschool!' kreet de oude vrouw. 'Daar ondermijnt men den vrede der huisgezinnen, daar geeft men het voorbeeld van de grootste zelfzucht. En in plaats van in de jeudige harten de broederliefde aan te kweeken, leert het voorbeeld dier schoone leermeesteressen niets anders dan:

Zorg voor u zelven.

Rozeken, mijn kind, doe toch uwe oogen open, terwijl het nog tijd is.'

Plots stond Mieken van haren stoel op. 'Vader zal wakker liggen,' stamelde zij; en ze liep in de kamer. Zij vond den nog jeugdigen kranke, bijna in zijne tranen stikkend. De vader had de woorden van zijn weêrspannig kind gehoord. Hij had Roza, dat kind dat hem en de oude grootmoeder zoo lang met blijdschap had vervuld, hooren zeggen:

'Was grootvader Roman geen jacobijn?'

Ware hij gezond geweest, hadde hij kunnen werken, gewis had hij, in zijnen vaderlijken toorn, de weêrspannige huichelaarster met hare neêrgeslagen oogen, de zelfzuchtige stoute Roza aan de deur gezet, of ten minste zwaar gestraft. Maar nu was hij ziek en afhankelijk van de ontaarde meid geworden, die elken dag meer ondeugden opeenstapelde, en die ook elken dag in de kantschool meer en meer getroeteld werd, terwijl men er Mieken meer en meer met onverschilligheid behandelde.

Wat moest hij, wat kon hij thans verrigten? Roze en Mieken wonnen betrekkelijk veel geld, en van dat geld leefden de kranke vader en de grijze grootmoeder.

Mieken scheen dat niet te bemerken, maar Roze speelde de opperbazin in huis, en zij liet de oude lieve grootmoeder menigmaal hooren dat zij door haar onderhouden werd, en dat maakte Tante Klara diep ongelukkig.

De bekoorlijkheid van haren bloemhof, de reinheid van haar huis verrukten haar niet meer, gelijk vroeger. Het gezang van de botvink in haar donker kooitje lokte tranen in hare oogen,

en op al de lieve dingen die op het schouwboord stonden gaf zij geen acht meer, maar integendeel keek zij dikwijlder naar het Lieve Vrouwenbeeld en naar de beeldekens van heiligen, die aan den muur hingen. Deze maakte zij de getuigen van hare zielesmart, aan hen klaagde zij haar leed. Hen smeekte zij in hare tranen hunne voorspraak af bij den Heer.

Maar als Leo, de kranke vader, met haar van de kinderen sprak, schilderde zij alles met de best mogelijke kleuren. Zij verheerlijkte de deugden van Mieken en bedekte de feilen van Roze. Zij droeg liever den last alleen, de arme oude vrouw, en om dien te kunnen dragen, smeekte zij Hem die de magt der zwakken is, onophoudelijk om hulp.

Zoo stond het in de hut van Tante Klara, wanneer zich het gerucht in de gemeente verspreidde, dat Mijnheer Hardies een schoon stuk land had gekocht, om eene speldewerkschool voor de jufvrouwen Devroede te bouwen; en dit gerucht was met blijken van vreugd door arm en rijk begroet, te meer, omdat men meende dat mijnheer Hardies, die slechts zeer verre bloedverwanten bezat, eenmaal al zijne goederen aan dit liefdadig gesticht bij testament zou vermaken.

X.

Sedert een paar jaren waren de jufvrouwen Devroede met den ouden gierigaard *geassocieerd* en de school was reeds in het nieuw gebouw. Het getal leerlingen was nog merkelijk vermeerderd. De kanten waren opgeslagen, maar daarvan hadden de werksters niet het minste vermoeden. In de school werden thans verschillige kanten gemaakt: al wat groote winst beloofde werd er beproefd; men maakte er Valencijnschen kant met ronde en vierkante traliën, halven slag, Geeraardbergsche zwarte kanten en zelfs Brusselsche *kantbloemen.*

Niettegenstaande dat mijnheer Hardies luide had uitgetrompet dat hij de school bouwde op eigen kost, ten einde de parochie

bij gebrek aan lokaal, van die liefdadige inrigting niet te berooven, wilde hij echter van zijn deelnemerschap in de kantennijverheid niets weten. En wanneer men hem daarover sprak, zegde hij regtuit, dat dit geene ondernemingen waren voor eenen man, en dat dit voornamelijk niet paste voor een' persoon van zijne jaren.

Zoo loog hij zonder te liegen. Liegen achtte hij voor zonde, maar hij durfde aan zekere gezegden wel een draaiken geven. Hij was van die mannen die door uitwijkende en dubbelzinnige woorden hunne leugens zoodanig verbloemen, dat men moeijelijk zou kunnen zeggen of zij gelogen hebben of waarheid spraken.

Mijnheer Hardies bezocht dikwijls de kantschool, maar ging in het openbaar weinig in het huis der jufvrouwen Devroede; en de twee gezusters kwamen ook zoo het scheen weinig bij hem; en als er rekening moest gedaan worden of maatregelen moesten worden genomen over een nieuw werk of over eene nieuwe zaak, ging alles in het genipt.

Rosanna was naar de stad geweest om de kanten in te leveren, en nu zat zij den geheelen namiddag te rekenen, te cijferen en te schrijven; want des avonds kwam mijnheer Hardies om de helft van hunne winst. Ja, de jufvrouwen zaten met de handen vol werk, want telkens dat de oude heer zijne profijten kwam opstrijken, bleef hij daar avondmalen, en dan moest er iets zijn dat krabbelt en bijt, iets lekkers, iets van belang; zoodat Ludgarda, niettegenstaande de invallende koude, blozend en zweetend bij de komfooren stond. En nogtans had Rosanna vier en twintig engelsche oesters en eene hazenpastei van de stad medegebracht.

Tegen klokslag zes ure was de bijeenkomst vastgesteld. Daar het een koude avond was, had men reeds vroeg de kachel in de kamer aangestoken, de buitenluiken der vensters waren den ganschen dag gesloten gebleven, en dan had men nog de zonneblinden langs binnen laten vallen; zoodanig was men bezorgd voor het geheim blijven hunner samenkomst.

In den achterhof was er een poortje, waarvan mijnheer Hardies den sleutel had, en zoo sloop hij listig den tuin door tot aan het huis der twee gezusters.

Rosanna stond sinds een kwart uurs achter de deur om de komst van den ouden heer te bespieden, die liefst zonder gerucht maken binnenkwam; en wanneer hij juist de hand van onder den mantel stak om te kloppen, trok de lieve jufvrouw de deur open. Er werden een paar woordekens zeer zacht gefluisterd, en toen leidde juffer Rosanna den deelnemer door den donkeren gang tot in de welverlichte en welverwarmde kamer.

Ludgarda kwam eens eventjes goeden avond zeggen, en voegde bij haar kompliment:

'Neem het mij niet kwalijk, mijn lieve heer Hardies, ik moet nog een uurken naar de keuken.' De behendige jufvrouwen wilden voorzigtigheidshalve geene meid.

Ludgarda trok de deur toe, maar bleef door het sleutelgat lonken en luisteren. Het had haar toegeschenen dat de oude heer vriendelijker naar de zuster keek dan naar haar, en het had haar ook toegeschenen dat Rosanna, somtijds nog al stout en schalk, de bijna altoos nedergeslagen blikken naar mijnheer Hardies durfde opslaan.

'Indien Rosanna eens meer op het testament van mijnheer Hardies verliefde dan op den doktor,' dacht zij; 'dat ware eene schoone zaak; dan zou ik den doktor zien in het net te krijgen. Ik zou getrouwd geraken en zij niet.'

Jufvrouw Ludgarda luisterde te vergeefs en keek te vergeefs door het sleutelgat; al de vurige lonkjes, die hij de jufvrouw van onder de grijze wenkbrauwen toeschoot, waren niets anders dan aanmoedigende blikken, om hem nog meer geld te bezorgen.

Wanneer de rekening gesloten was, dekte Rosanna de tafel, en Ludgarda bracht de geregten op en zette zich bij.

Eerst diende men de oesters op met witten wijn; dan een jong kieken met gebruinde aardappelen; kalfskoteletten, met ingelegde komkommers, dan een hazenpastei, en daarna wijn en nageregten.

De gesprekken kregen meer en meer levendigheid, maar onder het schertsen nam het gelaat van jufvrouw Rosanna plots eene ernstige uitdrukking.

'Mijnheer Hardies, ik heb vergeten u het bijzonderste van

mijne reis te verhalen,' sprak zij. 'Het kantwerkhuis van mevrouw Van Slijpen heeft mij ook naar eene kantmeesteres gevraagd.'

'Hewel! allerliefste, indien de voorwaarden u aanstaan, kunt gij er eene bezorgen.'

'Maar wij hebben er geene.'

'Zoo! zool En Rozeken van Tante Klara?'

'Die kunnen wij onmogelijk missen. Tot hiertoe is zij de eenige die de patroonen der Brusselsche bloemen volmaakt kan uitwerken. En Rozeken moet immers naar het klooster van Zwijbeke? gij hebt het beloofd. Daarenboven van die mevrouw Van Slijpen kunnen wij niet veel voordeel verwachten. De nonnekens zullen ons, integendeel, de factorij van het Brusselsch werk laten; ge begrijpt dat dan de grootste winst aan ons blijft.'

'Al zulke dingen laat ik aan u over, allerliefste; alleen verzoek ik u alle dingen goed aan te teekenen; want bij juiste rekeningen blijft men steeds goede vrienden.'

Mijnheer Hardies had haastig geëten en dronk haastig. Hij wilde niet lang blijven, want de maan kwam om tien ure op, en niemand wist beter dan hij, dat de maan, die zoete vriendin voor jeugdige gelieven, eene wreede verraderes is voor oude vrijers en looze nachtraven. Tusschen negen en tien ure nam hij afscheid en ging weêr langs den tuin ongezien naar huis, waar hij zuchtend en blazend aankwam.

Een half uur later lag hij zoo vast te slapen en te ronken, dat men hem wel drie kamers verre kon hooren; en toch droomde hij dien nacht van de schoone handvol goudstukken, die hij met het behulp der jufvrouwen in veertien dagen tijds had gewonnen.

XI.

'Binnen drie weken is het half Oogst, en de kantschool zal volgens gewoonte in de processie gaan,' babbelde tante Klara op zekeren zonnigen morgend tot zich zelven. 'Rozeken zal mij

alweêr lastig vallen voor een nieuw kleed, en Mieken zal ook verpligt zijn een te nemen, omdat zij tweelingen zijn. Had Rozeken een gedacht gelijk Mieken, dan zouden wij schoon door de weereld geraken. Maar, Jesuke lief! het geld der kanten brengt ons geen zegen.'

Deze alleenspraak werd afgebroken door het binnenkomen van hare dochter Ursula, van die arme weduwe, die ook twee kinders in de kantschool van mijnheer Hardies en de jufvrouwen Devroede geplaatst had.

'Wel, Ursula, mijne lieve dochter,' zeî Tante Klara 'wat ben ik blij dat gij gekomen zijt; ik had u in geen drie dagen gezien.'

'Het is waar, moeder,' zegde de nog jonge weduwe, 'ik kan weinig uit, en gij hebt ook de handen vol werk.'

'En het hoofd vol muizennesten, mijn kind, vol kommer, uit oorzaak van de aanstaande processie. Mijnheer Hardies, die zich de school meer en meer aantrekt, wil dat zij er allemaal in zijn, van de grootste tot de kleinste.'

'Het is juist hierover dat ik u kwam spreken,' antwoordde Ursula. 'Dat wordt nu eene regte slavernij. Waarom moeten wij onze armoede zoo aan God en de geheele wereld laten zien? Alleen om mijnheer Hardies genoegen te doen, want hij stelt het pluimken op zijnen hoed, dat het door hem is, dat er wel zes honderd kinderen in de kantschool het brood voor zich zelven en ook voor hunne ouders verdienen.

'Broodwinnen! Heere toch! mijne kleinen zijn er drie jaar, en nog heb ik er geene duit van gezien, noch men heeft mij geene rekening gedaan over de kantkussens en de stoelkens. Hoe rekenen zij dat? Och! moeder, wat is het ongelukkig arm zijn.' En de weduwe pinkte hare tranen weg.

'Ja, kind, wij zijn nu allemaal nog veel armer dan toen hier niemand van eene kantschool wist te spreken. Wat men daar wint gebenedijdt niet. En ik vrees dan nog dat zij die de school houden, er hunne ziel bij zullen verliezen.'

'Ik kwam zien, moeder, of gij soms nog geen paar oude schoentjes hebt staan, van als de tweeling klein was. Hoe slecht zij zijn of niet, zij zouden toch kunnen dienen voor den processiedag.'

‘Och! kind, zulke dingen heb ik allemaal weggegeven. Zoudt gij geen boterhammeken eten, Ursula?’

‘Danke, moeder,’ zei de arme vrouw, en hare lippen beefden en tegen haren dank kwamen er heldere tranen aan hare wimpers wiegelen.

‘Gij hebt honger,’ riep Tante Klara; ‘kind toch, waarom verbergt gij altoos uwe armoede en verdriet voor mij.’ En Tante Klara liep naar den schappraai, sneed een dikken roggen boterham voor de lieve dochter, en hing den theeketel over om suikerijkoffij te koken.

‘Moeder, terwijl het water overhangt, loop ik eens gauw naar de school,’ zeî de weduwe met verhelderd gelaat. En vlug als eene hinde vloog zij de deur uit en het veld over, om haar Klaarken en haar Mieken ieder de helft van den gekregen roggen boterham te dragen.

Arme kleine werksters! hoe zaten zij daar onder de dwangroede der meesteres, zonder nat of droog geproefd te hebben, sedert twee uren op dat kantkussen te krabbelen! En hoeveel bleeke uitgemartelde kinderkens lonkten er schuins naar Ursula's dochterkens, om te zien wat de moeder haar in het genipt onder het voorschootje moffelde!

Tante Klara had alles geraden, en wanneer Ursula weder in de hut harer moeder kwam, lag er een andere boterham nevens haar kommeken warmen drank, en de goede moeder Klara dronk ook een potje mede, om haar arm kind genoegen te doen.

Het oog van Ursula glinsterde van blijdschap.

‘Dat is alweêr voorbij, moeder,’ zegde zij en lachte tusschen hare tranen.

‘En zoo gaat alles in de weereld voorbij, mijn kind,’ antwoordde de oude moeder. ‘Armoede en weelde, regen en zonneschijn.’

‘Wilt ge wel gelooven, moeder, dat ik alle nachten wakker geschrikt word, uit hoofde van die processie. Mij dunkt dat ik mijne meisjes daar al zie gaan met hunne armoedige plunjes. Heere toch! wat zal ik dien dag schaamte lijden. Meent mijn-

heer Hardies, meenen de jufvrouwen Devroede, dat zij eer bij de tentoonstelling van onze ellende kunnen halen?'

'Dat is nog het ergste niet dat zij verrigten,' zei Tante Klara; 'maar wij moeten ons onderwerpen, mijn kind.'

De stem der dorpsklokken zweefde triomfantelijk op den zoeten adem van den zuiderwind. De gansche gemeente was in feestgewaad; op de hoeken der straten, waar de godvruchtige stoet moest doortrekken, had men altaren opgerigt en men bestrooide de straten met zoetgeurende kruiden en bloemen.

In de verte hoorde men de welluidende toonen der dorpsharmonij, standaarts en vaandels wapperden zegepralend door de lucht, en met statigen tred volgden de leden der broederschappen en de in witten neteldoek getooide maagden met de beelden der heiligen.

Plots werd de aanschouwer der godsdienstige plegtigheid onaangenaam verrast. Daar *defileerde* de kantschool.

Aan het hoofd gingen de twee schooljufvrouwen met hare zwart zijden kleedjes en mantelkens met kanten; verder droegen zij een lief hoedjen van witte zijde met purpere viooltjes opgetooid. Om hunnen hals lag eene dikke gouden ketting, waaraan een kostbaar uurwerk hing; en op geheel hare prachtige kleedij was niets af te wijzen. Dan volgden de leerlingen.

Een zucht van medelijden ontsnapte aan aller borst, bij het aanschouwen van die bleeke wezens, van die ineengedrongen lidmaten, van die magere gestalten, die eenen hardnekkigen strijd schenen te strijden tegen leven en dood.

Nooit maakte de armoede eenen pijnelijkeren indruk, dan nu dat men eene uiterste pooging had gedaan om haar op te luisteren.

De grootste leerlingen der school zagen er zeer zindelijk uit, in hunne katoenen kleedjes; en het was te bemerken, dat de ouders zelfs het onmogelijke hadden gedaan om aan den eisch hunner geldwinnende dochters te voldoen. Onder deze mogt men de kleindochterkens van Tante Klara rangschikken.

Nu volgden de minderen.

Hier zag men een bevallig tienjarig meisje, met de groote

trouwmuts van hare moeder op het hoofd. Daar trapte eene andere, die het kleed van hare zuster droeg, zoo verre op den zoom, dat zij struikelde; en ginds verhief een schoon blond kind het hoofd, omdat het met een gebedeld kleed van fijne stof pronkte.

Toen verscheen er een twaalfjarig meisje, een toonbeeld van kinderlijke schoonheid, dat een met honderd bonte lappen vermaakt kleed en een oranjekleurigen halsdoek, die eens hare grootmoeder behoorde, droeg. En nevens haar ging een ineengedrongen schepsel met een lijkkleurig gelaat en twee roode strepen tusschen den neus en de bovenlip. Deze had men een paar groote vrouwenschoenen, waarvan men de teenen met twee stukken van eene oude slaapmuts had opgevuld, aan de voeten gebonden.

Dan kwamen er honderde voetjes die in klompen staken aangerammeld. Eenigen hadden er nieuwe, en velen waren er ook met klompen die water en zand slikten, en het gebonk, het gerammel en het gekletter der klompen mengde zich op zulk eene akelige wijze met het eentoonige kerkgezang, dat de opmerkzame aanschouwer er weemoedig bij werd.

Achteraan kwam de eigentlijke speldewerkmeesteres, een spitsvinnig ding, die in een weezenhuis was opgekweekt. Hare opschik schitterde door eenvoudige pracht. Haar kleed was van kostbare stoffe, hare mouw en halskragen van fijnen kant, en hare voeten bewogen zich moeijelijk in de engsluitende stoffen bottinen. Hare muts was met fijne witte doornbloemen versierd, en zeer bevallig onder de kin toegeknoopt met een breed wit lint van gewaterde zijde. Haar in groen fluweel gebonden gebedenboek hield zij in de hand op eene wijze die de sierlijheid van hare glimmende handschoenen deed uitkomen, en aan haren rozenkrans hing een gouden kruis.

Die kleedij droeg de kantmeesteres met zooveel gemak als ware zij er geheel haar leven aan gewoon geweest; hare fiere houding scheen natuurlijk, maar de trotsche blikken die zij nu en dan tot het volk stuurde, waren uitdagend en tergend.

Een weinig verder kwam mijnheer Hardies. Het is onnoodig hem verder te beschrijven; wij achten het genoeg te zeggen dat

hij eene ware afbeelding van gebiedzucht, van dwinglandij en vrekgierigheid is.

Nooit zag men de schaamteloosheid zoo verre gedreven als op den processiedag. Zij, die de bloeijende kinderen door eenen opgedrongen arbeid, boven de kracht hunner jaren, in wezens hebben hervormd, wier zwakheid zal overgaan tot het toekomend geslacht, welke die jeugdige sieraden der schepping herschapen hebben in bleeke bloemen, die zich reeds in het morgenduur des levens naar het graf buigen, schamen zich niet de ellende dier kinderlijke slaven ten toon te spreiden, tegenover hunne eigene weelde. Zij trotseren de blikken der menigte, die hun schijnt toe te roepen:

'Uwe pracht, uw rijkdom zijn de vruchten van den arbeid uwer slaven. Het is de koopprijs der slagtoffers die gij vroegtijdig ten grave sleept.

Verdwaalden! vreest gij dan niet dat Hij, die de sterkte der zwakken, de rijkdom der armen is, u eens rekening zal vragen over het lot dier ongelukkigen, die u met lichaam en geest zijn toevertrouwd geweest. Hun geest hebt gij vroegtijdig gedood, en het stof hebt gij in zoo verre gemarteld, dat het nimmer de kracht zal bezitten den uitgedoofden geest weder op te wekken. Neen, gij vreest niet, want gij erkent geene andere godheid dan den god van het geld. Gij erkent geene volksdeugd dan de *domheid,* want het is op haar dat gij den troon uwer heerschappij hebt gebouwd.'

Wanneer de leerlingen der kantschool voorbij waren en het Allerheiligste naderde, zonk Tante Klara, die tegen eenen muur geleund, met natte oogen den stoet had zien voorbij trekken, op de knieën:

'Heere, ontferm u over deze arme schepselkens,' bad zij, 'verlos haar uit de handen hunner vijanden.'

XII.

De processie was sinds een half uur binnen, en reeds had Tante Klara tweemaal tot aan de deur geweest uitkijken, of de tweeling nog niet aankwam, want de mastellenpap stond bekoeld op de meisjes te wachten. Eindelijk kwam Mieken alleen binnen.

'Waar is Rozeken?' zeî de grootmoeder.

'Zij is bij de jufvrouwen blijven eten.'

'Zoo!'

'Ja, grootmoeder en dat vind ik zeer zonderling; ik weet wel dat zij zeer veel van mijne zuster houden, maar dat is toch geene reden om aldus te handelen; daar zit iets achter. In de week roepen zij haar dikwijls van haar werk, en dan staat zij soms uren lang met juffer Rosanna alleen te fluisteren; en daarbij trekken zij beiden een zoo zonderling gezigt, alsof er een groot geheim tusschen haar bestond.'

De grootmoeder schudde het hoofd. 'Gelijk gij zegt, mijn kind, daar zal iets achter schuilen,' zuchtte zij.

'En gij, Mieken, waar zijt gij gebleven? mij dunkt dat gij reeds een kwart uurs kondet te huis zijn.'

'Ik ben met Paulus Roker van de kerk gekomen, en wij hebben misschien wat traagzaam voortgestapt,' antwoordde het meisje, en op haar bleek gelaat verscheen een liefelijke blos.

'Och! Heere,' zeî Tante Klara, 'ik vrees dat het Roze zal te weten komen, en dan hebben wij alweêr een onuitstaanbaar gepruil.'

'Dat is zonderling,' zeî Mieken, 'iedereen zegt dat Paulus een brave jongen is. En gij ook ziet hem geerne, niet waar, grootmoeder? Roze alleen is hem vijandig.'

'Vijandig, dat geloof ik niet,' antwoordde de oude vrouw; 'doch een ding moet ik u zeggen: indien gij hier in huis vrede wilt houden, spreek dan nooit tegen Paulus.'

Er rees een zonderling vermoeden voor het jonge meisje op: 'Indien Rozeken eens jaloersch was,' dacht zij. Maar als beschaamd over dien buitengewoonen inval, bloosde zij nu nog sterker.

De oude vrouw scheen de gedachten van hare lievelinge te raden, want zij taterde:

‘Ja, ja, het is wel mogelijk dat zij vreest dat hare zuster eenmaal dien blozenden jongen liever zal zien dan hare tweelingzuster. De meisjes hebben soms zulke wondere gedachten.’

Wat Mieken nog nooit zich zelven had durven bekennen, kon zij thans niet langer betwijfelen. De vermoedens der zuster, de woorden der grootmoeder, deden haar eenen vasten blik in haar eigen hart slaan. ‘Ja,’ zuchtte zij, ‘ik bemin Paulus meer dan Rozeken, en zelfs meer dan grootmoeder; maar de genegenheid die ik hem toedraag, kan mijne liefde voor mijne familie niet hinderen; zij is van gansch anderen aard. Al wie ik te voren lief had, bemin ik thans met verdubbelde kracht, en bij het bewustzijn dat Paulus mij bemint, bemin ik de gansche weereld, alsof zij slechts uit eene enkele familie bestond.’

De geheime gedachten der maagd en het getater der oude vrouw werden door de komst van Leo afgebroken. De vader van den tweeling kwam van de kerk, en zag er zeer vrolijk uit; sedert het begin van den zomer was hij in zoo verre genezen dat hij kon arbeiden, en de arbeid maakte zijn geluk en zijne vreugd uit. Hij die altoos met zooveel liefde voor zijn gezin had gewerkt, vond er nu het grootste genoegen in, te samen met zijne kinderen, door den arbeid de welvaart in zijn huizeken te vermeerderen.

‘Waar is Rozeken?’ vroeg de vader.

‘Zij blijft bij de jufvrouwen middagmalen,’ antwoordde Mieken. ‘Er zullen welligt nieuwe kantpatroonen gekomen zijn die moeten nagezien worden. En bij zoo iets wordt Rozeken altijd geraadpleegd. Gij weet, zij is daar het vingerken naast den duim.’

‘Het spijt mij’ zeî de vader, ‘vooral op de feestdagen heb ik geerne dat wij al te samen aan tafel zijn. De mastellenpap zal mij niet half zoo goed smaken, omdat er iemand afwezig is.’

‘Wel Heere toch!’ bemerkte Mieken, ‘had Rozeken dat kunnen vermoeden, dan had zij welligt bedankt.’

‘Maak mij dat niet wijs, kind,’ zuchtte de vaderen schudde

treurig het hoofd. ‘Rozeken vervreemdt zich elken dag meer en meer aan hare familie, om zich met hart en ziel aan de kantjufvrouwen te hechten. Reeds den vorigen winter heb ik zulks bemerkt. Ja, wanneer wij hier des zondags 's avonds bij elkander rond den haard zaten, heb ik menig woord voor haar ingehouden; want als ik haar daar zoo met nedergeslagen oogen en eene gemaakte zoete uitdrukking op het gelaat zag zitten, was het mij altijd, alsof er zich eene vreemde in ons midden bevond.’

‘Vader, de pap zal gansch koud worden,’ zeî Mieken. En de woorden die over zulk een stoffelijk onderwerp werden geuit, verrieden door hunnen klank de diepe ontroering harer ziel.

Tante Klara streek hare tranen weg. Wie toch begreep beter dan zij de vervreemding van het eertijds zoo lieve Rozeken?

Na de vespers verscheen de lievelinge der kantjufvrouwen in de ouderlijke hut.

Tante Klara zat voor het venster in een gebedenboek te lezen. Leo rookte zijne pijp onder de schouw en Mieken maakte papieren bloemen om haar Lieve Vrouwenbeeld mede te versieren.

De drie zachtzinnige huisgenoten verschrikten voor de vonkelende blikken der huichelaarster, die thans geheel buiten haar opgeplakt karakter tredend, zonder een blik op vader of grootmoeder te slaan, naar hare zuster vloog.

‘Onbeschaamde!’ riep zij. ‘Voor eens dat ik u alleen laat gaan, slentert gij met eenen knechtejongen over de baan.’

‘Wie hebt gij hier te verwijten?’ riep de vader opspringend. ‘Dat zijn slechte, die zich met oude heeren opsluiten en wijn drinken tot bijna middernacht. Dat zijn slechte vrouwlieden, zeg haar dat.’ En de brave man stampte in zijne regtvaardige gramschap zoodanig den regter voet ten gronde, dat de hut daverde. ‘Ja, zeg haar dat, ontaarde dochter,’ riep hij, meer en meer van toorn blakend; en hij hief de vuist in de hoogte, om Roze, die met eenen spotlach voor hem stond, te treffen; maar Mieken en grootmoeder sprongen er tusschen. Mieken sloeg de armen om den hals van den geliefden vader, en grootmoeder smeekte den schoonzoon, met gevouwene handen, dat hij zou bedaren.

‘Gij weet, moeder, wat ik al voor mijne kinderen gedaan en

geleden heb,' sprak Leo en brak ook in tranen los. 'Roza, hoe zijt gij toch zoo kunnen veranderen?'

De verdwaalde ging aan het venster staan, en trok met den vinger rondekens op de ruiten. Wat gaf het haar dat vader, grootmoeder en zuster om hare ontaardheid zaten te weenen? Haar hart was immers verre van daar.

Wanneer de prachtige morgendzon den volgenden ochtend op de talrijke witte leliën straalde, die in den tuin van Tante Klara bloeiden, wandelde Mieken, bleeker dan de blanke leliën, tusschen de zoetgeurende bloemen en kruiden. Zij had den ganschen nacht slapeloos doorgebracht. Zij had veel overwogen en was eindelijk tot het besluit gekomen, dat zij hare liefde voor Paulus aan den huiselijken vrede zou opofferen. Zij zou den jongeling den toestand der zaak voordragen. 'Hij zal in edelmoedigheid niet achteruitwijken,' dacht zij. 'Ik zal hem verzoeken mij niet meer aan te spreken, en hij zal mij begrijpen, mij blijven beminnen en wachten.'

Terwijl Mieken in het vroege morgenduur in den hof toefde, stond Rozeken op den zolder, voor een stuk van eenen ouden spiegel, hare muts te zetten; en terwijl zij hare eigene wezenstrekken ontleedde, prevelde zij:

'Ik gelijk nogtans als twee druppelen water aan mijne zuster. De zelfde blauwe oogen, het zelfde witblond krulhair, neus en mond van gelijken vorm. Geen verschil in houding en gang; en daarbij zeggen alle menschen dat men ons moeijelijk uit elkander kan kennen. En toch spreken alle jongelingen *haar* aan, en naar *mij* ziet er niemand om. Laat eens zien, hoeveel hebben er haar reeds aangesproken?' En zij telde op hare vingeren:

'Des schoolmeesters Karel, dat is een. De briefdrager, dat is twee; Constant Beenhouwers, dat is drie; boerken Hutens jongen, dat is vier, en Paulus dat is vijf.

'Al de andere mag zij wel hebben, maar Paulus had ik zelve begeerd,' zuchtte zij toen. 'Maar hoe wil ik daar nog aan denken, mijn besluit is immers toch genomen.'

Wanneer de geburen zegden dat Tante Klara's tweeling elkander als twee druppelen water geleken, was hun oordeel juist, en

wanneer Roza na een nauwkeuriger ontleden der lichamelijke vormen, van de meening der geburen was, had zij ook gelijk. Maar Roza begreep de onuitsprekelijke schoonheid niet die de grootsche ziel van hare zuster, haar lichaamschoon bijzette. Iedere beweging van haar lief gelaat, iedere blik die uit haar bekoorlijk oog sprak, verheerlijkte het reeds zoo minnelijk wezen van Mieken, zoodat de glans harer innerlijke schoonheid de zelfzuchtige Roza geheel in de schaduw liet.

Wanneer Roza van den zolder kwam, was het een kwart voor den zessen, want het gebeurde wel eens, dat zij op den morgend na eenen feestdag een uur later naar de kantschool gingen. Nu was het hoog tijd; zij stak de achterdeur open en riep zonder uitzien:

'Mie!' En daar zij geen antwoord kreeg, riep zij nogmaals: 'Mie! komt gij?'

In de verte hoorde zij het treurig getater van hare grootmoeder, en uitkijkend ontwaarde zij hare zuster die doodsbleek in de armen van Tante Klara lag.

De nog niet gansch uitgedoofde zusterliefde nam in dien stond de overhand. Zij pompte metterhaast een glas water en snelde den tuin in. Voor de voeten van de nog niet gansch herstelde borstzieke lag een plas bloed, en Roza begreep zoo wel als grootmoeder, dat er geen aardsch geneesmiddel meer in staat was de kranke te genezen.

Wanneer Mieken te bedde was, ging Roza naar de kantschool en toen zij daar het gebeurde met hare zuster aan de jufvrouwen Devroede verhaalde, antwoordden deze met een godvruchtig nedergeslagen oog, dat het beter was jong te sterven, dan in de wijde weereld verloren te loopen; want, dat Mieken zeer weereldsche gedachten had, en dat de twee schoonste deugden de lijdzaamheid en de onderwerping waren.

XIII.

Langzaam ontwikkelde de tijd de gevolgen van het speldewerk. Gedurende de twee of drie eerste leerjaren ging het de jonge kinderen tamelijk goed. Dan echter werd bij het grootste getal de groeikracht gestuit. Het gedurig vooruitbrengen der handen, de drukking der armen tegen de zijde en de steeds gebogene houding beletten de uitzetting der borst. De natuur werd in haren loop gestuit, de blozende wangen werden bleek, de ademhaling werd korter en het kerkhof der gemeente werd te klein; want elke week werden er uit de huizekens der arme werklieden jeugdige maagdenlijken kerkwaarts gedragen, en de lijkstoet zelf bestond uit bleeke kerkhofbloemen, die welhaast in den levenloozen krans zouden gestrengeld worden.

En wat gaf dit mijnheer Hardies? wat gaf dit de rijkgeworden gezusters Devroede? Wat scheelde dit de spitsvinnige kantmeesteres? Zij luiken hunne neêrgeslagen oogschelen wat digter toe, en bidden een paternoster voor de laatst ten Hemel gevaren ziel.

En is het niet onbegrijpelijk, bij dien stand van zaken sluit het gemeentebestuur de oogen. Het voelt zich magteloos tegen de begrippen van het ongeletterd misleide volk, en ligt daarenboven gansch onder den pantoffel van mijnheer Hardies.

Eens, ik geloof dat het op den dag na de processie was, sprak de vrouw van den schepene Brakeleer tot haren man:

'Brakeleer vriend, ik vind het nog al zonderling dat er in dezen tijd zooveel maatregelen genomen worden om werktuigen en beesten te verbeteren, en dat onze streek zoo geheel en al van het bijzonderste ontbloot blijft. Daar lees ik dezen morgend in de gazet dat er te Brussel eene maatschappij tot stand is gebracht tot bescherming der dieren.'

'Hewel! vrouwke lief, is dat geene schoone instelling?' zeî de man. 'Daarenboven blijven wij geenszins achteruit. Is onze groote stier verleden jaar geen *primus* geweest? Hebben wij hier geene landbouwtentoonstelling gehad, waarop wij alle soorten van

beesten, van verbeterd ras, hebben mogen bewonderen? Zijn wij daarenboven niet vrij van alle verbeterde werktuigen aan te koopen, zoo wel als de bewooners der andere provinciën?

'Ja, daar is het juist dat ik u hebben wil,' sprak de vrouw. 'Men verbetert de werktuigen en men verbetert het dierenras.'

'Natuurlijk,' zeî boer Brakeleer, die geheel buiten zijn latijn scheen.

'En ik vind het in het geheel niet natuurlijk,' antwoordde de vrouw. 'Men moest eerst voor de verbetering van de menschen zorgen.'

'Daar wordt voor gezorgd,' zeî de schepene, 'en zelfs de gevangen worden onderwezen.'

'En hier, schepene? Worden die kleine ongelukkige meisjes die hier, in de kantschool zitten, ook onderwezen?'

'Waarachtig! vrouw, zoo ver had ik nog niet gepeinsd.'

'Gij moet er aan denken,' antwoordde de verstandige boerin, 'het is hoog tijd.

'Men verbetert de werktuigen, zegt gij, en men mag ze wel verbeteren. Er zullen werktuigen moeten uitgevonden worden, waarmede men kan delven, ploegen, zaaijen, maaijen, malen en bakken; zoodat het brood gansch gereed om geëten te worden op de tafel komt. Want zeker is het, vriendje lief, dat er binnen honderd jaren geene werklieden in Vlaanderen meer zullen gevonden worden, die in staet zijn den ligtsten veldarbeid te verrigten.'

'Oh! oh! dat gaat te verre,' lachte de schepene.

'Kortzigtige!' zeî de vrouw. 'Gaat eens in de speldewerkschool, en zie daar eens goed hoeveel kinderen gij daar zult vinden, die wanneer zij groot zullen zijn, in staat zullen wezen tien korenschooven achter elkander te binden zonder uit te rusten. En wat zullen de kinders van zulke moeders zijn? En dat zijn toch allemaal kinders van kleine landbouwers, van veldarbeiders en arme lieden. Dat zijn toch meisjes die geboren zijn om te werken, gelijk hunne ouders en voorouders. Als men de dagbladen leest, moet men overtuigd wezen dat de landbouw de kroon spant boven alle nijverheden. Waarom snijdt men dan den landbouw zijne vleugelen af? Waarom ontsteelt men hem zijne arbeiders?'

‘Het is waar,’ zeî de schepene, die nogtans de laatste volzinnen niet had verstaan. ‘Maar wat is er aan te doen, vrouw? De gemeene lieden zijn nu gewoon dat hunne kinderen geld winnen. En gij kent de magt van het geld.’

‘Wat er aan te doen is,’ zeî de schepenin, ‘men moet maatregelen nemen om het kwaad te keer te gaan.’

‘De menschen verbieden geld te winnen? neen, vrouw dat is onmogelijk.’

‘Het is mogelijk, zeg ik,’ antwoordde bazinne Brakeleer,’ onze gemeente kan dit op zich zelve. De kinderen winnen tot op hun elfde of twaalfde jaar slechts eene kleinigheid. Indien men elk schamel meisje dat eene gansche week onafgebroken de gemeenteschool bijwoont, eens elken zaterdag eenen halven frank schonk, zou dat geen uitwerksel hebben?’

‘En waar zou dit geld van daan komen, vrouwke lief? Gij verstaat geene administratie.’

Bazinne Brakeleer glimlachte.

‘Vriend,’ zegde zij, ‘men zou het geld voor den schamelen armen, waar boeren en burgers zooveel in bijdragen, en waar men des zondags met de schaal voor rond gaat, daartoe kunnen gebruiken. Van dat geld komt toch zeer weinig ten regte.’

‘Dat is mijne schuld niet, er bestaat geene kontrol op de schalen,’ zeî de boer, die dat ergens had hooren te pas brengen.

‘Indien men het de leerende kinderen uitdeelde, dan zou men toch zonder kontrol wel weten waar het heen gaat,’ zeî de vrouw. ‘En zoo zou men ook zorgen dat de arme meisjes hunne gezonde ledematen behouden.’

De schepene begon zijne wederhelft te begrijpen.

‘Hoe laat is het?’ vroeg hij.

‘Het slaat juist tien uren.’

‘En ten half elf is het zitting,’ zeî Brakeleer. ‘Ik zal dat eens gauw gaan aflappen.’ En hij slingerde zijne holleblokken uit, en trok zijne laarzen aan.

‘Hebt gij mij goed verstaan?’ vroeg de vrouw; ‘wil ik mijne gezegden nog eens herhalen?’

‘Ik heb het vast,’ antwoordde de schepene; ‘daarbij kan ik het liedeken onderwege nog wat opzeggen.’

Een half uur later trokken de negen in den gemeenteraad tegenwoordige raadsheeren een zoo verbaasd gezigt als of de kerktoren voor hunne voeten gevallen ware. Daar had voor de eerste maal sinds de zestien jaren, dat hij daar zat, de schepene Brakeleer gesproken, en dat nog al van zaken die der moeite waard waren om over na te denken.

'Wat zegt gij! Met het geld van den schamelen armen,' riep boerke Stevens, een raadslid wiens tong nog al tamelijk los hing. 'Mijnheer Hardies heeft zich immers met de uitdeeling belast.'

'Stevens, gij hebt het woord niet,' donderde de burgemeester.

Stevens zweeg. De goede man had reeds te veel gesproken.

Op de vermaning van den hoogen ambtenaar aan Stevens volgden eenige oogenblikken stilte, en dan nam de burgemeester het woord.

'Mijne heeren,' zegde hij, 'in hetgeen ons achtbaar medelid, de heer Brakeleer, over den toestand van onze kantschool bemerkte, is veel overdreven. Ik wil nogtans niet ontkennen dat zijne bemerkingen nuttige wenken bevatten. Maar het is aan ons niet, mijne heeren, aan ons, leden eener buitengemeente, het *initiatief* te nemen in eene zaak van zooveel belang. Die eer komt aan de kamer der volksvertegenwoordigers, aan het gouvernement toe. Wij zijn op het punt eene wet te bekomen, die het lager onderwijs kosteloos en verpligtend zal verklaren. Door die wet worden natuurlijk al de zaken, als die welke ons thans bezig houdt, geregeld. Laat ons ondertusschen vrede en eendragt in den raad en in de gemeente trachten te behouden. De eendragt is de magt der volkeren.'

Nu teekende zich eene uitdrukking van goedkeuring op het gelaat van al de raadsleden af. Zelfs boerke Stevens zweeg, want hij gevoelde zich geenszins op de hoogte der toespraak van het opperhoofd der gemeente. Allen moesten het bekennen, nog nooit was de dorpsredenaar zoo welsprekend geweest, nog nooit was zijne stem zoo innemend, nog nooit waren zijne gebaren zoo grootsch en tevens zoo bevallig.

Na de zitting begaven de gemeenteraadsleden zich, volgens gewoonte, naar de herberg om hunne gewoone glaasjes bitteren of klaren te nemen. Hier trok de burgemeester, nadat zij met

hunne geneverglaasjes elkander eene goede gezondheid hadden toegeklonken, boer Brakeleer wat ter zijde.

‘Zeg mij eens, schepene,’ sprak hij glimlachend, ‘wie heeft u het onvoorzigtig gedacht ingegeven, de kantscholen in den raad aan te randen?’

‘Onvoorzigtig!’ zeî de schepene, met van ontzetting wijd opengetrokken oogen en gapenden mond. ‘Ik heb het gedacht dat mijne vrouw mij eene dwaasheid deed begaan. Waarachtig! ik heb het gedacht.’ En toen trok hij driemaal achter elkander zoo geweldig aan zijne korte pijp, dat de tabaksdamp de oogen van den burgemeester deed wateren.

De burgemeester trok de bekentenis van zijnen schepene geenszins in twijfel. ‘Dat zijne vrouw het gezegd heeft, staat vast,’ dacht hij; ‘maar wie heeft het haar ingeblazen?’

De geneverglazekens werden tot op den bodem leêg gedronken en weder gevuld; en onder het vriendelijk kameradengeklap, beloofde de burgemeester dat hij des anderdaags bazinne Brakeleer een bezoek zou geven. Hij had gaarne een vaarzenkalf gekocht van verbeterd ras, zegde hij.

Zoo beloofd zoo gedaan: op gesteld uur begaf de burgemeester zich naar de hofstede van boer Brakeleer, en wist de vrouw in zoo verre te toetsen, tot dat hij vast overtuigd was, dat de bemerkingen die de schepene in den raad had gedaan, de uitvloeisels waren van den opmerkzamen geest der schepenin. Eens hiervan overtuigd, bleef hij nog eenen geruimen tijd over onverschillige zaken spreken, en bracht eindelijk de zaken der kantschool nog eens te pas, en eindigde met baas en bazinne Brakeleer te overtuigen, dat het zoowel onvoorzigtig was voor den schepene als voor den burgemeester, zich met de zaken van mijnheer Hardies te bemoeijen.

Mieken had sinds eenigen tijd het ziekbed verlaten, en daar zat zij nu voor het venster der hut, waarop de bleeke najaarszon scheen op haar kantkussen te krabbelen. De magerheid had haar bijna onkennelijk gemaakt. Op hare wangen glom een heldere blos, en in hare oogen schitterde een zoo akelig vuur als straalde het uit de holle blikken van eenen verrezen doode.

Het arme Mietje was blijde omdat zij zoo verre genezen was. ‘Mijne ziekte heeft zooveel geld gekost,’ sprak zij, ‘maar ik zal naarstig voortwerken, bij dag en bij nacht. Ik zal alles inwinnen, al het verachterde herstellen, hoe moeijelijk het ook wezen zal. Vader heeft weêr zijn flerecijn, maar in plaats dat die ramp mij zal ter neder slaan, zal zij mijnen wankelenden moed, mijne falende krachten opbeuren. Ik ben beter, veel beter.’ En bij die laatste woorden viel zij in zulk eenen zwaren hoest, dat het kantkussen op haren schoot danste.

Op het pijnelijk samengetrokken gelaat van den vader, en in de met parelen omzette oogen die de grootmoeder van tijd tot tijd op de kantwerksters liet rusten, was het genoeg te zien, dat zij alle hoop op Miekens genezing hadden opgegeven; dat zij overtuigd waren dat de maagd welhaast het kantkussen zou ter zijde schuiven om tot God te gaan.

In den namiddag nam Tante Klara zak en rakel om in de dreef afgevallen bladeren te vergâren, die de aardappelen moesten beschutten voor de winterkoude. En juist had zij den gevulden zak toegebonden, wanneer zij Rozeken aan het einde der baan zag aankomen, schoon het nog geen tijd was om de school te verlaten.

‘Ik dacht wel dat ik u hier zoude gevonden hebben,’ sprak Rosa met zekere gejaagdheid. ‘Ik moet u spreken, grootmoeder,’ en zij stiet den met blâren gevulden zak neêr, en noodigde de grootmoeder om nevens haar te zitten.

‘De avondlucht is zoo vinnig en de noorderwind steekt op, Rozeken, wij zullen hier eene verkoudheid krijgen,’ sprak de oude vrouw toen zij pas nederzat; ‘zeg het mij te huis, mijn kind.’

‘Vader en Mieken mogen het nog niet weten,’ zegde Rosa, den arm der grootmoeder grijpend om haar te beletten voort te gaan.

‘Wees toch niet boos op mij, het is Gods wil, het is mijn roep.’

‘Wat wilt gij zeggen?’ vroeg de oude.

‘Ik ga de naaste week naar het klooster van Zwijbeke. Reeds zijn mijne kleederen gereed.’

Tante Klara sprong van den zak op, kruiste de armen op de borst, en meende hare verslagenheid door woorden lucht te geven, maar geen enkele klank kwam over de bevende lippen.

‘Bezie mij toch zoo leelijk niet, grootmoeder,’ zeî Rozeken bijna smeekend. ‘Het is God die mij roept.’

‘Het is God niet,’ stamelde de oude, het grijze hoofd schuddend. ‘Het is de geldduivel die u wenkt en de zelfzucht die u voortjaagt. Wat! meent gij dat God u gebiedt uwen kranken vader, uwe zieke zuster en uwe oude grootmoeder in de ellende te storten? Neen, dat is het werk van duivels in menschenkleêren. Indien ik voorzag dat het uw roep ware, dan zou ik u aanmoedigen, maar thans...’ En Tante Klara nam den zak op den rug en de rakel onder den arm, en ging tot zich zelve sprekend huiswaarts.

Roza keerde op hare stappen terug naar de school.

Te huis deelde de oude vrouw het voornemen van Roza aan vader en zuster mede.

Leo aanhoorde haar met bedaardheid, maar Mieken was mismoedig.

‘Hoe gelukkig is het dat ik genezen ben,’ zegde zij. ‘Wat zoudt gij anders verrigten? Troost u, ik zal werken voor twee.’

De belofte van voor twee te werken ging Leo en Tante Klara zoo diep in het hart, dat zij beiden in tranen losbraken. Nu begon ook het kranke meisje te weenen, en weinig later dreef de koorts haar naar 't bed.

Wanneer Roza te huis kwam, werd er geen enkel woord over het naar 't klooster gaan gesproken; maar den volgenden morgend sprak de vader breedvoerig met zijne dochter over den levensweg dien zij wilde inslaan. Hij sprak haar van hare zuster, van zijne eigene krankheid, van de afgeleefde grootmoeder, en ook van het lang en gelukkig leven dat God den kinderen belooft die hunne ouders eeren. Het was verloren geredeneerd, verloren gebeden, verloren gesmeekt. De misleide dochter stopte steeds den vaderlijken mond met de woorden:

‘Het is mijn roep.’

Mieken bad een groot gedeelte van den nacht aan haren pater-

noster, dien zij, wanneer zij bedlegerig was, altoos in de hand hield. Zij bad opdat de goede God hare zuster andere gedachten zou ingeven, gedachten, die meer in overeenstemming zouden zijn met hare pligten; en wanneer Roza haar den volgenden morgend lindenthee bracht, nam zij de zuster bij de hand, en fluisterde er zoo zoet tegen, dat hare stem de taal scheen van een hooger wezen. Wat zij op zulk eenen liefelijken toon fluisterde, kon Roza alleen verstaan; maar Tante Klara zag uit de verte, hoe Mieken als ter staving van hetgene zij had gezegd, haren mageren arm vooruit bracht, en dan hare ontvleeschde schouders toonde. Maar niets was in staat het bronzen hart van Roza, dat eenmaal zoo teeder was geweest, te bewegen. De langdurige werking die mijnheer Hardies en de jufvrouwen Devroede op haar hadden geoefend, hadden het langs de eene zijde tot eene verharding gebracht, waar alle gevoel op terug botste, terwijl het langs de keerzijde vatbaar was geworden voor de grootste mijstieke overdrevenheden.

'Zuster,' zegde zij eindelijk tot het kranke Mieken, dat zich met moeite in haar bed had opgerigt, en nu in smeekende houding, met gevouwene handen voor haar zat: 'Zuster, wat kan ik tegen den wil des Heeren. Ik heb maar eéne ziel, ik moet haar zalig maken.'

Toen zeeg de kranke zuster weder op den peluw, en keerde haar gelaat naar den muur om stil uit te weenen.

Ook Tante Klara weende overvloedige tranen. De slag was voor de twee-en-zeventigjarige vrouw, die in hare jeugd zooveel rampspoed had getrotseerd, te zwaar. Gedurig zweefden hare gedachten van het eene tijdstip van haar leven naar het andere, van de dagen van droefheid naar de dagen van vrede en vreugd. In hare verbeelding zag zij vaak den kleinen tweeling met de witte roozenkroontjes op het hoofd, de gestreepte kleedjes aan en hunne schortjes met bloemen gevuld. En dan vroeg zij zich zelven af, hoe het mogelijk was dat een kind gelijk Rozeken aldus kon veranderen, zoo hardvochtig kon worden, en ook hoe het mogelijk is, dat een menschenhart zoo rein blijft als het hart van haar engelachtig Mieken, en altoos was de refrein van hare gedachten:

‘Als Mieken sterft, wil ik ook sterven.’

Niettegenstaande haar verdriet, verrigtte Tante Klara haar huiswerk met dezelfde nauwgezetheid als voorheen. De oude vrouw stond nog aan de waschkuip, zorgde voor de keuken, arbeidde in den tuin en zorgde voor de goede kranke. Haar grootste geluk had steeds bestaan in de vervulling harer pligten, en arbeiden was, volgens haar, aller menschen pligt. Nooit was zij moedeloos, en nu gelijk voorheen, onderwierp zij zich aan een lot, waartegen de deugd der armen niets vermag; en op God gesteund, trotseerde zij den dreigenden blik der toekomst.

Vader Leo was min gelaten, minder lijdzaam. ‘Ik zal eens gaan zien bij dat ellendig volkje, dat zich met den arbeid der kinderen heeft verrijkt, of zij hun wraakroepend plan zullen durven ten uitvoer brengen,’ zegde hij. ‘Ik zal hun toonen dat ik versta waar zij heen willen. Ik en ben wel geen geleerd man, maar wat ik voor mijne oogen zie, is toch waarheid, en die waarheid zal ik hen in het aangezigt wrijven.’

‘Jesuke lief! dat kan al niet helpen,’ antwoordde Tante Klara. ‘Wat wij van die soorten van menschen ondervinden, kan niet vergeleken worden met hetgeen er mijn man zaliger heeft moeten van uitstaan. Zulke koppige en hardnekkige lieden moogt ge niet op den teen trappen, mijn zoon, of zij vervolgen u zoo lang gij leeft.’

‘Ik zal toch het genoegen hebben hun mijn gedacht te zeggen.’

‘Moeder heeft gelijk,’ zeî Ursula, die Mieken was komen bezoeken en zonder een woord te spreken den uitval van haren zwager had gehoord. ‘Wij moeten ons onderwerpen, onze kinderen laten doodmartelen en zwijgen. Mijn Klaarken wordt ook kortborstig, och! arme, en het regter schouderblad van Marieken groeit zoo verre uit, dat ik vrees dat zij eenen bult zal krijgen.’

‘En als er dan nog eene kantwerkster gezond blijft, weten zij haar zoo lang te streelen, tot dat zij haar in een klooster krijgen,’ zeî Leo; ‘en dit is alweêr voor hun profijt; niets doen zij of er moet geld bij zijn. Neen, neen, ik verander mijn voornemen niet. Morgen ga ik zoowel bij mijnheer Hardies als bij de jufvrouwen, want het is al volk van denzelfden winkel.’

XIV.

Mijnheer Hardies was in het gezellig kamerken der schooljufvrouwen bezig met den prijs der kanten op de stukken te teekenen, die gereed lagen voor de verzending. Ludgarda was nog aan het oprollen en Rosanna schreef de rekening.

Plots staakte mijnheer Hardies zijne bezigheid.

'Weet gij wat ik daar denk, allerliefste?' sprak hij. 'Ik denk dat er iemand van u naar Tante Klara's zou moeten gaan, om Mieken te bezoeken; de menschen zouden wel kunnen denken dat wij al te onverschillig zijn.'

'Er is geweldig klap in het dorp over Roza's naar het klooster gaan. Wij hebben het tijdstip voor haar vertrekken zeer slecht gekozen.'

'Hoe kunt gij zoo spreken, allerliefste,' antwoordde mijnheer Hardies; 'indien zij nu niet vertrekt, vertrekt zij nooit. Nu denken de menschen nog dat Mieken zal genezen, zoo dat er toch iemand overblijft om voor de oude te zorgen.'

'De menschen zijn zoo gek niet als ge denkt. Ik verzeker u dat er geklapt wordt en veel geklapt.'

'Men spreekt immers van *onze* medewerking niet?'

'Er wordt van alles verteld; en dat niet alleen in de winkels en in het scheerhuis, maar ook in de herbergen. Geloof mij, vriendje lief, wij worden deerlijk door de goot getrokken.'

'Dan moeten er maatregelen genomen worden,' zeî mijnheer Hardies. 'Wij zullen Mieken eenen korf met van alles wat dragen. Ik heb fijne peeren. Ik zal ook een paar potjes gelei geven en een groot stuk kriektaart, dat ik dezen middag heb overgelaten. Indien eene der jufvrouwen zoo goed wilde zijn dit zelve te dragen, zij zou ook in den winkel wat chocolade kunnen koopen, en daar eens in den korf laten kijken, gij verstaat mij wel,' zeî de oude heer. 'Dan zoudt gij ook een zoetekoeksken kunnen koopen in de bakkerij, en alweêr uwen korf wijd open stellen, en zeggen dat gij naar Tante Klara's hut gaat. Zoo zouden wij alle kwade vermoedens van ons af-

keeren, en de menschen doen zeggen dat wij de weldoeners van Klara's huisgezin zijn.'

'De menschen zouden ook wel kunnen zeggen, dat wij de arme lieden *smeeren met hun eigen vet.*'

'Neen, neen, zoo verre is het nog niet gekomen, allerliefste; en zoo verre zal het niet komen zoo lang ik leven zal.'

'Heere! toch, daar is Tante Klara,' zeî Ludgarda, die toevallig door het venster blikte. En zij werd bleek.

'Tante Klara,' stotterde mijnheer Hardies, 'laat mij weg, zeg dat gij mij niet gezien hebt.'

'Dat geloof ik,' bemerkte Rosanna, die nog bleeker geworden was dan hare zuster. 'Wij alleen staan altoos de slechtgezinde menschen te woord. Het is nu toch uwen keer te spreken.' En zij plaatste zich voor de deur.

De bondgenooten moesten zich wel pligtig gevoelen om zich over het bezoek van eene zoo arme zachtzinnige vrouw als Tante Klara was, aldus te ontstellen. Mijnheer Hardies zette zich terug in zijnen zetel, en Ludgarda bracht Tante Klara binnen.

Ook de oude vrouw was bleek van aandoening, en hare bleekheid kwam nog akeliger voor, omdat zij eene platte witte muts droeg, die zoo verre was uitgesneden, dat zij onmogelijk hare sneeuwwitte hairen verbergen kon.

Afgeschrikt door de zes oogen die zij op haar gevestigd voelde, begon Klara zoodanig te stotteren, dat haar niemand verstond; zoodat zij tot driemaal toe herhaalde, dat zij gekomen was om eenen dienst te vragen.

'Daartoe zijn de jufvrouwen altoos bereid,' antwoordde mijnheer Hardies, juist als of het niet *hem*, maar de jufvrouwen alleen aanging.

'Wij doen gaarne iemand plezier, als het in onze magt is,' antwoordde Rosanna.

'Ik kom u verzoeken om het vertrek van Rozeken te willen uitstellen,' zei Tante Klara, 'tot dat..... tot dat.....' En de droefheid smeed hare stem af. Maar die droefheid was zoo verheven, zoo grootsch, dat zij de lijdende grootmoeder belette tranen te storten, in het bijzijn van hare vijanden. Na eene

groote inspanning kwam er eindelijk uit: ‘Tot dat Mieken bij den Heer is.’

‘Daar kunnen de jufvrouwen niet tusschen komen,’ sprak mijnheer Hardies. ‘Dat is eene zaak die Rozeken en de zusterkens van Zwijbeke aangaat.’

‘Maar gij kunt er tusschen komen, mijnheer,’ waagde Tante Klara te zeggen. ‘Gij zijt het die den dag voor de afreis bepaald hebt.’

‘Vrouw, uwe ondankbaarheid gaat te verre,’ riep mijnheer Hardies. ‘Gij hebt zeker vergeten wat goed ik u gedaan heb.’

‘Ja, ik zal het vergeten hebben, ik herinner het mij in dezen oogenblik niet,’ zoo verontschuldigde zich de oude vrouw, in hare verslagenheid op eene ongunstige wijze; ‘doch wees er zeker van, ik ben hier niet gekomen om u onaangename dingen te zeggen, maar wel om u te bidden en te smeeken, dat gij Rozeken nog wat te huis zoudt laten. Mieken zal de scheiding van hare zuster niet kunnen doorstaan. Het is noch voor mij noch voor Leo dat ik u deze genade vraagt maar hebt toch medelijden met het stervend meisje.’

‘Sterven!’ zeî mijnheer Hardies, ‘zij heeft niets anders dan eenen langdurigen maaghoest.’

‘Mijnheer toch!’ zeî Tante Klara, ‘hoeveel meisjes zijn er hier sinds een jaar met een dergelijken hoest op het kerkhof gelegd. Alle menschen spreken er van.’

‘De menschen spreken,’ herhaalde Hardies, die ongaarne op de tong der menschen rondreed. ‘Wat weten de menschen te zeggen?’

‘Klara, wat gij verzoekt is onmogelijk,’ zegde Rosanna met gemaakte vriendelijkheid. ‘De zaak is te verre gekomen. Rozeken moet donderdag vertrekken. Hare kleederen zijn gereed, het feest voor den inkom is gekommandeerd, er kan nu niets meer aan veranderd worden. Mieken zal genezen, en dan werkt zij voor ons gelijk voor en na. Toe, Ludgarda, doe eens iets gereed om Mieken te verkwikken. Wat gelei en chocolade en.....’

‘Ik dank u, jufvrouw,’ zuchtte Tante Klara. ‘Mieken neemt niets anders dan wat versche melk. Maar meent gij het waarlijk

goed met haar, sta mij dan de gunst toe die ik u nog eens afsmeek.'

'Rosanna, lees mij de lijst der leerlingen eens af; wij kunnen ons niet langer met die vrouw bezig houden,' zeî mijnheer Hardies.

Klara deed eene uiterste pooging.

'Herinner u toch,' zegde zij, 'met welk een schoon oogmerk mevrouw Van Dooren de school heeft ingerigt. Hoe er dan op tijd en stond gezorgd werd voor geleerdheid en lichaamsoefeningen tot behoud der gezondheid van de kinderen; en denkt daarbij hoe gij alles hebt omgewerkt.'

En door de levendigheid van hare eigene herinneringen opgewekt, verdween hare zachtzinnigheid, om plaats te maken voor eene verontweerdiging, die hare zaak geenszins verbeterde.

'Hoe gij de gezondheid der kinderen hebt opgeofferd,' ging zij voort. 'Hoe gij.....'

'Steekt die vrouw buiten, zij is zinneloos,' riep Hardies.

'Laat mij uitspreken,' riep Tante Klara nu, met vlammend oog en sidderende lippen. 'Al wat ik u nog te zeggen heb, is dat God u strenge rekening zal vragen van hetgeen gij met de arme kinderen hebt verrigt. Bij ons is het offer volbracht, mijne twee kleinkinderen zijn reeds uwe slagtoffers.'

Weêr was alle gramschap geweken, bij het nijpend smartgevoel; weêr was Tante Klara de zachtzinnige vrouw van voorheen, en hoewel diepbedroefd over hare mislukte pooging, verliet zij het prachtig schoolhuis, zonder een traan te storten, maar de woorden die zij tot zich zelven sprak, terwijl zij op de afgevallen bladeren die de najaarswind in de dreef had neêrgestrooid, huiswaarts stapte, getuigden van een lijden dat men moeijelijk zou kunnen beschrijven.

XV.

Eindelijk verscheen de morgend op welken Roza de hut van Tante Klara zou verlaten, - die hut waarin zij zooveel geluk kon brengen, en waarin zij sinds lang niets verwekte dan kommer en verdriet.

Alsof de natuur wilde medewerken om het verhard gemoed van Roza bij de afreis nog te versomberen, had zij haar treurigste rouwkleed aangetrokken. Neen, het was geen van die heldere morgendstonden waarop de late winterdageraad stroomen van gouden licht nederschiet. De zon weigerde den weg te verlichten, dien de misleide Roza zoo roekeloos betrad.

Den ganschen nacht had de maan, omringd van millioenen sterren, vriendelijk uit de kabbelende wolkjes de aarde toegelachen, maar tegen den morgend, tegen het uur dat Roza voor de laatste maal de slaapstede ging verlaten, die zij sinds den geboortestond met de tweelingzuster had gedeeld, trok zij haren glans in, dreef de sterren terug, en liet haar zwaarste nevelkleed gelijk een doodlaken over de aarde zinken. De lucht was zoo dik, dat de uitloerende Roza het licht der lantaarn niet zag tintelen, aan de koets die haar moest wegbrengen, ofschoon zij sinds lang de wielen door den aardeweg hoorde rollen. De wind hield pijnelijk zijnen krachtigen adem in. Het immer groene sparrewoud zuchtte niet, maar strooide de heldere neveldruppelen gelijk tranen op den dorren grond, en de kraaijen zaten met ingetrokken kop op de naakte boomtakken te treuren.

Eindelijk hield de koets voor Tante Klara's hut stil. Vader Leo en ook de grootmoeder zegenden Roza in stomme smart, en toen nam Mieken eene der dorre roozenkroontjes dat zij met kunstbloemen had omvlochten, drukte het op het hoofd der zuster, en zuchtte:

‘Wees de gelukkige bruid des Heeren.’

In dien oogenblik scheen het hart der kloosterbruid geraakt, want tranen waren haar antwoord; en toen zij haren arm om den hals harer zuster slingerde, om haar vaarwel te kussen, beefde zij in al hare ledematen.

Treurig rolde de koets waarin ook Rosanna en mijnheer Hardies zaten, door den heidegrond, waarop Rozeken als kind zoo vrolijk had gespeeld, kloosterwaarts, en uit de hut van Tante Klara steeg er een pijnelijk gezucht ten Hemel: de zuchten der drie verlatenen.

De koets was nog niet verre weg, wanneer de vriendelijke

bazinne Roker, de moeder van Paulus, Klara's deur openstak. De brave weduwe die nooit den tijd in geburenhuizen verkwistte, wist altoos van pas te gaan bij lijdenden en bedrukten.

'Ween niet, gebuurvrouw,' zoo sprak zij Tante Klara aan. 'Het is niet al verlies wat de mensch voor verlies rekent. Het zoetste wat wij op aarde genieten, is de rust, en met Roza had gij nimmer vrede gehad. Onze lieve Heer zal alles beter schikken dan gij denkt. Wie weet er heden wat morgen zal gebeuren?'

'Wat is het hart van den mensch toch zonderling,' snikte Tante Klara; 'nu Roza weg is, hebben wij al het ongelijk dat zij ons heeft aangedaan, vergeten, om niets meer te gedenken dan de zoete liefde die zij ons in hare kindsheid heeft bewezen. Denk niet, bazinne Roker, dat wij over ons zelven weenen. Neen, wij weenen over haar, omdat wij vreezen dat zij niet gelukkig zal zijn.'

'Die niet luisteren wil, moet voelen,' antwoordde de buurvrouw. 'De bittere ervaring wekt de uitgedoofde liefde in de verdorde gemoederen weder op, en de goede God weet toch het best waarom dit alles gebeurt.' Zich tot Mieken wendende, ging zij voort:

'Gij moest nog wat gaan rusten, mijn kind; de aandoeningen hebben u afgemat. Heere toch! ik wilde dat ik u allemaal kon troosten.' En toen zij zich tot den vader keerde om hem ook eenige zoete woorden toe te voegen, greep haar eene koude rilling aan. Wat was die man veranderd sedert dat zij hem laatst gezien had! 'Hij zal nog vroeger sterven dan Mieken,' dacht zij.

'En gij, Leo?' vroeg zij toen, 'gaat gij niet wat rusten? Gij moet u dezen winter wat goed koesteren, dan zijt gij tegen de lente weêr goed voor twee. Mijn Paulus komt straks naar hier om uwen hof te spitten, om de hagen te kuisschen en alles in gereedheid te brengen tegen het vroegjaar. Gij hebt ons vroeger ook veel plezier gedaan.'

Leo glimlachte. 'Meent gij dat ik het vroegjaar nog zal zien?' fluisterde hij.

'Maar, gebuurman, wat peist ge wel,' antwoordde de goed-

aardige weduwe. ‘Gij spreekt als of gij al ooit iemand van het flerecijn had weten sterven.’

‘Het flerecijn;’ antwoordde Leo; ‘neen, het is hier dat het ligt,’ en hij drukte de hand op zijne borst.

Nu kwam Paulus met de helderblinkende spade op den schouder binnen, om den hof te delven. Maar voor hij aan den arbeid ging, zette hij zich wat tegenover Mieken.

Zeggen, wat er in het hart der twee gelieven, die om Roza niet te mishagen, met elkander in zoo langen tijd niet meer hadden gesproken, omging, ware onmogelijk.

De tegenwoordigheid van Paulus alleen scheen Mieken te verkwikken. Elk woord dat hij sprak, wekte nieuwen moed en levenslust in haar op, en zijne liefdeblikken drongen tot in het binnenste harer ziel. Eene nooit gekende magt versterkte haar: de magt der liefde, die in eenen enkelen oogenblik haar meer gesterkt had, dan al de artsenijen der weereld hadden vermogt.

En hoe gelukkig gevoelde zich Paulus! Zij, die hij bijna stervend had geloofd, zat daar thans vóór hem met van liefde stralenden blik en blozende wangen. Wel was zij vermagerd door kommer en verdriet, dat kon hij niet ontkennen, maar nu toch was de oorzaak van haar lijden weggenomen. Nu zou er weêr liefde en vrede in de hut van Tante Klara heerschen, en daarbij zal Mieken herbloeijen, dacht hij, gelijk de roozen in den tuin; welligt zullen wij reeds in de volgende lente onze bruiloft vieren.

De maanden die er volgden, waren de schoonste van Mieken's leven. Geen dag ging er voorbij dat Paulus haar niet bezocht. Geen oogenblik ging er voorbij, op welken de beeldtenis van den geliefde niet voor haren geest zweefde. Haar eerste gedacht, wanneer zij des morgends ontwaakte, en ook de glimlach die om haren mond bleef spelen, wanneer zij des avonds insliep, waren voor Paulus. En hij, de eenvoudige brave buitenjongen, leefde ook gansch voor haar die hij zoo hartstogtelijk en toch zoo zuiver beminde.

De dood die het zoete maagdelijn sinds lang tot hare prooi had verkozen, had zich met de bedriegelijke bloemen, die de toekomst beloofde, omhuld, en zoo naderde zij onder de vleugelen der hoop verscholen de hut van Tante Klara.

Op eenen schoonen lentemorgend, wanneer de tuin groen en de lucht blauw was, de dageraad op de met dauwdroppen omkransde bloemen flikkerde, de vogelen op het aangenaam gefluister der bladeren luisterden, die hun pasgebouwd huwelijksnestje omkransden, en de gansche natuur van minnen sprak, gevoelde Mieken voor de eerste maal dat hare hoop op herstelling slechts begoocheling was geweest. En ach! hoe zeer was zij thans aan het leven gehecht. Nu was het niet slechts voor den vader en voor de grootmoeder dat zij zich aan het leven wilde vastklampen, maar ook voor Paulus, dien zij thans naar waarde had leeren hoogachten. Arme maagd, had men haar nooit aan den groenen tuin, aan de blauwe lucht, aan de lieve bloemen en aan den verkwikkenden veldarbeid onttrokken, misschien had zij mogen leven, om al degenen die haar lief hadden, wederkeerig door hare liefde gelukkig te maken, en thans moest zij zich bereiden om in plaats van zich in de armen van haren bruidegom, in de armen der koude dood te werpen.

Niettegenstaande hare verzwakking was zij opgestaan, om volgens gewoonte den morgendgroet van haren bruidegom te ontvangen.

De hand van Paulus beefde wanneer hij dien morgend de vingeren zijner lieve bruid drukte. Las hij de verzwakking der maagd op haar engelachtig gelaat? of was het een voorgevoel dat hem aangreep? Waarom beefde hij? Waarom vonkelden er tranen in zijn mannelijk oog?

‘Ontstel u niet, mijn Paulus,’ sprak de maagd, en zij sloot de aangebodene hand vaster in de hare.’ Voor wat de aardsche gelukzaligheid betreft, hebben wij ons bedrogen; want de dagen die ik hier nog zal vertoeven, zijn klein in getal. Ween zoo niet, gij ziet wel dat uwe vriendin kalm en gelaten is. En waarom? Om dat mijne hoop van al degenen die ik bemind heb weder te zien, in overtuiging is veranderd. Gij weet niet hoe de geest der stervenden in de toekomst kan dringen. Het scheiden mag u niet pijnelijk vallen, want de wedervereeniging zal eeuwig zijn.’

Mieken blikte Paulus door het venster na, tot zoo verre zij hem zien kon, en toch was zijne verwijdering haar aangenaam, want zij voelde de noodzakelijkheid gansch alleen te zijn met haren God.

Den volgenden morgend was zij een lijk; en terwijl Ursula en de

weduwe De Roker het maagdenlijk in het wit doodskleed hulden, vlocht Tante Klara pas ontlokene witte woudroozen om het overgebleven verdorde kroontje, dat zoo lang in de bedstede van den tweeling had gehangen, en tooide de kruin der ontslapene maagd gelijk die eener bruid.

Zoo kregen de twee kroontjes die de gezusters hadden gevlochten, hunne bestemming. Het eene verdorde in een klooster, het ander in een graf.

Wanneer de priester, die Mieken in den laatsten levensstond had bijgestaan, Paulus voor het lijk in stelpelooze smart zag nedergeknield, sprak hij:

'Ween niet, mijn zoon, want het geluk der overledene maagd overtreft al het geluk der aarde.'

XVI.

Op den dag der begraving sleepte Leo zijn krank lichaam tot aan het graf. Zijn hart was gebroken, en gaarne ware hij met zijne dochter onder de met madelieven bebloemde zode gaan rusten. Tante Klara stapte traagzaam aan zijne zijde, maar weende niet. Zij had sinds korten tijd zooveel geweend. Misschien had zij geene tranen meer.

Nog nooit had men in het dorp zooveel volk rond het lijk van een arm meisje geschaard gezien, als er om het graf van Tante Klara's Mieken knielde. Alleen de speldewerkschool ontbrak, en toen het lijk ter aarde was besteld, schaarde het volk zich in kleine groepen, en men fluisterde stil tot elkander van de menigvuldige leerlingen der kantschool die er sinds kort ten grave waren gebracht.

Leo, Klara en Ursula met hare kinderen bleven langer bij het graf knielen dan de anderen; en wanneer de grootmoeder Ursula's Klaarken smeekend de handjens zag ten Hemel heffen, beloofde zij plegtig op het versch gedolven graf, de kleinen van de tirannij der kantschool te verlossen.

Leo overleefde zijne dochter slechts eenige dagen. Uitgeput

door langdurigen zwaren arbeid, moede geleden en moede gestreden, bezweek zijn lichaam onder de smarten zijner ziel. Maar Tante Klara stond pal in het lijden; hoe zwaarder het lot haar drukte, hoe hooger zij de eerbiedwaardige kruin verhief.

Bij elk zwaar lijden scheen zij schooner te worden. Wanneer zij op het graf van haren schoonzoon knielde, bemerkte men geen enkelen rimpel in haar hooggewelfd voorhoofd, dat van sneeuwwitte hairlokken omgeven was, en in dien rouwvollen oogenblik straalde er in hare oogen een krachtig vuur. De oude grootmoeder voelde dat hare taak op de weereld nog niet volbracht was; en gelijk in alle vorige droeve levensstonden, voelde zij dat eene hoogere kracht als die der aarde, haar versterkte. Toen zij oprees, nam zij de twee kinderen van Ursula aan de hand, en de jonge weduwe vergezelde de oude moeder naar de hut.

'Ursula,' sprak de moeder, zoohaast zij uit het zigt der menschen waren, 'uwe kinderen gaan naar de kantschool niet meer. Ik voel nog kracht genoeg in mij om de kwijnende schaapkens te redden. God zal mij zoo lang in het leven laten tot dat de blos der gezondheid op hare bleeke gezigtjes is wedergekeerd, en hunne lidmaten krachtig genoeg zijn om te kunnen arbeiden. Van heden af woont gij allen bij mij.'

'Die opoffering is te groot,' antwoordde Ursula. 'Gij moogt het laatste voor ons niet ten beste geven in uwen ouden dag.'

'Hoe! opoffering, welke opoffering? ben ik uwe moeder niet? of meent gij dat ik minder moeder ben dan gij.'

Mijnheer Hardies en de jufvrouwen Devroede waren zeer ontevreden over de door Tante Klara genomen maatregelen met Ursula's kinderen. 'Dat volk wil volstrekt een armenlast worden,' zegden zij. 'De oude en de jonge, en de kinderen daarbij. Wat! nu de kleinen beginnen geld te winnen, nu hun leertijd verstreken is, nemen zij haar weg om er straatmadelieven van te maken.' Vooral mijnheer Hardies was woedend, en van dien tijd af, vervolgde hij de goede Klara op de wraakroependste wijze. Overal waar hij eenigzins kon, benadeeligde hij haar in hare belangen; maar de grijze vrouw vreesde den

rijken veelvermogenden man niet. Zij steunde op Hem die magtiger is dan al de rijken der aarde, - op Hem die de weduwen en weezen onder zijne bescherming neemt.

Plots betrok eene poederzwarte onweêrswolk den schitterenden hemel der kantennijverheid, en hare schitterende zon zonk neder in eene zee van menschenbloed. De oorlogen in den Krim en in Italiën hadden de prachtnijverheid ontzield. De groote kanten, de pronkstukken van het nijverige Vlaanderen, vonden geene koopers meer; en ook de waarde der smalle kantjes, die tot het dagelijksch gebruik der rijken dienden, waren de helft in prijs verminderd.

Onder deze omstandigheden wilden de Hardiesen, de Devroeden en K.ie toch de gewoone winst verwezenlijken, en wat bleef er de arme kantwerksters dan nog over? Hoe lang moesten de leertijden duren, en wat loon genieten de nog onbedreven werksters?

Nu eerst begonnen de dorpsbewooners de inzigten der te vroeg ontslapene mevrouw Van Dooren te begrijpen. Had men tegelijk voor de zedelijke opvoeding der kinderen, voor hunne onderwijzing gezorgd, had men haar de onmisbare vrouwelijke handwerken te gelijk met het speldewerk doen leeren; had men den geldduivel die mijnheer Hardies en de jufvrouwen Devroede beheerschte, uit de school gehouden, want deze was het toch die de kinderen zoo vroeg en ook zoo laat deed werken, om hunnen onverzadelijken gouddorst te laven; had men bij de jeugdige meisjes, door gepaste lichaamsoefeningen, de krachten, die de natuur haar had ingeschapen, ter ontwikkeling gebracht, dan ware de school een zegen voor de gemeente geweest. En thans, wat is zij thans?

Dat begonnen de ouders der kinderen zich zelven af te vragen, en al degenen die niet al te sterk aan den riem van mijnheer Hardies hingen, volgden het voorbeeld van Tante Klara en Ursula. Zij brachten hunne kinderen, die als van de natuur verstooten planten in hunne groeikracht gestuit waren, onder de frissche lucht, om adem te scheppen tot een nieuw leven.

Ondertusschen arbeidden Tante Klara en Ursula onvermoeibaar voort. Geen werk was haar te zwaar, geene ontbering was haar pijnelijk, en toen er wezenlijk iets ontbrak, dat voor de behoeften

des levens onmisbaar was, toen was het nog altoos de oude Klara, die door hare zielskracht het voorbeeld was van geduld.

'Wat geeft het, dat wij thans gebrek lijden, lieve Ursula,' zegde zij toen; 'binnen zooveel weken, binnen zooveel dagen, zullen de kruiden voor den apotheker volwassen zijn. Daarop volgen de groenten en de nieuwe aardappelen. Hemeltje lief! de dagen van opoffering en behoefte gaan voorbij gelijk de anderen, en wij hebben de schoone toekomst voor ons. En zie eens hoe de kinderen veranderen,' sprak zij in zulk eenen oogenblik eens tot hare dochter, 'zij schieten op gelijk de boomranken, die het tengere kopje in de lucht steken, en den wind in hare bladeren laten spelen. Zij ook hebben eenen steun aan het moederhart, daaraan kunnen zij zich vastslingeren, om uit te rusten, gelijk de boontwijgen aan de staken. Vindt gij niet, Ursula, dat er veel overeenkomst bestaat tusschen de kinderen en de boomranken?'

'Moeder toch! waar haalt gij dat uit,' lachte Ursula hartelijk. 'Neen, ik vind daarin geene de minste gelijkenis.'

'Wanneer gij zoolang op het veld en in den tuin zult gewerkt hebben als uwe moeder, zult gij zulke dingen wel verstaan, mijn kind. Der menschen kennis komt niet in eenen enkelen dag.'

Terwijl het in de hut van Tante Klara zoo vreedzaam toeging, hadden de betrekkingen tusschen de *geassociëerden* der kantschool eene verandering ondergaan van geheel anderen aard. Wanneer mijnheer Hardies thans de jufvrouwen Devroede bezocht, werd de keurige wijn zoo ligtelijk niet meer opgehaald, en de gezusters lonkten den ouden heer, van onder de neêrgeslagen oogschelen, niet half zoo vriendelijk meer toe. Waarschijnlijk hadden zij reeds de hoop opgegeven, dat de oude deelhebber zijn testament ten hunnen voordeele zou maken.

De oude heer was sedert kort zeer veranderd. Hij grommelde gedurig over de vermindering der winsten, over het verlies van zijnen invloed, en andere dergelijke dingen, waarvan hij zelf de oorzaak was, en waarvan hij toch zoo gaarne de schuld op anderen schoof.

Dat de winsten verminderd waren, dat leed geen twijfel, want thans was de volle opbrengst der school zooveel niet meer, als zij vroeger voor hunne winst afhielden.

Alhoewel de jufvrouwen Devroede onder deze omstandigheden hare *toilet* niet verminderden, maakten zij toch zooveel aanspraak niet meer op vrouwelijke bevalligheid. Zij hadden de liefdeszaken in zoo verre opgegeven, dat Ludgarda aan niemand meer verborg dat zij elken dag eene once besten snuif opsnoof, en dat Rosanna verwaarloosde haar grijswordend haar met het zwart pommade-stoksken te strijken. Zelfs in de handelwijze van de keurige kantwerkmeesteres was er verandering gekomen. Zij, die haar potje alleen kookte, maakte thans, volgens het zeggen der klappijen, haar dagelijksch potje chocolade veel dunner, en in plaats van driemaal daags, begoot zij haren zakdoek thans nog eenmaal met welriekend keulsch water. Dat waren zoo al omstandigheden, die de harten van het schoolpersooneel tot verbittering brachten, hetgeen dan ook de menschen duidelijk in het oog viel.

Op zekeren avond zat mijnheer Hardies nevens de warme kachel, over een opengeslagen boek dat vóór hem op de tafel lag, te geeuwen. Hij keek van tijd tot tijd naar de huishorlogie, of het nog geen tijd was voor de aankomst van den vrachtwagen, die dien dag de boodschappen voor de kantschool van de stad moest medebrengen. Boodschappen die gewis niet veel goeds zouden bevatten, want het stond zeer slecht met den kant.

Juist sloeg het zeven ure, wanneer de zwaarlijvige man uit zijnen zetel opschokte, zijnen ouden mantel omhing en door de donkere straten naar de wooning der jufvrouwen Devroede strompelde.

Gelijk altijd was het gezellig kamertje der jufvrouwen wel verwarmd en wel verlicht, en toch was mijnheer Hardies onaangenaam verrast wanneer jufvrouw Rosanna de deur opentrok om hem welkom te heeten; want aan de zijde van jufvrouw Ludgarda, die het grootboek doorbladerde, zat de nog altoos niettegenstaande hare vier kruiskens zeer bevallige kantmeesteres; hetgeen zooveel als te zeggen was, dat er nieuwe aftrokken aan de kinderen moesten gedaan worden.

Het was inderdaad zoo. De aangekomen berigten over den prijs der kanten waren allerslechtst. De werkloon moest nogmaals verminderd worden, en ook de jaarwedde der onmisbare meesteres moest op de helft worden gebracht.

‘Meesmuil zoo niet, meesteres,’ sprak Rosanna, die het boek der inkomsten en uitgaven hield. ‘Het is toch zoo, en niet anders.’

‘En wat blijft er dan over, als alles zoo geschikt wordt?’ vroeg mijnheer Hardies.

‘Nog geen honderd franks ter maand voor ieder,’ antwoordde Rosanna.

‘Dan moeten wij de school sluiten,’ zeî de oude heer, en neep zijne lippen opeen van wederhouden gramschap.

‘Wat wilt gij klagen,’ zeî Rosanna, sterk op het woord *gij* drukkend. ‘Wat moet gij voor uwe winst doen? of wat hebt gij er ooit voor gedaan? Gij hebt ons uwen invloed geleend, *voilà tout.* En wij? wat moeten wij doen van den vroegen morgend tot den laten avond. In de school zitten, ons jeugdig leven verslijten tusschen een vuil haveloos gespuis, zonder zeden of manieren. Wij ook worden het moede, mijnheer Hardies, zeer moede.’

‘De kinderen bezitten de zeden en manieren die gij haar geleerd hebt,’ antwoordde de grijzaard.

‘Wat!’ riep Rosanna, van gramschap bevend. ‘Hoe stond het met de school, wanneer gij er de eerste maal zijt ingekomen? Wat was er op het gesticht van mevrouw Van Dooren af te wijzen?’ En daar zij geen antwoord kreeg, antwoordde Rosanna zich zelven:

‘Niets! noch op werk noch op onderwijs. Maar *gij* hebt alles bedorven, en niemand dan gij.’

‘Dat is waarheid,’ riepen ook Ludgarda en de oppermeesteres, en terwijl de drie damen als ganzen tegelijk snaterden, zoo dat men geene enkele lettergreep meer kon verstaan, legde mijnheer Hardies de twee handen voor de ooren.

Eindelijk moest men toch tot bedaren komen, en toen de zoo ver uit het spoor geloopen Rosanna weêr tot kalmte was geraakt, toonde zij den ouden heer in het opengeslagen grootboek, op hoe luttel tijds hij veertig duizend franken had gewonnen, om nogmaals te bewijzen dat hij geenszins reden had tot klagen.

Dit had alweêr een verkeerd uitwerksel, want nu werd de ontmaskerde man voor goed kwaad.

‘Moet gij dat allemaal zeggen in het bijzijn der meesteres,’ riep hij stampvoetend.

De meesteres werd ook kwaad.

‘Meent ge misschien dat ik dom genoeg was, om niet te begrijpen wat er hier omging? Meent ge dat ik een kind ben, mijnheer Hardies?’

En wat viel er nu nog te zeggen? Niets anders, dan dat de beste vrienden toch al eens kijven.

> Twee honden aan een been
> Komen zelden overeen.

Hoe zaten zij daar nu, die fiere bondgenooten, die eenmaal de sieraden der processie waren geweest? Thans gelijken zij veel aan eene ontbondene rooversbende, die na het verdeelen van den laatsten buit in staat zijn elkander te verraden.

Grommelend verliet de oude heer het huis, en zoohaast het achterpoortje achter hem was toegeslagen, braken de jufvrouwen in luid gelach los.

‘Hebt gij zijn hair van gramschap zien oprijzen, wanneer hij vernam hoe luttel er te verdeelen was?’ bemerkte Rosanna.

‘Hebt gij hem zien bleek worden en beven,’ antwoordde de kantmeesteres, die sinds eenigen tijd dieper in de gunst der gezusters was gedrongen, dan mijnheer Hardies zelve.

‘De oude listige kerel,’ zeî Ludgarda, ‘hoe dikwijls heeft hij beloofd, dat hij ons in zijn testament zou gedenken, en nu, wij weten het vast, is alles reeds aan anderen vermaakt.’

‘En wat heeft hij mij beloofd?’ riep de kantmeesteres, ‘zie, ik mag er niet aan denken, 't is om er stapel zot van te worden!’

‘Ware het niet uit dwang geweest, nooit ware hij hier *deelhebber* geworden,’ zeî Rosanna. ‘Nooit hadden wij zoo voor hem gebogen, nooit had hij ons zoo veel in avondmalen en geschenken doen verteeren; maar die tijd is uit.’

‘En dan, moeten denken dat wij nooit van dien listigen kerel kunnen afgeraken,’ zeî Ludgarda; en nu begonnen zij weêr alle drie te lachen, als of de jufvrouw wezenlijk eene aardigheid had gezegd.

‘Alle lachen daargelaten,’ sprak de meesteres, ‘maar zonder hem waart gij toch met den doktor getrouwd. Hij is het die langs wederzijden moeijelijkheden heeft opgeworpen. Ziet, gij moogt er hem niet over spreken, maar hij zelf heeft het mij bekend.’

‘En zonder hem was Ludgarda ook getrouwd; zij heeft zich ook al met schoone beloften laten paaijen.’

‘Dit zullen wij hem wel doen boeten,’ zeî Rosanna. ‘Hij kan ons toch niet meer benadeeligen zonder zich zelven te benadeeligen.’

Zoo redeneerden de drie oude jufvrouwen, die ieder op hare beurt, zonder ooit een enkel woordje over hare inzigten aan elkander te verklaren, den ouden heer hadden gevleid en gestreeld, in de zoete hoop dat hij haar in zijn testament zou gedachtig zijn; maar zoowel de gezusters als de knappe kantmeesteres hadden aan eene doovemansdeur geklopt. Mijnheer Hardies was ongevoelig aan het bedwelmend geluid van teedere vrouwenstemmen, voor hem was er geen zoetere klank dan de klank van het geld; en liever zag hij de omlauwerde beenachtige beeldtenis van eenen monark op een stuk van vijf franken, dan de schoonste vrouwen-tronie, waar ooit een idealist heeft van gedroomd.

Mijnheer Hardies was waarlijk edelmoediger dan de drie dames, want terwijl de drie vriendinnen den ouden vriend zoo onbermhertig op de tong deden rijden, dacht hij slechts aan aller profijt. Dat is te zeggen aan de mogelijkheid dat de schoone kantennijverheid nog wel zou herleven, en dat er dan welligt middel zou gevonden worden, om de zoogezegde verliezen van den dag weder goed te maken.

In dien zin sprak hij den volgenden morgend tot jufvrouw Rosanna, en alles werd zoo goed mogelijk bijgelegd, in de hoop op betere tijden.

XVII.

Den volgenden dag zat jufvrouw Rosanna voor het opengeslagen kladboek dat op hare schrijftafel lag, op de komst der moeders te wachten, die de eene na de andere den werkloon van hare kinderen kwamen afhalen.

Ludgarda en de meesteres waren in de school. Nog nooit had de laatste hare donkere oogen zoo wijd opengetrokken en nog nooit hadden die oogen, die soms zoo liefelijk konden vonkelen, zoo akelig gestraald. En ook Ludgarda stuurde hare levenlooze blikken misnoegd om zich heen, terwijl zij nog veel meer dan naar gewoonte met den duim en den wijsvinger naar geestesverkwikking in de zilveren vergulde snuifdoos zocht. Beiden waren nog onder den indruk der slechte berigten over den kant, die haar den avond te voren waren geworden; en onder dien indruk werd er dan ook meer dan gewoonte met de geesselroede op de tengere vingeren der meisjes geslagen, die welligt moedeloos geworden door gebrek, niet haastig genoeg de kantbouten dooreen slingerden.

Hier zat er eene met een pijnelijk samengetrokken gezicht weenend voort te werken; daar verborg eene andere de gegeesselde handjes onder den voorschoot, terwijl de tranen op haar kantkussen rolden, en ginds schreeuwde er eene zoo luide onder eene onverdiende kastijding, dat het hoog gebouw er van weêrgalmde.

‘Och! God, wie zou daar zoo schreeuwen?’ zuchtte eene arme moeder, die met een zuigelingje aan de borst op de bank zat te wachten, tot Rosanna haar binnenriep; ‘zou het soms mijn Louiseken niet zijn?’

‘Binnen,’ riep jufvrouw Rosanna.

De vrouw spande nog eens al hare krachten in, om te vernemen of de jammerende kinderstem de stem niet was van haar kind, en maakte zich gereed om buiten te gaan luisteren, wanneer jufvrouw Devroede de deur openstak en riep:

‘Wanneer zal het u passen?’

De moeder wankelde het kantoor binnen, en de jufvrouw bleef zonder de blikken tot de vrouw op te heffen, cijfers optellen.

Had zij opgekeken, dan had zij misschien den moed niet gehad zoo ten nadeele der hongerlijdenden, en ten voordeele der *associatie* te cijferen, hoewel zulk een cyferen voor haar maar dagelijksch werk was, want nog nooit hadden honger en verdriet duidelijker hunnen afschuwelijken stempel op een menschelijk gelaat geslagen, gelijk op het wezen dier ongelukkige moeder.

Nog niet lang geleden, kon de vrouw, die daar als eene misdadige voor haren regter stond te sidderen, schoon genoemd worden, en wat was zij thans? Hare eenmaal zoo zacht glinsterende helderblauwe oogen blonken nu in hunne ingezonken holten gelijk glimwormen in een graf. Hare wangen waren bleek en ingevallen, en de honderde roode draadjens, die eens tot eenen liefelijken blos op hare volle wangen waren versmolten, lagen nu, als blauwe waterpezen, onder hare doorschijnende huid. Hare blonde haarlokken, die eenmaal zoo zacht waren als zijde, kronkelden nu zoo dor om het eens zoo sierlijk voorhoofd, dat men moeijelijk hadde kunnen zeggen of zij niet door den ouderdom waren vergrijsd. En dan, hoe beefden die loodblauwe lippen door angstige verwachting? Van de wijze op welke jufvrouw Rosanna cijferde, hing het af, of hare kinderen dien dag zouden eten of niet.

Eindelijk sprak jufvrouw Devroede zonder opzien:

‘Uw meisje heeft, na aftrok van garen en schoolgeld, drie franken en veertien centimen verdiend. Drie franken hebt gij reeds op het werk ontvangen, daar zijn de veertien centimen.’ En zonder de arme moeder eenen enkelen blik te schenken, schoof zij zeven centen vooruit.

De arme vrouw stond als vastgevrozen; onwillekeurig drukte zij haar kind vaster aan de borst, en keek met door tranen gevulde oogen naar de jufvrouw, die weêr aan het cijferen was gegaan.

Het talmen der ongelukkige verveelde welligt de hardvochtige juffer, want luider dan gewoonelijk riep zij op Tante Klara's Ursula, die in den gang wachtte, om voor de laatste maal de rekening harer kinderen met het schoolbestuur te vereffenen.

‘Binnen!’

‘Nog een woordje, als 't u belieft,’ klonk het zacht van de ontkleurde moederlippen. ‘Zoudt gij niet eene kleinigheid willen verschieten op het kantje waar mijne Louiza aan werkt?’

‘Neen, Angela, neen;’ was het antwoord. ‘Op voorhand betalen, als het werk zoo slecht gaat, wat meent-ge wel!’

‘Och! jufvrouw,’ was het schuchter wederwoord, ‘mijn Louiseken is gisteren avond zonder eten naar bed gegaan, en thans zit het zonder iets genut te hebben, al van ten zessen in de school te werken.’

‘Werken,’ bromde Rosanna, ‘schreeuwen wilt gij zeker zeggen. Ik heb het luije ding daareven tot in mijn kantoor gehoord.’

De moeder had zich niet bedrogen: in het geschrei dat zij eenige stonden te voren had gehoord, had zij de stem van haar kind herkend.

‘Heb toch medelijden,’ kloeg de moeder, ‘het is misschien van.....’ En op het woord *van* volgde een zware zucht, en bij dien zucht zonk de arme vrouw magteloos ten gronde.

Ursula, die het laatste gesprek had gehoord, nam het kind op, dat aan de moederborst lag te blozen. Zij trok haren eigen mantel af en spreidde hem tot een bedje voor het sluimerend wicht op den vloer.

‘Water en azijn, als 't u belieft!’ riep zij toen.

Water en azijn zijn het eenig door schamele lieden gekend hulpmiddel in een dergelijk ongeval.

‘Indien gij ook zoo goed wildet zijn eenige druppelen wijn te geven, ik ben zeker dat dit haar zou helpen,’ zeî de beleefde dochter van Tante Klara, zoohaast de moeder een weinig bekomen was.

‘Het was hier gewis te warm,’ sprak juffer Rosanna, terwijl zij Ursula een glas wijn overgaf.

‘Vooreerst de warmte, dan haar flauw gestel en dan ook wel de gevoellooze woorden die gij haar hebt toegesproken. Och! jufvrouw, gij kunt niet denken hoe de schamele arme zich gevoelt, wanneer hij in de uiterste ellende eene smeekende hand uitsteekt en in plaats van troost, eene weigering bekomt. Geloof mij, jufvrouw, in zulke oogenblikken gevoelt men al de pijnen van den doodstrijd.’

En zich tot Angela wendende, sprak zij vriendelijk tot de arme vrouw: ‘Toe, mijn arm schaap, drink het glas maar uit, dat zal u verkwikken.’

‘Mijn kind, waar is mijn kind?’ vroeg Angela, die nu eerst scheen te weten waar, en in welke omstandigheden zij zich bevond.

‘Hier is het, zie eens, het slaapt en bloost gelijk eene roos. Maar, Angela toch, waarom begint gij nu te weenen? Het ergste is voorbij, ik zal u medenemen naar mijn moeder's huizeken; en gij weet wel dat Tante Klara raad weet voor vele dingen.’

‘Willen wij nu eens rekenen, jufvrouw, als 't u belieft?’ zegde zij verder.

‘Ik zou eens moeten in de school zijn; indien gij dezen namiddag wildet wederkomen?’ antwoordde jufvrouw Devroede, die gaarne van hare gasten ontslagen zou geweest zijn. Jufvrouw Rosanna voelde zich ontsteld; voor de eerste maal haars levens was haar geweten verontrust over hare wijze van rekenen.

‘Zeker, jufvrouw, met veel plezier,’ was het antwoord. ‘Kom, Angela, ik zal het kindeken dragen.’

Wanneer zij op den buitenkoer kwamen, bemerkten zij dat Angela's Louiseken nevens de deur roodgeweend stond te nokken.

‘Kom, kind,’ zeî Ursula, de kleine werkster bij de hand nemende, ‘kom maar mede bij Tante Klara.’

‘Ik durf niet voor de meesteresse,’ nokte het kind.

‘Wees maar niet bang,’ zeî Ursula. ‘De meesteresse zal niet kijven, ik zal u binnen een uurken terug brengen.’

In het langzaam voortgaan vroeg Ursula aan de arme vrouw:

‘Hebt gij nog geene tijding van uwen man?’

‘Neen, schaapke lief, neen,’ luidde het antwoord. ‘Het zal drie maanden zijn dat hij weg is, naar den kant van Parijs ievers, om werk te zoeken, gelijk gij weet. Het moet mijn Karel zeer slecht gegaan zijn om mij zoo zonder tijding te laten. Hij ziet mij en de kinderen toch zoo geerne, en hij weet hoe wij er vóór zitten.’

‘Geene tijding is goede tijding,’ troostte Ursula; en zoo samensprekend naderden zij de hut van Tante Klara.

De oude vrouw zag Ursula met haar gezelschap aankomen, en ging haar tot aan de deur met een vriendelijk gezigt te gemoet.

Op het doodsbleek gelaat der arme Angela scheen zij hare gesteltenis te lezen. Helaas! de arme Tante Klara had, gedu-

rende haren langen levensloop, zooveel in dien zin beleefd, dat zij in de wezenstrekken der arme lieden kon lezen, gelijk in een open boek; daarom sprak zij op zoeten toon:

‘Kom binnen, Angela, gij doet wel ons eens te bezoeken, en gij hebt de twee kinderen medegebracht? Wel dat doet ons plezier.’

Ursula bezag hare moeder, pinkoogde eens en hing het koffijketelje over.

Tante Klara sneed boterhammen en weldra stonden de gevulde koffijkommekens op het klein tafeltje te geuren en te dampen.

Angela's oogen vulden zich met tranen.

‘Toe, Angela, drink, mijn kind, terwijl hij warm is,’ zeî Tante Klara; ‘het brood is goed en nieuwgebakken.’

Louiseken had haren boterham reeds op, eer hare koffij bekoeld was, en Ursula stak haar den tweeden toe, terwijl Tante Klara de moeder aanmoedigde; en zoo smaakten de oude vrouw en hare dochter een genoegen, dat duizendmaal opwoog tegen de geringe kosten van den koffij met roggebrood.

‘Hoe komt het dat uwe kinderen te huis zijn?’ vroeg de verkwikte Angela, die nu vrolijk haar kindeken op den schoot liet huppelen, aan Ursula, want Klaarken en Marieken zaten aan het venster te breijen.

‘Zij gaan niet meer ter kantschool,’ antwoordde Tante Klara, ‘het zitten deed haar geen goed.’

‘Wat zijn zij gelukkig!’ zuchtte Angela.

‘Hela,’ klonk het nu aan de deur der hut; ‘is Angela Loppens hier?’

‘Heere Jesu!’ riep de arme vrouw, ‘het is de briefdrager.’

‘Tijding van Karel,’ juichte Tante Klara.

‘Ik ben tweemaal aan uwe deur geweest,’ zeî de briefdrager, ‘en zonder bazinne Roker, die u had zien voorbijgaan, had ik u niet gevonden.’

De brief was gefrankeerd. Op verzoek van Angela, die niet geletterd was, brak Tante Klara hem open en las:

‘Beminde vrouw en kinderen,

Ik groet u, en na ulieden gegroet te hebben, zend ik u een briefken van vijftig franken.’

Angela sloeg bij eenen luiden gil de armen in de hoogte, als om den Hemel te danken.

‘Bedaar u toch,’ zeî Tante Klara, die gedwongen was de lezing te onderbreken. ‘Men zou zoo van blijdschap kunnen sterven, dat is nog meer gebeurd.’ En na dat de arme moeder hare vreugd had bedwongen, las de oude vrouw voort:

‘Ik heb het hier in den beginne zeer slecht gehad, maar nu werk ik aan de vaart, en in drie weken heb ik die schoone som gewonnen. Ik heb hier eenen kameraad die Jan heet, en hij is van Kortrijk. Hij moet ook sparen, en wij slapen 's nachts bijeen op den hooitas van eenen braven boer. Binnen eene maand zult gij weêr vijftig franken krijgen, en met vastenavond zal ik bij u zijn. Geef de kinderen ieder eenen kus en een kruisken voor mij, en doet de komplimenten aan al de vrienden.

Hiermede sluit ik den brief met de pen en niet met het hart, en blijf tot er dood uwen beminden man

KAREL LOPPENS.’

Angela begon luid te weenen. ‘Ja, beminde man tot er dood,’ herhaalde zij; ‘had hij nog twee dagen gewacht van schrijven, wij waren allen in den Hemel, ik en de kinderen.’

‘Dat is nu alweêr voorbij,’ sprak Tante Klara tot zich zelven. ‘Het is gelijk, ik zeg wat ik altijd gezegd heb, de goede dagen en de slechte spoelen allemaal voort naar de lange eeuwigheid, gelijk het water naar de zee.’

‘De mensch kan in eenen dag toch veel beleven, niet waar, Angela,’ zuchtte Ursula. ‘Ik herinner het mij nog zoo goed, wanneer mijne moeder mij in den uitersten nood vier goudstukken bragt, die zij welligt van eene goede ziel had gekregen. Het was als slingerde men mij uit het vagevuur in den schoonen hemel.’

‘Van mevrouw Van Dooren had ik ze gekregen, van mevrouw Van Dooren, Onze Lieve Heer wil hare lieve ziel hebben,’ riep de oude. ‘Van mevrouw Van Dooren, die zoo geerne al de kinderen der gemeente eene goede opvoeding had gegeven. Maar zij is veel te vroeg gestorven, och arme!’

Angela en haar Louiseken bleven een aardappelken met het huisgezin van Tante Klara mede eten. Het deed de brave lieden zoo

goed, na de arme vrouw in hare ellende bijgestaan te hebben, ook een uurken langer in hare blijdschap te mogen deelen.

‘Zie, het is te veel geluk,’ riep Angela plots uit; ‘nu zal ik ook mijn Louiseken uit de kantschool houden, gelijk Ursula heeft gedaan. Zij is nu al tien jaar, en wilt gij weten hoeveel zij in haar leven gewonnen heeft?’

‘Dat is gemakkelijk te raden,’ lachte Tante Klara.

‘Zij zit nu al vijf jaar op het kantkussen, en alles wat zij gewonnen heeft, bestaat in drie franken en zeven centen,’ antwoordde Angela.

‘En is zij al tien jaar?’ onderbrak Ursula; ‘men zou er haar geen zeven toerekenen.’

‘Wie kan daar groeijen of bloeijen?’ bemerkte Tante Klara. ‘Maar ik mag mij tegen de school zoo sterk niet uiten; misschien zoudt gij onvoorzigtig doen, met uw Louiseken weg te nemen, misschien zou de vader ontevreden zijn.’

‘De vader had het kind reeds lang weggenomen, maar hij vreesde mijnheer Hardies; had hij geweten dat het zoo mishandeld werd! Zie eens, hare handjes zijn zoo gevlamd door het geeselen, als waren zij geschilderd.’

‘Arm kind!’ zuchtte Tante Klara. ‘Maar ik herhaal het, ge moet voorzigtig zijn, want als ge zulke menschen eens mishaagt, hebt ge voor altijd hunne samenneiging verloren. Hemeltje lief! ik weet er van te spreken.’

‘Mijn kind zal bij mij blijven, om te leeren werken, gelijk het een buitenmeisje betaamt,’ sprak Angela, wier zielskrachten door de blijdschap waren opgebeurd; ‘dat staat vast.’ En toen dankte zij Tante Klara en Ursula voor de hulp die zij haar hadden toegebracht, en ging welgemoed naar huis.

Onderwegen besprak de opgebeurde vrouw eenen zak aardappelen, een roggebrood en twee takkebossen, en nooit heeft een hart zoo hevig van vreugd geklopt, als het hart van Angela Loppens, toen zij weder de houtvlammen in haren eigen haard zag flikkeren.

XVIII.

Ursula kreeg geweldige verwijtingen van jufvrouw Rosanna Devroede, wanneer zij naar het schoolgebouw ging om de rekening te sluiten. Zij was eene ondankbare jegens hare weldoeners en eene slechte moeder, die hare kinderen ongelukkig maakte met haar uit de school te nemen, nu zij reeds zoo verre in het ambacht gevorderd waren. Tante Klara was eene slechte kwaadaardige vrouw, die de school durfde aanranden, juist als of zij een rijk mensch ware, die het regt had om hare goedkeuring of afkeuring als eenen zegel op de dingen te slaen. ‘Zij meent dat zij verstand heeft,’ schimpte zij verder; ‘maar indien zij verstand had, zij zou weten dat de arme menschen overal moeten zwijgen.’

Al wat de jufvrouw over de weduwe zelve zegde, aanhoorde zij zonder zich te ontstellen, maar de minachting die zij voor hare moeder toonde ging haar diep in het hart, en juist was zij op het punt hare moeder te verdedigen, wanneer jufvrouw Ludgarda bleek als eene verslenste lelie, in het kantoor kwam gestoven.

‘Wat is er?’ riep juffer Rosanna.

‘Mijnheer Hardies! mijnheer Hardies!’ jammerde de zuster.

Dit gejammer bracht Ursula in eene andere stemming, zij voelde dat het ongepast zou zijn langer de mededeeling van jufvrouw Ludgarda te verhinderen; met het voorgevoel dat er iets bijzonders gebeurd was, verliet zij zonder afscheid te nemen het schoolgebouw.

‘Mijnheer Hardies! mijnheer Hardies!’ jammerde Ludgarda voor de tweede maal.

‘Wat is er van mijnheer Hardies?’ vroeg de ontstelde Rosanna.

‘Hij is plotselings van eene geraaktheid overleden.’

En nauwelijks had zij uitgesproken, of de drie klokken begonnen te gelijk de dood van den schatrijken man aan te kondigen.

Tegen den avond zaten de twee gezusters in het gezellig kamerken waar zij zoo dikwijls met mijnheer Hardies hadden gezeten, bij de kachel. Somber was het daar binnen, en buiten was het zoo stil, dat Ludgarda en Rosanna het akelig geschrei der eksters hoorden, die van de naakte boomen op het schoolgebouw vlogen, of als onheilvoorspellende geesten over hare wooning zwierven. De maan keek door het venster en tooverde er beelden van licht en schaduwe in, en als of de gezusters behagen namen in het akelig halfdonker, bleven zij sprakeloos op de geschilderde beeldtenis van mijnheer Hardies blikken, die vóór haar aan den muur hing, en haar met gloeijende blikken scheen aan te staren.

Wat waren zij veranderd, die twee meisjes, sinds zij met Tante Klara bij den korenakker hadden kennis gemaakt? Kon men ze dan niet schoon noemen, zij waren toch bevallig, en de trekken van slimheid die men alsdan in hun wezen bemerkte, droegen nog geenszins het merkteeken der misdaad.

En thans, in die sombere schemering der maan, die op haar nedervalt, gelijken zij aan twee levende nachtspoken, die op aarde zijn wedergekeerd om te boeten; zoodanig spreekt de wroeging in hunne bevende ledematen, in hunne angstige blikken, om hunnen akelig weggetrokken mond.

Weêr verkondigden de doodsklokken de treurmare met klagend gebrom. De bandhonden huilen, de raven en eksters schateren; het wiekengerep der vledermuizen die om den kerktoren vliegen, gelijkt een onafgebroken gezucht; en in de stille buitenhuizen bidt men den *de Profundis*. Ook Ludgarda neemt den paternoster en bidt, maar de lippen van Rosanna bewegen zich niet. Voor haren geest zweeft de schimme van mijnheer Hardies; in de eene hand houdt deze het rekenboek, waar Rosanna de onregtveerdige cijfers heeft in neêrgeschreven; in de andere, de banknoten die zij voor hem heeft gewoekerd. Zij wordt banger en banger, en heft eindelijk de hand op om een kruis te slaan. Eene bovenaardsche magt wederhoudt haar, vergeefs wil zij de vingeren opheffen, zij blijven beweegloos; het koude zweet parelt op haar voorhoofd, in hare oogen welt een traan, en plots klinkt het in haar binnenste:

‘Herstel eerst uwe onregtvaardigheden, dan zal uw gebed weêrklank vinden voor den troon van God.’

Nog altoos huilden de honden en bromden de doodsklokken, maar de schim van den deelnemer was verdwenen, om plaats te maken voor de beeldtenis van mevrouw Van Dooren, die uit den stralenkrans van een wonderbaar licht de ontstelde Rosanna tegenlachte, en als zonder woorden tot hare ziel sprak van Gods eeuwige liefde en bermhertigheid.

Er zijn dagen in het leven, op welke de omstandigheden boven der menschen kruin te samen vlotten, gelijk de wolken aan eenen bezwangerden hemel, en eindelijk losbreken in een verpletterend orkaan. Zulk een dag was de sterfdag van mijnheer Hardies voor de jufvrouwen Devroede.

Nog liet de biddende Ludgarda de kralen van haren roozenkrans tusschen hare vingeren glijden, maar Rosanna had juist haar onderhoud met de schimmen afgebroken, om eene vergelijking te maken tusschen mevrouw Van Dooren en mijnheer Hardies, wanneer een woeste trok aan de bel de zusters deed opschrikken.

Bevend opende Ludgarda de deur. Eene lange magere gestalte, die sterk aan een rif geleek, staarde haar met holle vonkelende blikken aan; zij erkenden den man niet, maar bij het licht der maan kenden zij den smallen mantel, met menigvuldige kragen, die sinds het vierde van eene eeuw uit de mode was, en den grooten ouderwetschen hoed.

‘Vader!’ gilden de zusters.

‘Vader!’ herhaalde de weêrklank in het holle gebouw, dat voor de eerste maal dien naam onder zijn gewelf hoorde.

‘Mijne kinderen,’ zuchtte de gebroken stem van den ongelukkige. En daar stonden de zusters met een van schrik bevangen gelaat. Wat zullen zij aanvangen? Zullen zij hem, wiens geschiedenis, door den rang dien zij in de maatschappij verworven hebben, schier is uitgewischt, in hunne wooning opnemen, en zoo de droeve gebeurtenissen van zijnen ellendigen levensloop verlevendigen?

Ware hij den avond te voren aangekomen, dat is te zeggen vóór de dood van mijnheer Hardies, die het verhard gemoed van Rosanna had vertederd, dan ware hij in den eersten oogenblik afgewezen

geworden; maar zij bevond zich nog onder den indruk harer verbeelding van zoo even. Haar goede geest, die haar in de gedaante van mevrouw Van Dooren van liefde en bermhertigheid gesproken had, scheen thans in strijd met den geest van hoogmoed, die haar zoo lang had beheerscht, en daarom aarzelde zij. En Ludgarda wachtte als uit gewoonte, naar de uitspraak harer zuster.

Helaas! welk een wederzien! Hoe vond de oud-notaris, die genade gevonden had bij zijnen vorst, na vijf-en-twintigjarige gevangenis zijne kinderen weder? In zijn binnenste klonk het als in den zang van den dichter:

> U heb ik zoo innig, zoo heilig verrukt,
> Reeds bij uw' geboorte aan den boezem gedrukt.
> .....
> Mijn eenige kindren ras daal ik in 't graf.

En de ongelukkige opende de armen, om de zoo lang gemiste aan zijn hart te ontvangen, haar vaarwel te kussen, en dan voort te zwerven, God weet waar heen.

Rosanna en Ludgarda deinsden verschrikt achteruit.

> Waarachtig? meer sterk is de gloed,
> Die opwelt en opbruischt in 's vaders gemoed
> Dan die waardoor 't kind is gedreven.

Zelfs in den oogenblik dat de notaris om zijne misdaden voor het assisenhof te regte had gestaan, had hij zooveel niet geleden als in dien stond. Het was hem als of zijne kinderen den laatsten druppel bloed uit zijn lijdend vaderhart persten. Hij voelde zich het leven ontgaan. Maar de God van bermhertigheid had medelijden met den rampzaligen, die zoo lang had geboet. Met meer levendigheid deed de geest des goeds de snaren van Rosanna's ziel trillen, waarin zoo veel verschillende toonen lagen. Voor de tweede maal klonk het langs het hooge gewelf:

'Vader!'

De strijd was gestreden. Rosanna lag aan de borst van den grijsaard, vurige kussen verwarmden zijnen kouden mond en de zoete adem zijner dochter blies hem nieuwen levenslust in.

'Wij zijn allen misdadig,' sprak zij, tusschen hare liefdetranen, en zij trok hare zuster nevens haar op de vaderborst.

De maan had uitgeschenen. Buiten werd het donker, maar daar binnen was alles verhelderd door de goddelijke stralen der ouder- en kindermin.

XIX.

Het was zomer; nog nooit hadden de tuinvruchten in den hof van Tante Klara zoo schoon gestaan als thans. Paulus, de goede vriendelijke buurjongen, had alles ook zoo goed verzorgd. Dieper, dan ten tijde dat de kranke Leo alle werk, dat boven zijne magt was, moest verrigten, was thans de grond opgedolven geweest. Hij was daarenboven wel gevet en besproeid, en wat meer is, Hij die de groeikracht aan de eerste plant heeft gegeven, had de vruchten gezegend.

Tante Klara had reeds verscheidene malen geneeskruiden naar den apotheker gedragen en menig blinkend geldstuk naar huis gebracht. En zoo was de armoede verdwenen, die eenigen tijd in de hut had geheerscht; want bij de dood van Leo was het reeds zoo verre gekomen, dat Tante Klara het gouden familie-kruis had moeten verkoopen om de kosten der begraving te dekken.

De zon was in eene lucht van goud achter de verre boomen gedaald, en de hitte van den dag was door eene verkwikkende koelte vervangen. De kinderen speelden vrolijk tusschen planten en bloemen, en Ursula ging heen en weêr met de waterkruik naar de beek, terwijl Tante Klara de fijnste gewassen besproeide. In de hut, waar er over zoo luttel tijds zooveel kommer had geheerscht, troonde thans liefde en vrede, en de grootmoeder mogt zich zelven gelukwenschen over den maatregel dien zij met de kleinkinderen had genomen: want allengs kwam de rozenkleur der gezondheid op hun gelaat, de stijfheid in gang en beweging, dit rampzalig uitwerksel der houding, die tot het speldewerk vereischt wordt, was gansch verdwenen. En daar Mieken niet meer zoo mager was als vroeger, scheen ook haar schouderblad niet zoo ver uit te komen.

Bij haar huiselijk welzijn was Tante Klara toch niet gansch gelukkig; met elken dag verdubbelde haar angst over het lot

van Roza, die niets van zich liet hooren. ‘Misschien is zij ongelukkig,’ zuchtte de oude vrouw dikwijls. ‘In de eenzaamheid zal zij alles overdenken, en wie weet?’ Zoo naderde het najaar en nog geene tijding. Misschien wist men iets van hare gemoedsgesteltenis bij de jufvrouwen Devroede; maar deze waren sinds de dood van mijnheer Hardies zoo versomberd, zoo veranderd, dat zij geenszins bij haar naar de nog zoo geliefde kleindochter durfde vernemen.

‘Aan dien angst moet een einde komen,’ zegde de grootmoeder eindelijk tot hare dochter Ursula. ‘Ik ga naar Zwijbeke.’

Tante Klara tooide zich met hare schoonste kleederen: een zwarte kalmanden rok, een jakje van gebloemd katoen en eene platte muts die schitterde van witheid. En zoo stapte zij, vlug als eene dertigjarige, naar Zwijbeke.

Was het angst of was het blijdschap die het hart der grootmoedige vrouw zoo ongestuimig deed kloppen, zoohaast zij het kloostertorentje zich boven de kruin der boomen zag verheffen? Zij verstond hare eigene gesteltenis niet. Hare voeten wogen zwaar als lood, en het koude zweet parelde op haar voorhoofd.

Geenszins was haar angst verminderd, wanneer zij in de spreekkamer op de komst van Roza wachtte. De stilte der sombere kamer, het draaijen der sleutels in de verdere vertrekken, de weêrklank der stappen van een verwijderd wezen, dit alles vergrootte nog de bezwaarnis der gevoelige Tante Klara. Eindelijk ging er eene deur open, en eene bleeke maagd in nonnenkleedij viel met gevouwen handen voor haar op de knieën. Was dit hare Roza?

De grootmoeder verloor bijna het bewustzijn. Nog feller klopte haar hart, en hare oogen schemerden zoodanig, dat de beelden der heiligen die aan den muur hingen, in eenen breeden kring rond haar schenen te dansen. Gedurende eenige stonden was alles voor haar zoo verward dat zij scheen vergeten te hebben waar zij zich bevond; maar wanneer zij tot kennis kwam, voelde zij hoe de *novice* de armen om haren hals had geslingerd, hoe hare Roza haar met warme liefdetranen had besprenkeld.

Roza was sinds hare afreis naar het klooster sterk veranderd.

Zij had, zoo als de grootmoeder het voorzien had, in de eenzaamheid veel nagedacht, en zoo was zij tot het bewustzijn gekomen dat hetgeen zij als den *roep des Hemels* had beschouwd, slechts het uitwerksel was der listigheid van de jufvrouwen Devroede en van mijnheer Hardies. Zoodra zij van onder den invloed harer verleiders was, had hare goede natuur weêr de bovenhand verkregen. Haar goede geest had haar de weldaden voorgespiegeld, die zij van hare grootmoeder genoten had; hij had haar de zweetdruppelen getoond, die haren vader van het aangezigt waren gerold, wanneer deze voor haar onderhoud werkte. Hij had haar de zoete liefde-woorden toegefluisterd, die hare tweelingzuster haar onophoudelijk had toegesproken; en nauwelijks was zij eenige weken in het klooster, wanneer zij voelde hoe moeijelijk het haar zou wezen hare zaligheid te bewerken in eenen stand waartoe zij niet geroepen was. Het hinderde haar zelfs, wanneer de liefderijke kloostermoeder haar den zoeten naam van ‘kind’ gaf, of de goede nonnekens van Zwijbeke haar ‘zuster’ noemden.

‘Gij zijt eene slechte dochter, eene slechte kleindochter en eene slechte zuster geweest,’ klonk het toen in haar binnenste. ‘Uw door arbeid afgeleefde vader, uwe oude grootmoeder en uwe teedere zuster, die op den boord van het graf stond, hebt gij, toegevende aan de listen van ellendelingen, miskend en verlaten.’

Zoo was Roza door inwendige foltering vervallen, dat zij bijna onkennelijk was, en sinds zij de dood van hare zuster en van haren vader vernomen had, bracht zij hare nachten in zuchten en tranen door.

Tante Klara, die gewoon was in de ziel van hare kinderen te lezen, had alles verstaan.

‘Roza, mijn kind,’ sprak zij, de non vaster aan haar hart sluitend, ‘hebt gij reeds de beloften uitgesproken?’

‘Grootmoeder, lieve grootmoeder,’ zuchtte de non, en zonk bewusteloos in de armen der oude vrouw.

Lang bleven Tante Klara en Roza, wanneer de krachten der laatste waren bijgekomen, nog met elkander spreken. En na dat de grootmoeder reeds een kruisken op het voorhoofd der maagd, als afscheidszegen had gedrukt, fluisterde de non:

‘Wat zullen de menschen praten, wanneer zij mij weder in het dorp zien? Wat zullen de jufvrouwen Devroede zeggen? Had mijnheer Hardies nog geleefd, nooit had ik gedurfd.’

‘Dat zijn altemaal vooroordeelen, mijn kind,’ zeî de grootmoeder. ‘Laat ons de reinheid van gemoed, de vrede met ons zelven betrachten, en dan moet het de menschen wel zijn.’

Tante Klara wachtte niet lang van hetgeen er tusschen haar en Roza was afgesproken, aan de jufvrouwen Devroede mede te deelen. De oude stond verbaasd over de onverschilligheid waarmede de gezusters het door Roza genomen besluit vernamen.

‘Hoe is het mogelijk?’ dacht Tante Klara. ‘Zij hebben gedurende vele jaren alle mogelijke middelen aangewend, om het kind tot de gezindheid voor het kloosterleven te krijgen, en nu handelen zij als of het haar niet aangaat, dat zij non blijft of niet. Het is toch waar dat de dood van mijnheer Hardies haar zoodanig heeft getroffen, zoodanig veranderd, dat zij dezefde menschen niet meer gelijken.’

In de gemeente werd er, gelijk bij trouwen en sterven altoos gebeurt, veel geklapt.

De menschen vonden het nog al natuurlijk, dat de gezusters droef en bijna ontzenuwd waren, bij den harden slag die haar getroffen had.

‘Iedereen heeft toch gemeend, dat de oude heer zijn testament ten hunnen voordeele zoude gemaakt hebben,’ zegden de klappijen met loozen glimlach. ‘Het is jammer, maar noch zij, noch de kantmeesteres krijgen eene enkele duit van het groot fortuin, dat zij voor hem hebben bijeen geschrafeld. Maar het is toch nog al zonderling, dat de meesteres minder droef is dan de gezusters. Misschien heeft de overledene haar reeds in zijn leven de handen gevuld.’

Van de vrijlating en overkomst van den grijzen vader wist niemand een woord te spreken, zelfs de kantmeesteres, die aan de andere zijde van het gebouw woonde, niet. De grijsaard hield zich bij dage in een achterkamerken opgesloten, en kwam slechts laat in den avond, wanneer deuren en vensters digt gesloten

waren, naar beneden, om het gezelschap zijner kinderen te genieten.

Op zekeren dag werd er eene groote plakkaart op den gevel der school en in al de herbergen der omstreken aangeplakt; het was de aankondiging van den verkoop van het schoolgebouw, en verdere afhankelijkheden.

Eenieder verwachtte zich aan de verschijning van eene dergelijke plakkaart; men oordeelde dat die verkoop noodzakelijk was, voor de vereffening van het sterfhuis van mijnheer Hardies; maar op den dag der toewijzing sloegen de menschen van verbazing de handen te samen, bij het vernemen dat het schoon lokaal aan de nonnekens van Zwijbeke was toegewezen, die het voor een bijklooster bestemden.

Sommigen meenden dat de gezusters van de onderneming hadden afgezien, omdat de winsten door de lage prijzen der kanten te zeer waren gekrompen; en anderen vonden die beweering belachelijk. ‘Zij hebben toch geld genoeg gewonnen, om betere tijden te kunnen afwachten,’ zegden deze.

Den dag na de verkooping van het schoolgebouw stonden er een zestal boeren, op eene andere plakkaert, die men juist beneden den ouden plakbrief op den gevel van het schoolgebouw had gestijfseld, te spellen.

‘Wat staat er op geschreven, schepene Brakeleer?’ vroeg boer Klaas.

‘Geschreven, wel niets,’ antwoordde een andere; ‘'t is allemaal in 't geprint.’

‘Dat komt overeen uit, maar wat staat er op?’

‘Ik geloof dat het een *kommode* en geen *kommode* is,’ zeî Brakeleer. ‘Ik zie hier toch iets staan van kommode. Men zal hier waarschijnlijk iets bijhouwen of afbreken.’

Gelukkig kwam de onderwijzer daar aan, en deze was beleefd genoeg om juiste inlichtingen te geven.

‘Het is de verkoop van al de roerende goederen der jufvrouwen Devroede, alsook van geheel het kantschoolmateriaal,’ zegde hij.

‘Zoo is het dan geen *kommode* of geen *onkommode*,’ zeî boer Klaas, ‘de schepene heeft het toch gezegd.’

‘In den plakbrief wordt melding gemaakt van verscheidene kommoden en *coffres-forts* die zullen verkocht worden;’ antwoordde de onderwijzer glimlachend; ‘welligt zullen deze woorden aanleiding gegeven hebben tot de veronderstelling van onzen vriend Brakeleer. Mijne heeren, ik groet u.’

Ook al de boeren namen ligtelijk de klak af en gingen voldaan over de uitlegging uiteen.

Aan het geklap der menschen lieten de jufvrouwen Devroede zich thans niet meer gelegen. Wat gaf het haar of zij thans geroemd of gegispt werden? Haar besluit was genomen, en de dagen die zij in het dorp nog zouden verblijven, waren gering in getal.

Eens op eenen nacht, terwijl de maan de andere helft van den aardbol was gaan verlichten, stapte Ludgarda met haren vader in een rijtuig dat voor het schoolgebouw stil hield. Boven op hetzelve waren twee koffers geplaatst, die met kleederen, geld en eenige kleine kostbaarheden waren gevuld; dit was alles wat de familie Devroede bij haar vertrek medenam. Des anderdags werd alles verkocht.

Rosanna gaf alleen de afscheidsbezoeken, en wist zich daarbij zoodanig te gedragen, dat niemand hadde kunnen zeggen of zij bedroefd was of blijde; en wanneer men haar vriendelijk vroeg of zij reeds voor eene wooning had gezorgd, gaf zij een dubbelzinnig antwoord.

Rosanna volgde vader en zuster naar de hoofdstad. Daar waar het spoor der geringe lieden zich tusschen duizende sporen verliest, daar gingen de gezusters Devroede hare foltering voor het onregtvaardig verworven geld, en hare schaamte voor den vrijgelaten vader verbergen.

De nog altoos bevallige opperkantmeesteres erlangde een beter lot. Nog was de kantschool geene volle maand gesloten, wanneer zij reeds de bruid van den grijzen koster was, die sinds lang een gunstig oog op haar had geslagen.

De geeselroê der meesteres was met de andere schoolmeubelen en het portret van mijnheer Hardies, in de openbare veiling, aan de nieuwe eigenaars van het schoolgebouw verkocht.

XX.

Het was winter. Op de boomen stond geen enkel blad en in den tuin van Tante Klara geene enkele bloem meer; maar daar binnen geurden de onverwelkbare bloemen der familieliefde. De hut was frisch opgeschuurd en de droogste houtblokken vlamden in den haard tot kolen. Tante Klara had een tarwen brood gekocht, en op de tafel dampte een lekkere melkthee. Het was feest, omdat het verloren kind weêr in de stulp der oude grootmoeder had geslapen.

Roza zag er bedroefd uit, maar de droefheid moest wijken voor de liefderijke aanmoedigingen van grootmoeder en tante Ursula. En Klaarken en Marieken streelden de van schaamte blozende Roza met kinderlijke teederheid. Bazinne Roker en Paulus, die thans deel van de familie schenen te maken, en de eersten haar waren gaan verwelkomen, spraken haar moed in, en gaven haar menige blijk van vriendschap. De teruggekeerde weende meer en meer; al wat men gedaan had om haar te verwelkomen en te verblijden, deed hare schuld jegens hare zoo teedere familieleden nog zwarter uitkomen. Op de troostwoorden van Tante Klara, antwoordde zij:

‘Laat mij uitweenen, grootmoeder, rouwvolle tranen moeten mijne schuld uitwisschen.’

Uit de woorden der maagd bleek duidelijk dat de zelfzucht die zij zoo lang had getoond, verwekt was geworden door de ophitsingen der schooljufvrouwen. Zij bekende dat de gezusters Devroede en ook mijnheer Hardies eenen invloed op haar hadden uitgeoefend, dien zij onmogelijk had kunnen wederstaan, maar zij wilde toch hare eigene schuld niet loochenen.

‘Ik moet boeten,’ zegde zij; ‘zondag moet ik ter kerk. Daar zullen alle oogen mij spottend tegenvlammen. Op de straat zullen de kinderen der speldewerkschool mij beschimpen en uitjouwen; maar dat alles zal ik met lijdzaamheid verduren, niet omdat ik mij pligtig gevoel jegens de weereld, maar omdat ik uwe weldaden, lieve grootmoeder, met ondankbaarheid heb beantwoord.’

‘Door berouw komt men tot eene geheele vernieuwing des levens,’

zeî de grootmoeder. ‘Wees niet mismoedig, mijn kind, zij die u zullen bespotten zijn pligtiger dan gij.’

Wanneer de lente met haren verkwikkenden adem de planten en bloemen uit den doodslaap had gewekt, bloeiden ook de roozen der jeugd en gezondheid weder op het gelaat van Roza. De liefde en de verstandige bemerkingen der grootmoeder, hadden de rust aan haar geschokt gemoed hergeven, en moest zij soms den spot van onbeschaafde lieden trotseren, door de weldenkenden werd zij met toegevendheid, ja, zelfs met vriendschap en achting bejegend.

Van dien tijd af kende men in de hut van Tante Klara geene ellende meer. De oude, door het gansche dorp geëerbiedigde vrouw, had den loon van haren arbeid, van haar onvermoeibaar streven, van hare onwankelbare deugd bekomen. Ursula arbeidde in den tuin en op het veld, en Roza zorgde voor de opvoeding der kinderen. Alle kommer voor de toekomst was van haar heen geweken, want met elken dag gevoelde zij duidelijker de uitwerking van den zegen des Hemels; en wat hinderde het haar thans, dat de kantmeesteres, die thans tot den graad van kosterin was geklommen, haar soms nog zocht te bezwarten? Wat vermag de haat tegen de verheerlijkte deugd? Nooit had de hut van Tante Klara er liefelijker uitgezien, nooit had de wijngaard die haar omkronkelde, zoo prachtig gebladerd geweest en nog nooit had hij zooveel bloezems gedragen. Met elk jaar schoten de hooge vlinderboomen, die de hut overschaduwden, nog hooger op; en zij brachten ook elk jaar eenen rijkeren oogst van bloemen en beziën voort. De schoonheid van haren eigen tuin en wooning maakten grooten indruk op het rein gemoed der oude vrouw; want die hut en die tuin waren het erfdeel van hare nakomelingen.

Wanneer Tante Klara in het stille avonduur alleen op het tuinbankje, in de nabijheid der zacht murmelende beek zat, wier geluid haar altoos met stillen weemoed vervulde, en zij in de verte het spitse dorptoreken boven de huizen zag uitsteken, dan herdacht zij de lieve dooden die daar onder in de schaduw van het kruis waren gaan uitrusten. Zij dacht vooral aan haren echtgenoot, aan hare kinderen, en ook aan Mieken; en dan overviel

haar een zoet verlangen naar het wederzien der afgestorvenen, eene reikhalzing naar de eeuwige rust.

Schoon was de avond van haar leven, schoon en rustig als de natuur bij de ondergaande zon. Met bitter en zoet is haar levenskelk gevuld geweest. Zij heeft geleden en gestreden voor al degenen die zij lief had. In het leed heeft zij zich zelven vergeten om anderen te troosten, en hare blijdschap heeft zij ook op hare geliefden uitgestort. Zij heeft haren naasten als zich zelven en haren God boven alles bemind, en daarom ziet zij den laatsten levensstond met een verhelderd gelaat te gemoet.

EINDE.